

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

32

Joi 8 august 1991
(Anul XXIV)

Dispar revistele literare

INTREBÎND zilele trecute pe cineva cînd va apărea următorul număr al revistei **Amfiteatru**, am primit răspunsul că niciodată. Nu știam? **Amfiteatru** și-a încetat apariția din motive economice.

Intr-adevăr, nu știam, nu aflasem. Ba chiar, în neștiința mea de acest lucru, tot așteptam, culmea ironiei, ca revista **Amfiteatru** să fie sărbătorită. De ce? Pentru că în 1966, deci acum douăzeci și cinci de ani, apărea primul ei număr, scos de o admirabilă echipă alcătuită și condusă de Ion Băieșu. Ar fi fost o aniversare „rotundă”, așadar, un jubileu, un prilej de urări confraterne și de toate cite se obișnuiesc în asemenea fericite momente. Dar, cum se spune tot mai des în ultima vreme, n-a fost să fie.

Decesul revistei **Amfiteatru**, despre care am aflat întâmplător, este un regretabil fapt înconjurat, totuși, de prea multă discreție. Ca să nu spun de prea multă nepăsare. S-ar fi convenit să determine, mă gândesc, măcar într-o anumită parte a presei, o reacție de solidarizare cu redacția, fie și simbolică. Desigur, putem privi în jurul nostru cu filosofică detașare. Tot ce trăiește are un sfîrșit, potrivit legilor firii. Revistele, și ele, se nasc și mor. Atît că, în cazul de față, nu este vorba de un sfîrșit natural ci de unul constrins. Și nu este vorba de sfîrșitul unei reviste oarecare, ci de al uneia cu multe merite. Și vechi și recente. **Amfiteatru**, în orice caz, nu îmbătrînise. **Amfiteatru** era și azi, după douăzeci și cinci de ani, o publicație tînără, în tot spiritul și în toate acțiunile ei. Era incitantă, alertă, bine concepută, mai totdeauna. Era deci îndreptățită să existe în continuare. Mai mult chiar: era necesară. Și totuși, ne vedem azi în situația de a vorbi despre ea la timpul trecut.

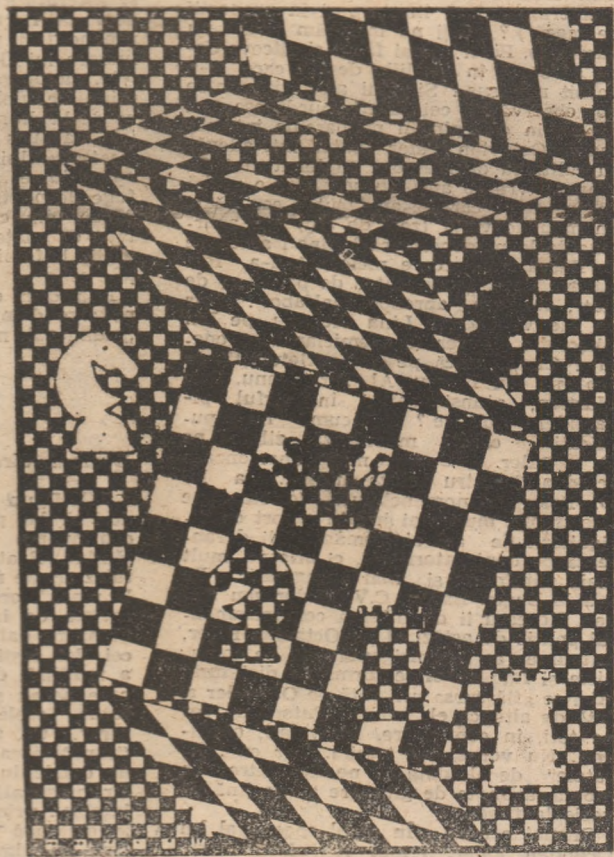
Astfel cum s-a pornit, tăvălugul liberalizării anti-culturale a economiei va face și alte victime în publicistica românească. Revistele literare, în orice caz, vor fi strivite rînd pe rînd, pînă la ultima. Nu poate fi speranță că va scăpa vreuna din ele, dacă ținem seama și de faptul că se pune la cale, în prezent, o scumpire a hîrtiei de nouă ori față de cît costa anul trecut. La nici un produs și la nici un serviciu din economie, scriu zîtarele, prețul nu a crescut de nouă ori. O măsură nu doar nerezonabilă, dar care trece dincolo de orice limită a decenței. O măsură imorală.

Ce se poate face, în aceste condiții, pentru a salva de la pierire revistele literare? Un singur lucru, în momentul de față: subvenționarea lor, măcar parțială, de către stat.

Vom fi, bineînțeles, întrebați: ne întoarcem la vechiul sistem, la dependența de stat și la foarte celelalte? Răspunsul e foarte simplu: nu „ne întoarcem” pentru că încă nu am „plecat” de acolo de unde vrem să nu ne întoarcem. Semnalul plecării a fost dat, ce e drept, dar efectiv nu am plecat. Și cum să o fi putut face din moment ce statul, cu mici derogări, își menține încă în economie aproape toate vechile prerogative? Nu a renunțat la nimic important, cel puțin deocamdată, iar această nerenunțare îi menține intacte, oricît ar dori să fie altfel, și vechile obligații față de societate, printre care și pe aceea de a sprijini material cultura. Măcar o vreme, pînă „plecăm” cu adevărat.

Lucrul acesta pare totuși să fi fost înțeles, și oarecum acceptat, în unele sfere guvernamentale. L-am auzit deunăzi pe dl. Calus Traian Dragomir, noul secretar de stat pentru informații, admițînd posibilitatea subvenționării revistelor literare. Este adevărat că domnia sa pune o condiție: aceea ca revistele care aspiră la subvenție să nu exprime opțiuni politice, să nu se implice în politic. Fie și așa, la urma urmei. Aceasta înseamnă că, în sfîrșit, am ajuns clipa să avem un guvern care disociază politicul de estetic și este foarte decis să țină partea acestuia din urmă. Ce să ne mai dorim? Nu ne-ar sta bine, în orice caz, tocmai nouă, să dezaprobăm asemenea intransigențe maioreștiene ale guvernului tehnocrat. Și nici nu o vom face. De s-ar salva de la dezastru măcar esteticul pur.

G. Dimisianu

Patru picturi de VICTOR VASARELY: Portar, Pereche de zebre (I), Pereche de zebre (II), Șah gaiben. Număr ilustrat cu lucrări ale artistului din expoziția deschisă în sala Teatrului Național. În pagina 16, cronică expoziției.

DIN SUMAR

- Wilfredo Pareto și revoluția română ● Ion Negoșescu — 70 ● Sforile se trag din culise ● Versuri de Cristian Simionescu, Alexandru Dohi și Gabriel Chifu ● Un subiect de polemică: Marin Sorescu ● Cernăuții, vechi ținut românesc ● Proză de Bianca Balotă ● O zi după cinci săptămîni în baloon ● Șalom Alehem: O catastrofă care n-a avut loc ● Varlam Șalamov: Businessmanul

NE SCRIU CITITORII...

„Sindromul” Paler

VARIETATEA mijloacelor de luptă ale Puterii în contra opoziției politice și a societății civile este cu adevărat impresionantă. Securitatea cea făcătoare de zvonuri, presa prin care ea continuă să se exprime (ieri Săptămîna, Luceafărul, Pentru Patrie, Știința, astăzi România Mare, Europa, Democrația, Azi și puzderie de gazete locale), Televiziunea Română (fostă Liberă), partidele și organizațiile „social-culturale” progubernamentale fabrică „fără încetare și în proporție de masă” (ca să folosim o expresie de acum trei sferturi de veac, foarte dragă propagandistilor de ieri și de astăzi ai comunismului) calomni, etichete, scenarii, mituri, cu care bombardează opinia publică pînă la limita insuportabilității. Și a lehamitei. Dar și a dezorientării.

Cine este Octavian Paler? Evident, un trădător de țară. Se duce în străinătate pentru ca să defămeze România. Nici nu-l de mirare că săvîrșește astfel de acte mirsave. Doar nu-l român. Il cheamă Paler. Deci: evreu, poate pe jumătate ungur, pe jumătate neamt. Tatăl său, oricum, a combătut în armata lui Mackensen. Și apoi nu-l este rusine să atace țara, să atace rînduțiile noastre, cînd de fapt nu-l decît un profitor, un nomenclaturist ordinar? N-a fost el membru supleant al C.C. al P.C.R.? N-a fost redactor-șef la România Liberă, cînd aceasta era organul central al F.D.U.S.? Și-acum ne dă nouă lecții de democrație!

Cîți dintre noi sîntem dispuși să-l mai dăm crezare lui O. Paler după o atare prelucrare („fără încetare și în proporții de masă”)? Cîți ne întrebăm dacă nu cumva O. Paler a mai făcut și altceva decît să stea în fotoliile despre care s-a vorbit mai sus? Și, mai ales, cîți dintre noi observă că cei care-l murdăresc cu noroi din cap pînă-n picioare pe intelectualul Octavian Paler (pătat în-adevăr cu calitatea de membru supleant al C.C., timp de vreo 5 ani) nu scot nici o vorbă despre aceia care și-au făcut o carieră și un mod de viață (zeci de ani) din apartenența la nomenclatură? Cine-l atacă pe C. Dăscălescu, care niciodată n-a fost altceva decît „conducător de partid și de stat”, deși era aproape analifabet? Dar pe Ilie Verdet, pe Lina Ciobanu, pe Ion Gheorghe Maurer (academician fără operă)? Cine-l atacă pe nomenclaturistii de profesie Ion Iliescu, Al. Birlădeanu, Dan Martian, ajunși astăzi în vîrfurile piramidei politice? Oricum, nu publicările care-l maculează zîmb pe O. Paler. Deci nu apartenența (cîndva, pentru cîva timp...) a lui O. Paler la nomenclatură (oricum, pe alte trepte, mult mai jos, în raport cu diriguitorii de azi ai României) îi deranjează pe denigratorii săi, ci altceva, mult mai pămîntesc și mai pragmatic. Pe d-alde Eugen Barbu, C.V. Tudor sau Eugen Florescu îi deranjează comportamentul politic de astăzi al lui Octavian Paler, atitudinea sa intransigentă față de comunism și față de orice formă de dictatură. Aici se află sursa urii față de O. Paler și față de alții ca el. Lacheii Puterii ne vor pe toți, în continuare, încovoiat, obedi-enți. Nu vor să ne trezim. Vor ca „păcatele” de altădată să ne fie pietre de moară, atîrnate de gît, care să ne țină pe veci la fund.

Și mai e ceva. În cazul special al lui Octavian Paler, îi mai supără un lucru. Cărturarul din Făgăraș a fost și înalte un rezistent și un democrat. Polemicile cordiale și Viața ca o coridă, spre exemplu, ne-au încălzit sufletele nu ieri și nici alaltăieri, ci cu mulți ani în urmă, cînd aveam mare nevoie de o atare alinare. Și tot înainte de 22 decembrie 1989 a semnat O. Paler, împreună cu alți 6 intelectuali de marcă, scrisoarea aceea, devenită celebră, în apărarea prizonierului Mircea Dinescu. Un act de curaj și de înaltă moralitate. Cum să-l poți tu ierta asta lui Octavian Paler, tu care (tot membru supleant...) l-ai adulat pe dictator pînă în ziua căderii lui, tu care l-ai maculat pe toți rezistenții, numindu-i trădători de țară, tu care...?

Să dăm deci jos măștile! Octavian Paler nu place, nu pentru că în urmă cu 10-15 ani a fost..., ci pentru că astăzi se opune Puterii neocomuniste, pentru că ne vrea pe toți, acum și aici, treji și liberi.

VICTOR IANCU

Michel de Ghelderode, dramaturg olandez?

ÎN PAGINA culturală a ziarului *Adevărul* (nr. 442 de sîmbătă, 13 și duminică 14 iulie 1991), domnul Titus Mesaroș sem-

nează o cronichetă despre spectacolul *Ce zi frumoasă*, regizat de domnul Dinu Cernescu și reprezentat acum cîva timp în urmă la TVR. Nu m-am hotărît să scriu aceste rînduri spre a discuta aprecierile critice pe care le face domnul T.M. despre acest spectacol, ci spre a arăta greșelile grosolane pe care le conțin cele 35 de rînduri ale cronichetei sale despre Ghelderode și opera sa, care dovedesc în mod peremptoriu că semnatarul ei află, probabil, pentru prima dată de acest dramaturg.

1. Astfel, d-se susține, în mod categoric, că Michel de Ghelderode este olandez, ceea ce îi permite să facă și citeva spirite, de un gust îndoielnic. Or, Michel de Ghelderode este belgian, de origină flamandă, născut la 3 aprilie 1898 la Ixelles (Bruxelles).

2. Apoi, vorbind despre Ghelderode, domnul Titus Mesaroș îl tot domnește mereu, or, după cîte știu, termenul de politic domn nu se atribuie decît unui om în viață și nicicum unuia mort, cum e cazul lui Michel de Ghelderode, care s-a stins din viață la 1 aprilie 1962 la Bruxelles, deci acum 29 de ani.

3. Dar ceea ce e și mai grav încă, domnul T.M. consideră că piesele lui Ghelderode ar fi niște „acadele de bilci”, că autorul „îmbează modernismul”, ceea ce „seamănă cu impostura”.

Desigur, *Ce zi frumoasă* (*Pantagloze*, în original) e departe de a fi cea mai reprezentativă piesă a lui Ghelderode, așa spune chiar împotriva. Dar Michel de Ghelderode este autorul a 32 de piese, de dimensiuni mari și mici, cuprinse în 5 volume, tipărite între 1950 și 1957 la editura pariziană Gallimard, piese reprezentate pretutindeni în lume. Pierre de Boisdeffre în a sa *Histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui* (editura Académique Perrin, Paris, 1958) consacră aproape trei pagini din prestigioasa sa lucrare lui Ghelderode spunînd, între altele, că opera sa e „profund originală, plină de violență, de pasiuni, care trece de la drama sumbră la comical gras”, iar Jacques Lemarchand, prefăcătorul *Teatrului* lui Ghelderode subliniază că opera lui e „plină de ris și teroare, care fuge de plătăleală ca de fum, care s-a născut din cea mai flamandă familiaritate cu viața cotidiană, cu moartea, cu regii, bufonii, femeile senzuale și palătele ei”.

Iată, deci, cine e Michel de Ghelderode pe care domnul T.M. îi numește, ironic, „olandezul nezburaător”.

PAUL B. MARIAN

Domnule director,

FIIND un devotat aluzitor al școlii, aş dori să dau publicității cîteva date despre continuarea mafiei comuniste în învățămînt. Poate că ar trebui să-mi întitez aceste rînduri „Minciuna stă cu FSN la masă”, ori, veți zice Dvs., să scriu la revista de învățămînt. Păi n-am scris? Și prima dată mi-a răspuns un domn din cei doi foști șefi ai desființatei reviste a multîmii de ingineri din învățămînt care ne-au stîrbit prestigiul și ne-au furat orele așteia ani de „industrializare”. Că, zicea în răspuns, reabilitarea (transferarea) titularilor în localitățile de domiciliu a rezolvat numai problema lor personală, afectînd învățămîntul (am înțeles: principiile colectiviste, de turmă îndobitocită prin teoria sacrificiului de sine, în timp ce mafia își aranja posturile, chefurile, încusurii, tranzacții, călătoriile în Europa — unii pe cîmp cu e-levii, alții în Bulgaria cu madam Bărbulescu, sora neregratului vampir Ceausescu).

A doua și a treia oară nu am primit răspuns, de fapt, în urma numeroaselor proteste ale cadrelor didactice, redacția a desființat rubrica de răspunsuri. De aceea vă rog din suflet să publicați aceste rînduri care arată, poate, interpretări subiective, dar în mod sigur, întîmplări (deloc întîmplătoare) și persoane reale, care continuă să-și facă mendrele în noul nostru învățămînt, condus mai ales de ingineri, tehnicieni și oameni care n-au lucrat niciodată ca dascăli, ori au întors spatele posturilor și școlii exact atunci cînd era mai greu sau era nevoie de ei.

Minciuna vine chiar de sus, de la minister, care vrea să ne bage pe gît școala generală de 9 ani („lunguște Doamne boala”), deși toți profesorii tipă că la noi n-a fost niciodată așa ceva. Cică sînt oameni competenți cei care au propus. Cine? Foștii și actualii inspectori în minister I. Burcin, D. Să-

vulescu, sau inginerii și tehnicienii „aleși” pentru „concursurile” de planuri de lecții? — Cică să tăcem, că fiecare are o părere subiectivă, dacă nu face parte din minister! Tăceți, fraților, că vă facem noi niște legi ingineresti de n-o să mai aveți loc în școli, ca pe vremea noastră!

La revista *Tribuna învățămîntului*, nici chiar ministrul nu a vrut, la început, să colaboreze, în timp ce dădea interviuri la cotidiene. Acum, cu medierea d-lui S. Cristea, secretar de stat, publicat număr după număr pe pagina 1, tot o apă și-un pămînt: ministerul și revista sînt de aceeași opinii contrare dascăliilor, iar dascălii care sînt contra nu mai apar. Dar cine apare? Mai la început, I. Pătrașcu, antecesorul numitelor surori a dictatorului ca inspector general al județului „etalon”, care publică un serial despre cea căreia îi predase cheile, pe care mult le-a regretat revenind la catedră! Mai încoace, publică un profesor de la Beclean, care locuind acolo, dar fiind originar din Oltenia, s-a plins imediat după revoluție că nu poate face naveta la părinți (dar nici nu s-a înscris la transferări). Miloasă, revista îl publică număr de număr, împrăștiindu-i prin țară aberațiile cu privire la manuale, cînd acestea, elaborate de oameni cu nivel intelectual deosebit, trebuie doar actualizate, știut fiind că și în anul școlar viitor vor fi folosite, lipsind programele noi — ceea ce ar fi fost un bun prilej de afirmare pentru dascălul de la Beclean, cu 1/2 facultate la Cluj și restul în altă parte, prieten la cataramă, se pare, cu cineva din redacție.

Un pasionant duel s-a produs la revista cu pricina între redactorii V. Baciu și C. Gîrmecea, pe de o parte — care dau lecții fără să fi lucrat ca profesoare (ba da, una, mai puțin decît stagiul) — și profesorul Gh. Rădulescu, temporar inspector în minister (ulterior la catedră). Disputa s-a lăsat cu „vizita înopinată” la școala unde lucrase dascălul, ca pe vremuri, ca să-i dea recomandare proastă! Și noi riscăm, se înțelege de aici, ca aceste doamne și această redacție să ne scadă nota la purtare!

Mai grav este că atunci cînd profesoria se mișcă pentru drepturi sakariale (am fost uitați de FSN exact în maniera PCR), revista învățămîntului preuniversitar nu suflă un cuvîntel. Nu o interesează că o măturătoare avea 6000 de lei, iar un profesor cu gradul I 4300!

Revenind la nivelul modest al provinciei, pot să vă informez că cerberii de la „cadre” sînt bine merci, gata să ne sară iar să ne ia de gît. Așa, Mihalache Petre, originar de la Cioclană, de pe lîngă Drăgănești-Olt, este acum mare în Craiova, unde a fugit după revoluție, cu buletinul de oraș mare nou-nou, în vreme ce orașenilor navetiști le-a impus domiciliul de mediu rural! Fiica, învățătoare, a predat, la intervențiile „tăticuțului” iubit și milionar, la... grădiniță, tot în Craiova (parcă din Scornicești nu s-a ajuns în Capitală!), ca să poată da examen la... Drept, de unde, în curînd va face niște legi care să-l ridice și pe d-lui. Este vorba de mina dreaptă a inspectoratului general Elena Bărbulescu, și ea trecută pe la grădiniță — la nivelul căreia se pare că ne vom întoarce.

Dar mina stîngă a marii doamne cine era? Unii zic cum că Laurentiu Anton, întors la catedră deocamdată, alții că inspectorii Voinescu, Bagdazar, Sin Nora, E. Constantinescu, C. Romanuț, V. Stavăr, E. Minciu. Oricum, nu ca Petrescu F. și el fost inspector general (cel căruia elevii i-au scris pe tablă, după revoluție: „Jos Petreștii și Ceaușeștii”), participînd activ la mafia olteană de ieri, din timpul „d-nei” și chiar de azi... Milionar și el, bun cunoscător al cabanelor de vinătoare din zonă, unde participa cu conducerea de partid ale județului și statului.

Vrînd s-o aduc pe fiica mea acasă din caricatura de județ care este Oltul, cu capitala reală la Scornicești, m-am lovit de aceiași oameni care făceau „revoluția culturală” la aceeași masă cu madam Bărbulescu. Foști inspectori propagandisti la consiliul pionierilor, Trif și Enache Bucur, s-au rotit în mod comunist tot ca inspector, respectiv director. Foștii inspector Stavăr e din nou inspector. Colegul de normală al lui Mihalache, fostul director Iliescu, e inspector. Vecinul fostului insp. general Petrescu, adus de acesta în oraș după ce părăsise învățămîntul, tot inspector. Fiul fostului inspector Merer — după revoluție inspector. Fosta inspectoare Romanuț — la casa corpului didactic, deci tot cu rang de inspector.

Cine să aibă bunul simț de a se retrage? „Colegii” lui Petrescu, Brătucu, Pătrașcu, Mihalache, Florea și Elenei Bărbulescu, care luau aur, măcar țigări, pentru un post? Mă mir că nu sînt inspectori și învățătorul Diaconescu (cu fratele mare în Dolj), propulsat de inspectorul Mihalache în oraș, unde l-a adus apoi și fiica, persoană care deservește învățămîntul; profesorul de geologie Bagdazar, care spunea acum doi-trei ani că e nepotul lui Niculescu-Mizil (dar și-a aranjat un transfer direct la liceu, în ciuda specialității lui... anti-cultură generală); profesorul Gorjanu, mină în mină cu inspectoratul de ieri și de azi; profesorul Ciobanu, doctor (ca și „d-na”), dar în agricultură (deocamdată așteaptă alegerile, fiind parlamentar); profesorul Nica (acum director); poliglota din dreapta „D-nei”, profesoara de rusă — dialectul vorbit în sudul Franței, Sin; absolvenții de școli postliceale Dumitrescu Ana, de la I-IV, Gogiolea Ion, de la V-VIII, ajutați, în ciuda handicap-

purilor, să parvină în orașe înaintea tuturor.

Și la Craiova, activiștii au dat năvală la plăcînte, alături de nomenclatură. Profesorii de socialism T. Nicola și N. Nicolescu predau acum democrația. Așa cum o aplică foștii și rotații (pe ici, pe colo) inspectori. Aș vrea o lege care să le interzică funcțiile pe timpul cit au avut-o pe oricare din ele. Care să-i trimită pe cei care nu și-au făcut stagiul în locul repartiției. Care să le scoată din învățămînt pe propagandistele de la casa de cultură, pe absolventele de „Ștefan Gheorghiu” și de școli de partid, „politice și de conducere”. Care să nu permită cerberilor să scoată capul, să ne amenințe, să ne sfideze, la fel ca țiganii care au deschis dughene și își rid în nas. Care să îl aprecieze, nu să-l sperie pe cel de la catedră. Care să nu îl mai oblige să dea din cap la orice nerozie venită pe canalul minister — inspectorat — director de școală. Dar vedeți și Dvs. cine ne sînt „noii” conducători. Ca și la nivelul mai înalt.

Vă mulțumesc, domnule director,
GH. NICOLAESCU

Craiova, 14 iunie 1991

■ DOAMNA Elvira Andrei din Brașov ne scrie că în ultimul timp difuzarea *României literare* „este tot mai defectuoasă”, drept care a adresat o reclamație Direcției PTC din localitate. Deoarece am primit numeroase alte sesizări în același sens publicăm alături textul reclamației cititoarei noastre:

Către
Domnul Director al Direcției Generale a
Postelor și Telecomunicațiilor Brașov

Subsemnata Andrei Elvira domiciliată în Brașov, str. Mircea cel Bătrîn, nr. 39 ap. 5, prin prezenta vă aduc la cunoștință următoarele:

Sînt abonată de mai mulți ani la diverse publicații care au fost împărțite corect de către personalul Dvs. Din luna noiembrie 1990 însă, ziarele și revistele nu mai sosesc regulat, lipsesc frecvent multe numere astfel:

— revista *România Literară* numerele: 49/1990, 2, 7, 9, 14, 27 și 29/1991.

— ziarul *Panoramic* numerele con-

mitent cu revista.

Am reclamat acest lucru personal la Oficiul poștal nr. 7 unde am făcut abonamentele și prin telefon la serviciul Difuzarea presei (D-na Albu) dar peste tot nimeni nu oferă nici un răspuns sau o promisiune că numerele lipsă vor fi distribuite mai tîrziu, la revista *România literară* aș accepta și primirea cu întîrziere.

Mă adresez Dvs. deoarece așteți gestionarul moral și material al acestei activități și vă solicit:

— să puneți capăt acestei stări de lucruri printr-o organizare normală a muncii.

— să-mi restituiți suma de lei 67,25 ce reprezintă contravaloarea numerelor lipsă din revista *România literară*.

Aștept dovada corectitudinii instituției Dvs.,

ELVIRA ANDREI

Stimate domnule director,

● EVOCAREA de-a dreptul impresio-nantă — și atât de necesară — pe care *România literară*, în numărul 30, de joi, 25 iulie 1991, o face lui George Ivașcu mă îndeamnă și mă obligă la o edăugire. Este important să se știe cînd ni-l reamintim pe „arhitectul României literare” (ale cărui virtuți, vocații și sensuri tragice din existența sa de făcător de reviste, istoricul Z. Ornea le-a înțuit cu multă precizie și subtilitate) că lui George Ivașcu i se datorează și primul săptămînal românesc de politică externă *Lumea*, apărut în toamna anului 1963. Datorită științei și diplomației lui George Ivașcu (și echipei formată de el, dintre care mai bine de jumătate nu mai trăiește, dar cealaltă jumătate este cu totul reprezentativă pentru publicistica românească de astăzi) *Lumea* a pătruns în perimetrul presei europene, iar în *Lumea* semnau George Călinescu, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Mihail Ralea, Tudor Vianu, Eugen Ionescu. Nu este o întîmplare că George Ivașcu a blocat și interzis „supervizarea” revistei *Lumea* de către o grupă de corifei de la Știința sau că după înălțurarea sa, printr-un subterfug administrativ, de la *Lumea*, asupra revistei presiunile de tot felul s-au accentuat pînă la paroxisim. După cum este o întîmplare fericită că împedcabilul tandem George Ivașcu — Mircea Grigorescu a început să funcționeze (împus de Ivașcu „forurilor”) la *Lumea*.

În speranța că veți publica aceste cîteva obligatorii precizări la biografia publicistică postbelică a democratului George Ivașcu, vă felicit nu numai pentru restituirea pe care i-ați făcut-o, ci și pentru actul de curaj pe care ea îl presupune.

CRISTIAN POPIȘTEANU

Wilfredo Pareto și revoluția română

„ISTORIA este un cimitir de aristocrații”. Autorul formulei, Wilfredo Pareto, italian născut la Paris în 1848, profesor de economie politică în Italia și Elveția, mort în 1923, este unul dintre sociologii și politologii de frunte ai epocii. Om de acțiune ratat, Pareto scrie, în afara lucrărilor de economie politică, „Tratatul de Sociologie Generală”, o operă îndelung răstălmăcită și ignorată de secolul nostru dar care ne pare esențială pentru înțelegerea devenirii politice moderne. Savant prolific, Pareto este, ca și majoritatea spiritelor cu adevărat profunde, un pesimist și un pesimist cărui nu-i este frică de contradicții. Criticând cu violență moravurile politice, birocrăția și metodele de guvernare ale epocii, el rămâne totuși un partizan fervent al ordinii publice, al echilibrului social și politico-economic.

Rezumăm schematic concepțiile politice ale lui Pareto, concentrate aforistic în formula expusă inițial. Precizăm că accepția termenului de „aristocrație” nu este cea tradițională, comună, ci se identifică cu noțiunea de **elită politică înțeleasă restrictiv**.

Pareto este convins că scara de valori a indivizilor este extrem de eterogenă și că în consecință în orice societate organizată se va instaura în mod necesar o opoziție între masa de indivizi cu capacități inferioare și medii și o elită cu capacități eminente. În mod evident elita este plurală, diversificată, dar operind o selecție metodologică Pareto analizează **exclusiv elita politică**, adică grupul social, prin definiție minoritar, care deține și exercită puterea. Axioma lui Pareto este că omul, natura umană, nu se schimbă în cursul istoriei, ele rămân aceleași, că progresul, cel puțin dacă este privit din punct de vedere politic, este o iluzie. Din această premiză axiomatică decurge ideea vanității, deșertăciunii acțiunii politice. Dar ea există și apare drept inevitabilă: amestec paradoxal de **pașuni și sentimente** (pe care el le numește **reziduuri**) și de **eforturi logice de raționalizare (derivate)** care urmăresc justificarea acțiunilor nelogice zămislite de aceste pașuni și sentimente. Acțiunea politică este opera elitei politice care mistifică, antrenează, fanatizează la nevoie masele pentru realizarea scopului său egoist: păstrarea și exercitarea puterii. Obținerea scopului implică vigilență și luptă. Este deci cit se poate de natural ca istoria să devină nu numai un cimp de bătăie dar și un cimitir de elite: o succesiune a acestora. Ele se vor forma, vor lupta pentru cucerirea puterii, vor ajunge la putere, vor profita de putere, vor decada, vor fi bătute, și vor fi înlocuite de alte minorități... Acestea, chiar dacă afișează principii și scopuri diferite, vor repeta operația, vor realiza scopul lor propriu care însă, în pofida discursului, coincide în esență cu cel al elitei precedente: cucerirea și exercitarea puterii în folosul propriu, și vor sfârși în cimitirul comun.

Astfel concepția lui Pareto asupra istoriei și societății omenești nu este numai tragică dar și **clerică și cinică**, ea exclude progresul și demonstrează lipsa de sens a acțiunii politice. Totuși, în ciuda paracelei tentante cu „Ecleziastul”, Pareto nu este un mistic ci un mare lucid. Dovadă comentariul său peremptoriu la adresa marxismului în momentul când acesta era triumfător: „Lupta de clasă nu va da puterea proletariatului ci unei elite privilegiate care va vorbi în numele proletariatului”. El respinge cele două viziuni politice extreme: cea intelectualistă care promovează iluzia succesului politicii luminate de rațiune, și cea a himerelor care pune semnul egalității între dorințe și realități. Pentru Pareto politica este un cimp de bătăie rezervat jocului liber al pașunilor și sentimentelor unor minorități care le împodobesc cu hainele mai mult sau mai puțin strălucitoare ale teoriilor.

În fond doctrina sa politică, chiar dacă este grevată de un anume dogmatism, generează în ultimă analiză o sociologie deschisă, cea a pluralismului politic, a toleranței și a societății civile.

Influența lui Marx și a lui Machiavelli în constituirea doctrinei paretiene este de netăgăduit. Marx pe care Pareto îl detestă dar cărui il recunoaște importanța pune la baza devenirii istorice un sistem economic. Determinismul economic marxist implică un determinism social: împinsă de motorul său care este lupta de clasă, societatea avansează în mod necesar către organizarea sa ideală. Dacă ar fi utilizat metafora lui Pareto, Marx ar fi definit istoria ca un cimitir de clase sociale determinate economic. Teoria paretiană a elitelor este însă, cel puțin în concepția autorului ei, un antidot contra otrăvii luptei de clasă.

PARETO se apropie mai mult de Machiavelli pe care îl admira și de la care împrumută noțiuni esențiale. Într-adevăr, analiza lucidă și nemiloasă a societății omenești și a naturii omului în scopul descifrării motivelor acțiunii politice constituie centrul operei celor doi mari italieni. Viclenia și curajul, ipocrizia, minciuna și amenințarea, cinismul și intimidarea — iată mijloacele de cucerire și de păstrare a puterii.

Marx accepta imoralitatea dacă ea slujește clasa în ascensiune, Machiavelli o teoretiza exaltând-o, Pareto ignoră morală, ceea ce-l interesează este puterea politică. El constată. Cele două calități indispensabile ale prințului machiavelic: viclenia și inteligența pe de o parte, curajul și forța pe de altă parte constituie cele două **reziduuri fundamentale ale elitei** aflate la putere.

Să revenim însă la sociologul Pareto. Am văzut că în optica sa societatea se scindează în mod natural, am putea spune aproape spontan într-o elită și într-o masă care nu poate fi decit o nealță de manevră în slujba elitei. Orice societate va fi deci ierarhică. Ierarhia socială este însă o formă goală în care se poate turna un bronz de extracție antinomică. Oricare ar fi valoarea intrinsecă a acestuia, statuia puterii va rămâne în picioare cu culoarea sa bine definită cit timp un alt bronz mai subțil, mai

abil nu va fi capabil să se substituie celui precedent. Noțiunea paretiană de elită face abstracție de orice considerent de valoare. Un grup social se va caracteriza și consacra singur drept elită prin reușita sa (prosperitate și putere politică). „O aristocrație de sfinți, de briganzi, de hoți, poate constitui o elită” spune Pareto.

Să lăsăm cititorului sarcina de a alege între cele trei categorii aristocratice cea care ar conveni mai bine elitei comuniste. Oricare ar fi această alegere nu se poate nega faptul că secolul nostru se caracterizează prin apariția pe scena istoriei a unei elite de tip nou: comunistă. Niciodată în istorie o elită (în accepția paretiană de elită politică) n-a dat dovadă de mai multă ipocrizie și hotărâre în atingerea telurilor sale politice, n-a utilizat cu o asemenea lipsă de scrupule minciuna, amenințarea, cinismul și intimidarea. Măsurat pe această scară de valori — și roamintind că modelul paretian ignoră conceptul pozitiv de valoare — comunismul își merită pe deplin rolul istoric. Fără îndoială că dacă ne referim la comunismul Europei de Est și deosebit la cel românesc, evenimentele exogene copleșitoare au determinat afirmarea și victoria acestei elite sui-generis. Nu este mai puțin adevărat că talentul (în sensul paretian al cuvintului) cu care ea a reușit să se mențină la putere și să profite de putere este remarcabil și departe de a fi epuizat toate resursele, chiar dacă corifeii ei se odihnesc la cimitir. În această privință am putea menționa că dacă elita de tip nou — conform programului — pregătește cimitirul și îngroapă cadavrul elitei precedente, rareori în istorie ciocnii și gropării au demonstrat o asemenea pricepere. Dar, orice elită contribuie la propria sa distrugere, ne mai explică Pareto. Tendința elitei aflate la putere de a se împropăta cu elemente ale elitei pe cale de afirmare la sinul masei dominate, permeabilitatea sa la metode mai puțin violente de exercitare a puterii, în sfârși; agresivitatea crescândă a noii elite duc în mod ineluctabil la prăbușirea elitei conducătoare. Această dinamică socială este numită de Pareto **Circulația elitelor** și ea își găsește expresia desăvârșită în **Revoluție**.

Cu riscul de a ne repeta vom sistematiza din nou, din considerente metodologice, ideile conducătoare ale doctrinei lui Pareto.

1. Politica este o luptă între minorități (elite) care utilizează viclenia și forța reușesc să ajungă la putere și să se mențină. Ideile folosite (ideologia) nu constituie altceva decit un mijloc util pentru atingerea scopului suscit prin atragerea maselor.

Orașul își va lua zborul

Intr-o seară de primăvară (ne putem inchipui că tocmai înfloriseră castanii, că guvernul va fi cistigat un nou pariu),
orașul își va lua zborul
ca o piatră în care deodată s-a trezit ideea de cer.
Greci, caraghios, cu aripi invizibile năving folosite,
și va lua zborul.
Probabil nu va ajunge departe: cerul e plin de capcane.
Dar va zbura, important este că va zbura izbutind astfel să se smulgă din coșmar.
Acest coșmar care ne-a îmbolnăvit privirea (s-a infipt ca un ghimpe în ochii noștri), care ne-a infectat și auzul și mirosul, care s-a întins otrăvitor pînă în inimă și în creier, pînă în izvor și în frunză, pînă în vișul copilului ce se naște.
Refuzind coșmarul, orașul va invita într-o bună zi să zboare, iar florile își amină nu se știe cit înflorirea, parfumul, iar noi creștem pe dinăuntru ca o iederă verde, în timp ce pe dinafară sint blocuri de ceară înghețate și mute.

Gabriel Chifu

2. Elita politică care se instalează și se menține la putere este legitimată prin însuși succesul ei.

3. Pentru a consolida puterea cind aceasta devine subredă, elita conducătoare este nevoită să accepte împropătarea ei cu elemente noi (circulația orizontală). Acestea nu sint însă cooptate, nici asimilate, ci joacă un rol autonom. Dacă această dinamică funcționează normal ea duce în mod inevitabil la înlocuirea elitei aflate la putere cu o nouă elită (circulația verticală).

4. Ajungera la putere a noii elite politice este un fenomen denumit **schimbare de regim politic**.

5. O revoluție este o schimbare bruscă de regim politic prin utilizarea maximală a forței de către elita ascendentă împotriva elitei în declin care dispare de pe scena istoriei.

ȘAH ALBASTRU

ÎN CE MĂSURĂ doctrina lui Pareto corespunde situației și evoluției politice a Europei Răsăritene unde au fost puse în practică ideile dușmanului său „preferat”?

O analiză superficială poate duce la concluzia că modelul paretian este simplificator și că valoarea lui paradigmatică este contestabilă. Sociologia și critica istorică occidentală, cu rare excepții, au confirmat această opinie. Dacă ne permitem să observăm că orientarea „științelor” citate era predeterminată și că ele teoretizau sub influența clarvăzătoare a marxismului, nu negăm că lupta socială și politică a devenit în societatea modernă extrem de complexă și că ea include elemente pe care istoria le-a ignorat în trecut. Ideile umantare, respectul persoanei omenești și al drepturilor ei atenuază incidența „reziduurilor”. Timpul nu ne îngăduie o analiză în profunzime. Să amintim totuși că Pareto nu ignoră democrația și că în concepția sa sociologică cele două „reziduuri” fundamentale ale elitei politice, viclenia și forța, nu trebuie înțelese exclusiv în accepția lor primară. Ele sint de asemenea sinonime de inteligență și curaj.

Îndrăznim deci să avansăm afirmația că evoluția societăților politice în Europa de Răsărit și în mod deosebit în România confirmă în linii generale modelul politic paretian.

Într-adevăr, măsurind istoria recentă și actuală cu „instrumentele” pe care ni le pune la dispoziție teoria socio-politică a lui Pareto se poate ajunge la concluzii care nu sint lipsite de interes și care pot justifica (modest) titlul prezentului articol.

Să facem mai întâi constatarea banală a particularității românești în cadrul istoriei „lagărului”.

Forța, discutabilă, a elitei ajunsă la putere acum aproape o jumătate de secol a fost compensată printr-un masiv aport exterior și o utilizare științifică a vicleniei și a terorii politice (care nu se confundă cu forța). Consecința a fost imposibilitatea organizării oricărei elite potrivnice pregătita cituși de puțin la o schimbare de regim politic (spre deosebire de unele țări vecine) (3.) — Revoluția din decembrie 1989 apare deci drept o ficțiune (5.)

— Ea a fost o revoltă spontană a masei, recuperată de o parte a elitei politice existente care pregătea o lovitură de stat.

Paradoxal și tragic, revolta și sacrificiile omenești pe care ea le-a antrenat n-au făcut decit să faciliteze resurdarea unei elite dezbinată (radierea Securității), în cadrul unei magistrale operații de intoxicare, expresie a vitalității (vicleniei) acestei elite. În acest context chiar „circulația orizontală” a elitei, preluată al unei „circulații verticale”, este contestabilă, ea limitându-se la o simplă cooptare. (3.)

„Circulația (elitei) se produce — sustine Pareto — cind elemente străine de elită sint integrate în sinul acesteia și aduc cu ele opiniile lor proprii, caracterul și virtuțile lor specifice. Dar dacă aceste personalități își schimbă modul de a gândi și din dușmani politici devin aliați și servitori ai puterii, circulația nu se produce.”

— Utilizarea unui limbaj și a unor idei, în aparență noi, ca și velleitățile de reformă nu pot modifica esența regimului. (4. 1.)

„Minoritatea trebuie să știe să utilizeze „derivatele” (ideologia) pentru a insufla maselor ideile favorabile cuceririi și menținerii la putere” — precizează Pareto.

— Ni se pare în sfârșit inutil să adăugăm — o facem totuși din spirit polemic și „par prétériton” — că în viziunea lui Pareto minoritatea (elita) aflată astăzi la putere în România își merită pe deplin poziția. (2.)

„Reziduurile” și „Derivatele” lui Pareto sint „barbarisme” care ignoră sentimentele. Lipsa de realism și de unitate, dezbinarea și inconsecvența noii elite în formare, „boli ale copilăriei”, n-ar putea fi vindecate decit prin însușirea unor precepte elementare ale maestrului Pareto.

Fără a absolutiza învățămintele acestuia, modelul său rămâne din punct de vedere practic extrem de instructiv. Expresia sa liminară ar putea fi condensată în formula „Politica — un rău necesar”. Moda deconșiderării acestei activități specifice omenești și indispensabile vieții în societate, modă care a cucerit deja Occidentul și contaminează rapid Orientul, va trece... pietrele „rămîn”.

Intelectuali români care cred că pot să facă politică fără să se ude ar trebui să înțeleagă că este mai lesne de călătorit într-o barcă, oricît de anevoie construită, decît să pășești cu stoicism într-o albie seacă fie aceasta pavată cu excelente idei morale.

Constantin Petre

Paris, iulie 1991

Ion Barbu și Mihai Eminescu

19.III.1895 - 11.VIII.1961

ÎN CONCEPȚIA lui Ion Barbu, în poezia românească, Mihai Eminescu este intangibil. Poziția de pontifex maximus al poeziei române o rezumă Ion Barbu într-o propoziție memorabilă: „Eminescu era mai ales om de gândire și studiu concentrat.” (3, p. 65) Acestui fapt i se datorește trăsătura lui principală de apariție unică, iar orice comparație cu el — impostură, chiar în cazul lui Tudor Arghezi, poet de excepție, dar închis într-o „poetică mărunță și manufacturieră, în care sunetul adică eminescian n-are nimic de a face.” (3, p. 64) Acuzăția lui Ion Barbu adresată lui Tudor Arghezi de a-l fi pastșat pe Eminescu, precum și celelalte acuze dezvoltate într-un eseu-pamflet de răsunet, datînd din anul 1927 (3, p. 63-74), l-au determinat pe poetul incriminat să răspundă, în anul 1932, printr-un eseu-conferință mai puțin virulent, purtînd numele marelui poet național ca o dezvinovățire culpabilă... (2)

Supremația lui Eminescu este indubitabilă pentru Ion Barbu: „Ochii lui intriziaseră pe floarea lui Novalis, albastră. Întrebările cunoașterii, înțelegerea muzicală a lumii, dădeau perspective nesfîrșite versurilor lui, bătute: ca niște punți peste primejdii.” (3, p. 64).

Cînd va dedica rînduri de adîncă pătrundere a sensurilor poeziei lui Al. A. Philippide, în anul 1930, cu prilejul apariției unei noi cărți de versuri a acestuia (4, p. 99-103), Ion Barbu va căuta să discearnă întrucîtva imitația (pastișa) creației marelui inspirat de re-construcția atmosferei creației lui. În asemenea context, Ion Barbu constată că poezia lui Al. A. Philippide apare după o perioadă de „aspre chiotte semănătoriste”, pe care poetul Aurului sterp și al Stîncilor fulgerate le-a respins, pentru că „a lucrat sterilizator asupra vulgarității produselor literare ale urmașilor lui Vlahuță și Cerna”, fapt pentru care „redezvirăm contemporanii lui Eminescu” (4, p. 100).

În spiritul conceptual al poeziei lui Eminescu, al poeziei ideatice, Ion Barbu însuși va încerca, în *Ritmurii pentru nunțile necesare*, să reconstruiască „sensul feminin al Luceafărului, inițierea intelectuală, disociativă a cercului Mercur” (1, p. 46). Căci „re-construirea” nu este sinonimă pastișei, ci o transcendță.

De aceea, spiritul lui Eminescu este purificator, fiind un alter ego al acelui katharsis atît de rivnit de adeptii esteticii aristotelice. Ion Barbu îl retrăise adeseori. Cîndva în copilărie, pe vremea cînd participa la corvezile unor sindrofii obligatorii de familie, „numai lunca de aur și pădurea eminesciană” (5, p. 142) îl făceau să uite lugubru acelor distracții de societate.

La anii senectuții, într-o scrisoare adresată Ninei Cassian, la 7 iulie 1947, o apostrofază: „Da, e dat riului să susure. Nu e nici o rușine. De ce să te strîmbi atunci? Știu versuri nemuritoare, întee-

meiate pe adîncimea dialectului apei sau a vîntului. Întreg Eminescu e aici.” (6, p. 118) Păreră nă ra rămîne singulară.

Cu cîteva luni mai înainte, la 11 martie 1947, aflîndu-se la Capșa, printre prieteni și neofiti, discuțiile s-au abătut asupra operei lui Eminescu. (15) Știa să recite ca nimeni altul, cu o voce baritonă, solemnă, din care patosul nu lipsea niciodată, cum nici ironia sau alte sentimente pe potriiva textelor respective. Graseia ușor, insesizabil. Ochii sticleau ca două faruri ori se întunecau, după cum sunau versurile. Atunci nu numai că a recitat, ci a și scris din memorie următoarele versuri ale lui Eminescu din poemul *Mușatin și Codrul*:

—Săracă Tară de Sus!
Toată slava și s-a dus.
Acum o sută de ai
Numai codru îmi erai.
Împrejur creștea pustii,
Se surpau împărății.
— Dar în umbra ta de veci,
Numai riurile reci.—

Prezent la întîlnire, Adrian Rogoz a păstrat fila pe care Ion Barbu, cu sîcve rotunde, inimitabile, le-a transcris, considerîndu-le cele mai înalțătoare versuri eminesciene. Textul scris de Ion Barbu n-ă fost menționat ca atare niciunde pînă astăzi.

Poemul *Mușatin și Codrul* se află tipărit complet în mai multe ediții. Cea folosită de Ion Barbu a fost ediția populară datorată lui Ion Pillat. (11, p. 39-47) care a preluat poemul în transcrierea lui Ilarie Chendi, ediția din anul 1902 (12, p. 117-123), asemenea altor editori de pînă la el: (13) „Săracă țară de sus / Toată faima și s-a dus! / Acu cinci sute de ai / Numai codru îmi erai. / Împrejur creștea pustii, / Se surpau împărății / Neamurile mbătrîniua, / Crăiile se treceau, / Numai codrii tăi creștea, / Și în umbra cea de veci / Curgeau riurile reci, / Limpegiare, rotitoare, / Avînd glasuri de izvoare...” (11, p. 39) După cum se poate observa, la Ion Barbu textul eminescian suferă de lapsus memoriae, care nu constituie o impietate, intrucît nu alterează originalul.

În ediția critică a lui Perpessicius, textul poemului prezintă, la versurile de mai sus, mai multe variante, precum și eliminări de versuri din celelalte peste 290 ale poemului, pe care le reproducem din ediția lui Ion Pillat, înlocuite cu puncte de suspensie: „Colo-n zarea-ndepărtată / Nistrul mare se arată, / Dinspre țările tătare / Și departe curge-n mare. / La liman ca și o salbă / Se-nșira Cetatea Albă. (14, p. 105; 11, p. 46); De la Nistru pîn'la ea / Țara mîndră se-ntindea. (14, p. 105; 11, p. 46); Să trăiești, Măria Ta! / Cită lume, cită zare / De la Nistru pîn'la Mare / Fă-ți odată ochii roată / C'aceasta-i Moldova toată!” (14, p. 106; 11, p. 47) (Motivul sint lesne de înțeles pentru punctele de suspensie, mai ales

dacă se subliniază faptul că ediția Perpessicius datează din anul 1963). Ion Barbu știuse aceste versuri reproduc de noi; nu avem de ce să ne îndoim că nu le-ar fi recitat.

Însă începutul poemului *Mușatin și Codrul*, atît cit l-am reprodus, dar și altele, se află comentat de către G. Călinescu în *Opera lui Eminescu* (7), reluată în anul 1957 (8) și publicat postum, în 1969-1970 (9) și 1976 (10), cu adaosuri și prelucrări superioare textului inițial, însă, păstrînd în esență linia principală: „*Mușatin și Codrul* începe printr-o descripție a unei Dacii preistorice de o sălbăticie solemnă. Niciodată Eminescu nu a strîns laolaltă mai mult colosal geologic. Limba însăși, arhaică, virgină, pare un ecou al acestei naturi”. (10, II, p. 428) după care urmează textul transcris și de Ion Barbu. Iar mai departe, G. Călinescu declară plin de sentenție: „Toate versurile acestei balade pe nedrept ignorate sînt admirabile” (10, II, p. 431), ceea ce se suprapune intrutotul celor spuse de Ion Barbu, atît la Capșa, de cînd datează textul transcris de el, cit și în acele sfaturi liminare din scrisoarea adresată Ninei Cassian.

Cine știe dacă, asemenea lui M. Eminescu și, în concordanță cu cele susținute de G. Călinescu, în poemul cu pricina, Ion Barbu ar fi împărtășit aspirația „statului patriarhal, a străvechei arhaice Moldove, dăinuind într-o natură sălbătică” (10, II, p. 60), conciliînd spre monarhia

absolutistă? La data cînd recitase din Eminescu, în martie 1947, Ion Barbu se lăsase demult de a mai face vreun fel de politică.

Ion Barbu a trăit șazeci și șase de ani și a murit acum treizeci (Cîmpulung-Muscel, 19 martie 1895 — București, 11 august 1961). A trăit mai mult decît Baudelaire, Rimbaud, Eminescu, poezii damnați, din rîndul cărora considera că face parte și el. A trăit pentru poezie, pentru matematică, pentru familie și prieteni, dar și pentru sine. A scris și despre Baudelaire, și despre Rimbaud, și despre Eminescu, și despre mulți alții.

Dar ceea ce a scris despre Mihai Eminescu este deasupra tuturor celorlalte aprecieri.

Mircea Coloșenco

BIBLIOGRAFIE

1. Felix Aderca. *De vorbă cu d-l Ion Barbu*. în *Viața literară*, II, nr. 57, 15 octombrie 1927, p. 1-2, apud Ion Barbu. *Pagini de proză*. Ediție, studiu introductiv și note de Dinu Pillat. București, 1968, p. 45-49.
2. Tudor Arghezi. *Eminescu*. Carte cu vieți ilustre. Editura Vremea, 1943.
3. Ion Barbu. *Poetica domnului Arghezi*, în *Ideea europeană*, IX, nr. 205, 1927, apud Ion Barbu. *Pagini de proză*, op. cit., p. 63-74.
4. Ion Barbu. *Salut în Novalis*. (A.I.A. Philippide. *Stînci fulgerate*), în *Vremea*, III, 107, 27 martie 1930, p. 5, apud Ion Barbu. *Pagini de proză*, op. cit. p. 97-103.
5. Ion Barbu. *Omăgiu lui E. Lovinescu*, în *Vremea*, V, 3 aprilie 1932, apud Ion Barbu. *Pagini de proză*, op. cit. p. 141-142.
6. Ion Barbu în *corespondență*. I. Ediție îngrijită de Gerda Barbilian și Nicolae Scurtu. Note și indici de Nicolae Scurtu. Documente literare. 1982.
7. George Călinescu. *Opera lui Eminescu*. Vol. I. Cultura națională, 1934, vol. 2-5. Fundația pentru literatură și artă. București, 1935-1936.

8. George Călinescu. M. Eminescu, în *Studii și cercetări de istorie și folclor*, VI, nr. 1-2, 1957, p. 51-54.
9. George Călinescu. *Opere*. 12-13. *Opera lui Eminescu*, vol. I, 1970, vol. II, 1970. Minerva.
10. George Călinescu. *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. 1-2. Minerva, 1976.
11. Mihai Eminescu. *Poeme populare*. Ediție îngrijită de Ion Pillat. 1936.
12. Mihai Eminescu. *Opere complete*. I. *Literatură populară*. Scrieri inedite. Prefață de Ilarie Chendi. București, 1902.
13. Mihai Eminescu. *Opere complete*. Cu o prefață și studiu introductiv de A.C. Cuza, Iași, 1914; Mihai Eminescu. *Poezii și proză*. București, 1918; Mihai Eminescu. *Doine și plîngerii, poezii*. Culegere alcătuită de Ion Călugăru. 1924, Mihai Eminescu. *Literatură populară*. Comentată de D. Murărașu, 1936. Craiova.
14. Mihai Eminescu. *Opere*, VI. *Literatură populară*. Ediție critică îngrijită de Perpessicius. București, 1963, p. 98-106.
15. Colecția Adrian Rogoz.

Comediile lui Caragiale:

Sfiorile se trag din culise

DESCOPERIREA că opera unui scriitor „clasat” cum este Caragiale ar putea oferi o cheie, încă, la capătul unui drum virgin, n-a fost atît de mult o surpriză, cit o ispită irezistibilă.

Mi-am propus să decantez rolul personajelor nevăzute în opera lui Caragiale, fără să scap din vedere că el nu e pretutîndeni la fel de puternic, și chiar că nu e pretutîndeni un rol anume.

Aș putea discuta, poate schițînd un alt capitol de cercetare, despre personajele întîrziate cu un rol substanțial în intriga pieselor. Mă mulțumesc să amintesc în goană: *Rică Venturiano* apare în *O noapte furtunoasă*, actul II, scena II (după ce toate discuțiile au gravitat în jurul bagabontului de la Lunion, al gazetarului energic de la *Vocea patriotului național*, al epistollerului și poetului amoretat). *Safta* slujnica, în ultima scenă (a cincea!) din farsa *Conul Leonida față cu reacțiunea*, pomenită pînă atunci abia în treacăt (LEONIDA: Mișo, ai zis matală fetii — generic, s.m. — să vie mine mai de dimineață ca să facă focul? scena I). *Cațavencu* își face intrarea în actul II al *Serisorii pierdute*, scena VII (dar, despre cine s-a tot vorbit în casa prefectului, de la prima scenă?). *Dandanache* (al doilea nume pe lista distribuției piesei!) este cazul cel mai frapant: nu fusese vorba de el pînă în finalul actului II, iar apariția și-o face în ultimul act.

Revenînd la personajele nevăzute din comediile mari ale lui Caragiale, în *O noapte furtunoasă* sau *Numărul nouă* ar trebui să ne ocupăm de Ghiță Tîrcădău — mai puțin important pentru intriga piesei. Firește că dacă n-ar fi fost el astfel, precum îl aflăm din trei evocări, nici conflictul n-ar fi fost rezolvat atît de simplu în sens comic.

Zița n-ar fi fost divorțată, soțul legitim ar fi trebuit să-și joace rolul abia în momentul cînd, în piesă, totul s-a terminat cu bine, etc. — dar destul, cred, cu ipotezele.

Dîncă binagiul — pomenit într-o singură replică — este declanșatorul imediat al intrigi, este (îmi permit să folosesc sintagma din titlul articolului) „trăgătorul de sfori din culise” al *Noptii furtunoase*. „Așa e; asta meșterul Dîncă binagiul mi-a făcut-o; a tencuit zidul de la poartă și mi-a bătut numărul 6 d-a-ndoaselea” (Jupin Dumitrache act II scena IX). Dacă mai era nevoie de un argument, am citat mai sus titlul întreg al piesei lui Caragiale. Dar el este atît de cunoscut, încît mă surprinde că n-am întîlnit încă ideea pe care încerc s-o susțin aici: importanța acestui personaj — nevăzut și abia pomenit — pentru intriga *Noptii furtunoase*.

În *Conul Leonida față cu reacțiunea* am fost gata să cad în eroare, să consider că personajul care „trage sforțile” ar fi însuși *Galibardi*: *Galibardi* = revoluție, apoi (aceasta e esența!) chef — revoluție; influența lecturii gazetelor. Am distins totuși între personaj și simbol. Atunci, este aceasta o piesă fără personaje nevăzute?... Nu e vorba că aș vrea să descopăr cu orice preț un element pentru demonstrația mea, dar și aici există un grup de personaje cu rolul (se va vedea cu ce rezerve le atribui acest rol!) de a declanșa intriga: participanții la petrecerea băcanului dia colț — neidentificați, afară de Nae Ipingscu! Poate în alte împrejurări petrecerea, chiotele și chiar împușcăturile ar fi rămas un fundal sonor, dar cei doi pensionari au imaginația încinsă de ideile revoluționare... Așa că fără gazete, fără *Galibardi*, nici „grupul vesel” n-ar fi căpătat semnificația de declanșator al unui conflict.

Despre *O scrisoare pierdută* nu spun o nouate dacă o definesc drept piesă

cu două intrigi: una de suprafață, în care sînt implicate toate personajele, alta de culise, în care știm sigur că sînt implicați *Dandanache*, *Becherul* și „nevasta unui prieten” (replici ale lui Cațavencu, *Tipătescu* și *Zoe*). Spre deosebire de *Tipătescu*, *Becherul* este cu adevărat victimă a șantajului; și, mai ales, nu din partea unui inamic politic știut. Ștefan *Tipătescu* n-a căzut victimă, poate, doar datorită apariției „bombă” a lui *Dandanache* în momentul cînd *Cațavencu* se pregătea să-și savureze succesul: „În sfîrșit, capitulează... ș.a.m.d.” Alte nuanțări posibile (în cuplul de suprafață femeia pierde scrisoarea, în cuplul de culise bărbatul) sînt neimportante pentru discuția aceasta. Deosebirea fundamentală între *Tipătescu* și cel pe care l-am numit replica sa, *Becherul*, este că cel din urmă poate fi de acum șantajat oricînd.

În *D-ale carnavalului*, spișterul *Frichi-nescu* pare (numai pentru puțină vreme) personajul care dirijează din umbră. Un alt „nevăzută”, *Iancu bogasielul*, n-are, nici el, absolut nici un rol. Decît pe acela de a complica relațiile personajelor, fiindcă pe aceasta mizează *D-ale carnavalului*. În piesa socotită de mai mulți critici, și cred că nu fără temel, cea mai slabă dintre comediile lui Caragiale, fenomenul interesant nu este atît personajul nevăzut, cit cel întîrziat: însuși *Nae Girimea*, virul comun al triumphiurilor amoroase, este penultima apariție a unuia dintre personajele principale (ultima — *Didina Mazu*, altă „întîrziată”!). Aș putea afla o explicație pentru „eșecul” piesei, în faptul că autorul n-a mai introdus un personaj „tare” pe care să-l lase în culise multă vreme, sau chiar pînă la sfîrșit. Personajele importante ies pe scenă, și chiar destul de repede comparativ cu alte piese, iar cit privește cele de culise, chiar dacă există, avem sentimentul că acțiunea s-ar încheia foarte bine și fără

ele. Spișterul intruchipează așteptarea înșelată (cine s-ar fi așteptat, în timpul dialogului de la început, ca el să se piardă, ca în literatura polițistă unde cel mai suspect e exclus de la vinovăție?...) Cit despre nenea Iancu (n-am scris din greșală astfel, ci pentru a sugera caracterul generic al numelui!), *Caragiale* pregătește, numindu-l așa, terenul pentru omonimie, pentru qui-pro-quo-ul pe care în *D-ale carnavalului* se pune mare preț: „Un nenea Iancu trebuie să găsești în tot balul!” (am citat o replică din piesă).

După ce am trecut în revistă personajele nevăzute (vor mai fi fiind și altele) din cele patru comedii ale lui Caragiale, am ajuns în momentul delicat al disocierilor: unele dintre aceste personaje au un rol determinant în intriga pieselor (*Dîncă binagiul* din *O noapte furtunoasă*, *Becherul* din *O scrisoare pierdută*), altele n-au nici un rol în această desfășurare (spișterul și nenea Iancu, din *D-ale carnavalului*). Undeva la mijloc, între aceste două categorii, ar trebui să situăm niște „personaje” precum „grupul vesel” din *Conul Leonida*... și *Ghiță Tîrcădău* din *O noapte furtunoasă*. Cel din urmă se găsește într-o situație specială: singurul, din clasa la care m-am referit, care rostește la un moment dat și o replică, din off: *Lasă, cocoană! Poate că să mor și să nu și-o fac!* (act. I, scena IV).

La capătul acestei analize sumare pot risca afirmația că un factor pentru succesul pieselor lui Caragiale este însemnătatea personajului nevăzut sau întîrziat. Exemplul cel mai la îndemînă mi se pare *O scrisoare pierdută* (*Cațavencu* și *Dandanache* — personaje întîrziate; *Becherul* — personaj nevăzut), iar contra-exemplul — *D-ale carnavalului*, unde n-am descoperit personaje nevăzute importante, iar cele văzute nu întîrzie mult să intre în scenă (poate cu excepția „damei de verde”, *Didina Mazu*). Am restrîns posibilită mea teorie la comedii doar pentru moment, propunîndu-mi pentru un articol viitor să o verific pe alte sectoare ale operei lui Caragiale.

Tudor Lavric

Criticul - poet în Cetate

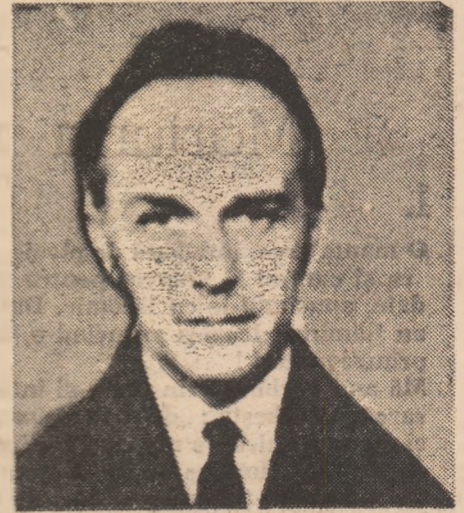
CRITICUL (care e și un poet dens și original) I. Negoieșcu a devenit de mult un nume de referință al literaturii române. El este, incontestabil, una dintre personalitățile cele mai pregnante, aproape de legendă, ale perioadei sale postbelice, legind șirul de critici dintre cele două războaie, grupați în jurul ideii autonomiei estetice, de la E. Lovinescu la G. Călinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, de criticii tineri ai anilor '60-'70, ce inaugurară o nouă epocă. Și, totuși, nu e nici pe departe un autor de „tranzizie” ci unul pe deplin întemeiat în sine, cu o prodigioasă particularizare sensibilă a recepției, reductibil „stilist”, dar totodată foarte deschis la mișcarea de forme și idei a literaturii, străin de orice conservatorism și anchiloză. Fapt important: ni se înfățișează strîns legat de comentariul, esențial, aplicat asupra literaturii, de nașterea și dezvoltarea creațiilor noastre literare, însoțit, din seră sa, doar de fervoarea paradoxal distorsionată înspre incredulitate și ironie, a nu mai puțin acutului Cornel Regman, și la oarecare distanță, prin sfera de preocupări, de teoreticieni precum Adrian Marino, de esești precum Alexandru Paleologu, Alexandru George, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș, Radu Enescu. Prestigiul său vine și din această neostenită implicare în procesul de „facere” a creației literare autohtone, din statornicia interesului arătat fiecărei noi promoții, fiecărui nou curent, fiecărui impuls de înnoire. Și, desigur, fiecărui nou talent. E aci o postură de devoțiune față de viul literar, față de literatură ca viață intrinsecă, dar și față de propriul popor, în înțelesul unui patriotism transpus în lucrare, la polul opus tuturor declarațiilor clamorose, emfatică și implicit dubioasă. „M-aș fi putut ocupa de literaturile străine și aș fi devenit mult mai cunoscut în Occident, imi spunea autorul *Scriturilor moderne*. Inșă am considerat că e de datoria mea să scriu despre literatura română”. Există un sacrificiu inaparent al acestui calofil și hedonist, care-l leagă de tradiția transilvană, mediată prin estetismul lovinescian. Pe de altă parte, I. Negoieșcu continuă tradiția indigenă cea mai însemnată și în privința verticalității etice. Egal cu el însuși, neconseciv, imun la presiunile felurite ale timpului, constituie un model de consecvență și de dignitate intelectuală. De la mentorul Sburătorului, este unul dintre extrem de puțini critici ai noștri cu adevărat netranzațional, neclinit în fața intemperțiilor istorice, ajungînd, în cazul său, pînă la tempestă, și creîndu-i, astfel, un merit moral sporit în comparație cu cel al ilustrilor săi predecesori. Bineînțeles, nu putem fi de acord cu toate propozițiile, cu toate analizele și judecățile sale de valoare. O anume sfială, bine ascunsă, a acestui „provincial” elegant, cu occidentală alură, briant om de societate, e răspunzătoare de feblețea sa față de poziția mondenă, față de voga și de moda unor autori (nu, din fericire, moda politică). Pronunțîndu-se asupra acestora, se simte obligat, citeodată, a-și supralicita aprecierea pozitivă, ca spre a nu fi snobat, exclus din cercul lor ori apreciat drept demodat. În același timp, împiedicat a se manifesta, din pricină obiective, în normalitatea decurgerii temporale, a rămas cu o panică a pierderii ritmului acesteia, cu o foame de tinerețe. Astfel ni se pare excesivă prețuirea sa pentru, bunăoară, Nina Cassian (chiar bizuită pe producțiile vădit mai slabe ale poetei din anii '50-'60), ca și pentru Nichita Stănescu și, în genere, pentru generația lirică a „șai-zeciștilor”, la care evită cu sistem a observa aspectele de improvizare, mimetism, inconsistență care, oricum, nu lipsesc... Dar dincolo de această inclinație structurală, de care presupunem că nu-și dă seama, nu găsim la I. Negoieșcu nici o ajustare vinovată, nici o adulare, nici un compromis. Scrisul său rămîne exemplar printr-o conștiință estetică ce nu s-a plecat la suflul vitregiilor, printr-o lăuntrică libertate ce s-a cultivat pe sine fără abateri, printr-o morală fără fisuri a raportului

dintre actul exegetic și obiectul său. Vocația unită cu înalta corectitudine alcătuiește temelul inenegabilei fascinații pe care o exercită autorul lui *Sabastios*.

Ni se pare intrutotul firească evoluția poetului și criticului I. Negoieșcu către poziția, tot mai tranșantă, mai des afirmată, de promotor al principiilor democratice, de opozant, prin urmare, al comunismului și neocomunismului. Neîntreținîndu-se la concesiile, dintre cele atât de abundente în breasla sa, care au adoptat, nu rareori, chipuri sofisticate, spre a deveni mai greu recognoscibile, el a rămas multă vreme în cadrul exclusiv al profesionalismului. Socotea, adică, în deplină probitate, că un om de litere își poate împlini datoria doar scriînd ceea ce crede de cuviință. Nu i se părea necesară o acțiune politică. I s-au deschis ochii treptat, momentul Goma reprezentînd, în concepția sa, o cotitură. Dezinteresul față de politic i s-a revelat a fi o cale de acceptare a nedreptății, un serviciu, fie și indirect, adus puterii opresive: „Eu insumi am subapreciat politicul, și am spus lucrul acesta în repetate rânduri. Nu mi-am dat seama de asta. Abia după mișcarea Goma mi-am dat seama că eu insumi eram pe o cale greșită, deoarece consideram că o politică este și faptul de a nu te manifesta politic, că abținerea de la politică este o politică. Or, din păcate s-a dovedit că nu este așa”. Se cuvine subliniată iarăși onestitatea exegetului care ține a-și prezenta autocritic fazele de clarificare a responsabilității, cu toate că „păcatul” său era venial, asemănat cu al altora! Să ne gândim, de pildă, la un coleg de generație, Ov. S. Crohmăniceanu, care, trecînd de la o sumă de aserțiuni „realist-socialiste” la antipodul lor (Al. Dobrescu vorbește de „sincronismul [său] perpetuu”), nu a găsit niciodată cu cale a oferi vreo explicație. Și acest comportament camelonice nu e deloc rar! Teza principală a lui I. Negoieșcu devine cea a atitudinii pasive, defetiste, dacă nu de-a dreptul complice cu totalitarismul, a intelectualilor noștri: „Intelectualii, în România, nu colaborează între ei. Mai degrabă colaborează cu regimul pe care îl detestă”. Afirmăție, în cea mai mare măsură, din nefericire, conformă cu realitatea! Calitatea criticului e de a nu cruța impostura, de a nu se mîrgini doar la enunțarea ei ori la figurile ei așa-zicînd clasice, de la M. Beniuc la Dumitru Popescu. Drept contribuabili ai „catastrofei naționale” sînt pomeniți și oportuniștii mai „discreți”, care au lunecat de la o poziție la alta fără riscuri, alternînd vagul protest cu gesturile de conformism, beneficiînd aproape fără încetare de onorurile și subsidiile regimului, de la E. Jebeleanu la Constantin Toiu, a cărui reacție conjuncturală e fixată în apă tare, într-un memorabil episod. Despre autorul *Cărții Oltului* ni se arată, semnificativ, că a avut o comportare ambiguă, inclusiv cu prilejul acțiunii, în fond in-deajuns de precaute, în optica lui I.

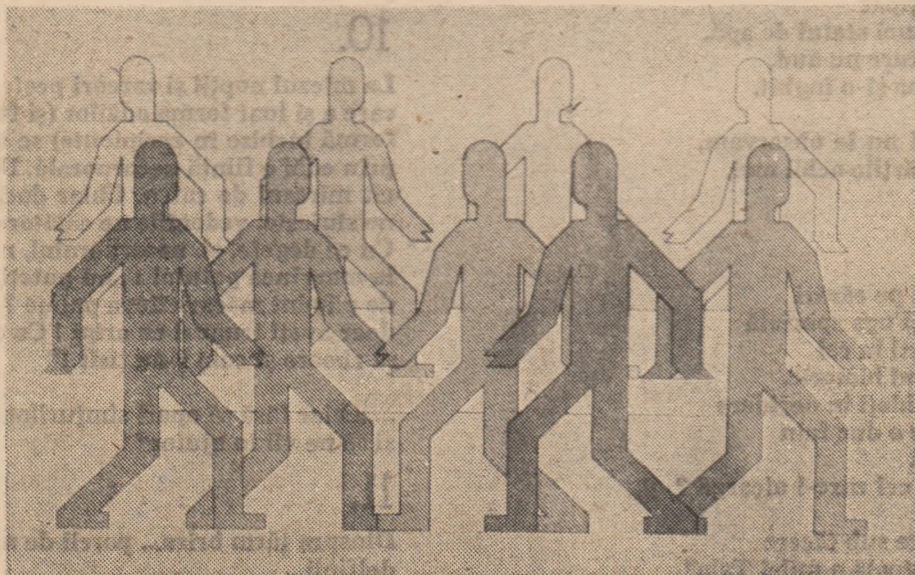
Negoieșcu, a „grupului celor șase” ce s-a ridicat în favoarea dizidentului Mircea Dinescu: „Dovada cea mai bună: pe Geo Bogza au încercat chiar să-l «recupereze» — i s-a dat voie să publice mai departe. Iar faptul că el nu a refuzat să publice și deci astfel s-a desolidarizat implicit de ceilalți, spune foarte mult”.

ACEASTĂ carență a solidarității dinlăuntrul tagmei literare se asociază cu una nu mai puțin dezolantă, cea a nepăsării intelectualilor în fața suferințelor care au cuprins, sub călciiul totalitar, întreaga societate românească. Muindu-și pana în cerneala efervescentă a istoriei literare, criticul îi invocă pe pașoptiștii combatanți pentru binele obștesc, ce uitau de sine în confruntarea cu „durerile neamului”, transcriindu-le ca pe o temă sacră. Patetismul e aici resuscitat cu o logică stringentă a actualității ce-l ferește de orice redundanță. Judecata rece însăși, aplicată asupra realităților publice, se inflăcărează, aruncînd arzătoare scinte: „Această singurătate și izolare a scriitorului român, care luptă pe față pentru drepturile concetățenilor săi, mi se pare tragică și îngrijorătoare pentru mentalitatea societății noastre actuale. Nu ar fi fost oare o obligație morală de prim ordin a scriitorilor români, adunați la timpul potrivit în diverse ședințe, să întrebe de soarta muncitorilor greviști din Valea Jiului? S-a săpat oare o prăpastie atât de mare între interesele noastre, ale scriitorilor, și interesele primordiale ale poporului român? S-a stins oare în noi flacăra conștiinței istorice atât de vie în mințile lui Bălcescu și Kogălniceanu, lui Ghica și Alecsandri, lui Bolintineanu și Heliade Rădulescu? A încetat să pîlpiie oare în sufletele noastre grija sfîntă față de durerile neamului nostru oropsit, care făcea să tremure nu numai pana lui Grigore Alexandrescu? În numele acestor umbre mustrătoare, în numele celor care ne vor judeca peste veac, eu cred că fiecare dintre noi trebuie să pună în cumpăna judecății sale sentimentul rușinii”. Dar trecutul nu e, pentru lucidul comentator, un sanctuar intangibil. Această logică a prezentului îl face să discearnă în materia lui elementele ce i se par neviabile sau de-a dreptul primejdioase, chiar dacă ele ne trimit la personalitățile cele mai glorioase ale creației naționale, față de care, altminteri, nu poate avea decît admirație. Pus în situația de-a alege între confortul clișeului și inconfortul examenului dictat de contextul social și politic, I. Negoieșcu respinge cu îndrăzneală idolatrizarea reflexă, sterilă. În felul acesta, el nu ezită a susține că Eminescu și Blaga, „care sînt două culmi incontestabile ale gândirii, ale spiritualității și ale artei românești”, sînt categoric „depășiți astăzi în ideile lor pe plan național-politic”, cel dintîi prin ideologia naționalistă și xenofobă, de la care a ajuns a se re-

La 10 august Ion Negoieșcu a împlinit 70 de ani

vendica, propagandistic, pînă și grotescul uzurpator Ceaușescu, cel de-al doilea prin conceptul „spațiului miotic”, statuînd retragerea colectivă din istorie, inacțiunea resemnată, fatalista supunere la vremi. (E drept că autorul *Luceafărului* ar putea fi actualizat prin ethosul său incandescent, prin revolta sa dureroasă împotriva corupției caracterelor și a decăderii vieții publice, prin paradigma propriului său caracter, incorruptibil în absolut, însă criticul are în vedere doar doctrina sa politică). O obediță abil dirijată, un conformism cultivat cu rivă ne-au restrîns dramatic, în decursul ultimei jumătăți de veac, apetitul speculativ, cutezanța diferențierilor, a ipotezelor mai avîntate. Am identificat aproape orice negație cu un păcat. Iată că autorul *Poeziei lui Eminescu* sfîșie falsa podoare ce acoperă marile nume, pune în cheștiune actualitatea unor vectori ai gândirii și activității lor, unicul mod autentic de-a le asigura supraviețuirea. El nu se sfiește a-și amenda iubirea adîncă pentru geniul poetic românesc, căruia i-a dedicat una din cele mai substanțiale exegeze, precizînd, cu bun simț, că oricine se înhamă acum la carul politicii e obligat a-și aminti că Eminescu a fost un neîmblînzit dușman teoretic al democrației de tip liberal, către care năzuim ca înspre o condiție vitală. Întrebarea retorică ce și-o pune I. Negoieșcu vine dintr-o conștiință pură, ireductibilă: „Cum să pornești la reinstaurarea democrației românești luînd drept idol pe Eminescu, ferocele ei adversar?”. Conștiința critică, ne demonstrează autorul *Engramelor*, se cade a-și păstra drepturile în toate împrejurările, inclusiv atunci cînd exercitarea ei ar putea da onora iluzia tendențiozității sau a impietății. Zeificarea, orice zeificare, nefiind azi numai o somnolență o spiritului, ci și o nefastă reverberație a unui despotism de tip asiatic, abătut asupra țării noastre, e refuzată în numele unei ipostaze active, al unui militanțism a cărui miză e însăși soarta neamului românesc: „România se găsește astăzi într-o primejdie de moarte. Poporul nostru, din toate punctele de vedere — biologic, spiritual — este într-o primejdie de moarte. Și în fața acestui pericol nu-i este permis nimănui să rămîină indiferent sau să facă prea puțin. (...) Aceasta e o datorie — absolut a fiecărui intelectual. Și nu numai a intelectualilor”. Cuvinte grave ce sintetizează credința lui I. Negoieșcu, mobilul luptei sale care continuă cu vigoare, în exilul ce i-a fost impus, pentru ca pricinile acestuia să înceteze, pentru ca toți intelectualii, toți cetățenii patriei noastre să se poată bucura, în sfîrșit, de normalitatea unei vieți civilizate europene. Nu este o deviere de la calea literaturii, ci un corolar al ei.

INGINERII

Gheorghe Grigurcu

Cristian SIMIONESCU

Mărturia mesagerului

1.

O manta grea, imbibată de ploaie, te apasă
ca și cum ai fi vinovat pentru zilele care-ți sînt
date, apucindu-le cu lăcomie. Dar, atenție, luați seama,
au flămînzit leoaica aruncînd-o, îmbrăcată cu o rochie,
printre puberi !
Mă aud vorbind prin somn și întuneric, cu vocea
care mă vorbește : „de ce dormim atît de mult
și cine ne culcă pe noi cu atîta insistență noapte
de noapte ? Împins de un demon cuibărindu-se în tine,
mărturisindu-ți : merg alături de tine dar nu ating pămîntul.
Îți semăn leit, sînt chiar tu din altă lume pe care n-o vezi.“

„Căci nu cu picioarele sau prin spațiu se pleacă
de la Tine sau se revine la tine...“

2.

Se deschide o ușă și o vezi pe mama ta care a murit.
Și pe mama mamei tale și mai îndărăt, vin una din alta
spre a te naște : „Te voi mai naște încă o dată — Unde alergi
ca o puma hăituită, fiul meu speriat ? Din moarte m-am întors
să te revăd. Cum fugi de femeia care te-a născut ! De ce
dorm frații tăi la chemarea daimonului ? Ce carte a suferinței
duci sub braț ?“

„Dar ea nici nu murea în chip nenorocit,
nici nu murea cu totul“

3.

De Chirico îți este vecin, gard în gard, sînteți atît de aproape
și totuși te cauță și-l cauți mereu. Cu mult mai greu
drumul cînd stă pe loc, el pe tine călătorindu-te : „pe acolo,
stînga, dreapta, aici proptește-te, asta-i felia
de timp care ți s-a dat, singura care îți vine ca o mînușă.
Prin șira spinării murmură mamele rasei tale,
încă născîndu-te. Vii sînt morții în coloana ta vertebrală.
Moștenești tot ce-i al tău și trîncănești mărunțisurile
singurătății tale. Ceea ce vezi a fost văzut, limba pe care
o grăiești, ea te grăiește. Doar atît ți se cuvine ?

Mă gindeam să te învăț pe tine ceva ce nu știam
nici eu.

4.

Zboară mereu deasupra capului Sperietori pînă : sînt
zilele noastre nenumărate. Se inghit în aer și dispar
fără urmă. Ciugulite în zbor de o altă vietate
fără de corp. Ce se postează în memorie ca să rămînă
pentru totdeauna ? Spui da cu o neîncredere nemărturisită.
Trebuie să inventariezi cele pierdute, cele ciștigate. Și
de fapt le inventezi ceața — ce a murit poate să apară
din nou. Numai un bucher știe precis ce lipsește,
ce-i adaos ! Goi și pe deasupra dezbrăcați. Umbra și fumul
taie cu bisturiul prin toate cotloanele. Ceața
sfarmă tot ce întilnește în cale, orice tipăt
care se împotrivesc cade asemenea unei statui de apă.
Nevinovați sînt surzii, vinovați-s cei care nu aud,
inocenți sînt muții, parșivi cei ce limba și-o inghit.

„Aceste lucruri nu le știam atunci și nu le observam,
cu toate că acestea izbeau din toate părțile ochii mei,
eu nu le vedeam“

5.

Puma hăituită și fără stăpîn, alergînd pe cărări
improvizate de un instinct străvechi. Fuga speriată
e presimțirea improvizației, o întilnești în cei
pe care îi vezi goi toată ziua dînd colțul himeric.
Hăituirea-i Sperietoare pentru cei ghidați în deridere
de un personaj fără cap ! Cei fără cap o duc fain
că doar picioaroangele îi fac mai înalți.
Cel alergat să fie mai puternic decît cel care-l aleargă ?

„Dar nici nu am uitat, nici nu voi trece sub tăcere
asprimea biciului Tău și minunata iuțeală a milei Tale“

6.

Mărșăluind hăituiți, traumatizați de mizga fugind
șireată de sub picioare. Nîmic rău dacă s-a întîmplat
și altora ! Chiar nimic ? Din cînd în cînd te uiți în slavă
la spațiul fără de capăt, chinuit îi inventezi un capăt
ca să nu te ineci. Bunăvoința unei clipe faste și hapurile
te amăgesc și amăgirea te ține treaz : „stai cuminte,
ingrijește-ți nervii, puma însingerată ți se cocoată iarăși
pe umeri, speriată-n sfîrșit de propria-i forță. Cum
te sperii ca o femeie văzînd cum naște o fiară !
Prin singele enoriașilor tresare fluxul vocilor nenăscute“.

„Ne întrebăm în ce loc am putea fi mai utili
ca să-ți servim Ție“

7.

Cit de nostimă e siguranța ta, of, așchie umană ! Cazi
și o iei de la capăt — Te naști în fiecare clipă,
pierzîndu-ți identitatea. Bietul tău suflet cu buze subțiri
cit vocala vîntului și cit umbra absintului.
Venerabili se năpustesc spre puberi : „Voi sînteți
prea tineri — e un păcat, viețuiți pe apucate !“
Puberii se năpustesc spre bătrîni : „Voi sînteți prea bătrîni
și măsurați și socotiți, asta și asta și asta, toate
pentru voi sînt de trei feluri !“
Ce glas șoptit cu stăpînire de sine și cu uitare de sine :
nimic nu precumpănește, că toate sînt la un loc. Cu mult
deasupra voastră viețuiți !

„Căci nu ieșise din inima mea, prin sudoare,
amărăciunea jalei mele“

8.

Ce bazaconii notați voi acolo cu mina stingă ? Ascunși
în vestminte de hirtii, hirtoage, dosare pe care vîntul
sideral le împrăștie și vă îneacă, sufocați sub mormane
de hirtii cosmice, în pielea goală vorbiți despre legile
sacre. Nu cumva sînteți machiți-dacă atît de iritați
chinuiți și jumuliți o privighetoare care v-a cîntat
și v-a descîntat ? Nu cumva beliți de viu calul care
v-a cărat agoniselele și pruncii și femeile ? Oare nu bănuți
că ființa asta răbdătoare e chiar calul troian ? Cugetați
dacă nu cumva sînteți slugile cățelei lui Pavlov !
Chiar ascuns în chilie, unde briza roade pină și hafnele
și gîndurile ascunse, chiar dacă-ți tragi
pătura-n cap, chaosul îți dezvelește fața singuratică.

„Oare trebuie să ducem o viață atît de rea și de pierdută
și de aspră, încît nimeni să nu ne cunoască
fără să ne deteste ?“

9.

În pahare de umbră bîm un alcool de umbră. „Nu mai turnați,
ajunge !“ Dinu Păturică nici că... ! Chiar ne dă povețe : „mutați
fundul în locul capului, capu-i cam spart, are prea multe
găuri, ochi, nări, guri și ochii aud și nările
birfesc și gura vede și urechile miros !“ — Și sclavii
inocenți au ris și pe nepusă-masă pe Dinu Păturică
l-au pupat și nu s-au prins că sufletul lor delicat
era pus pe un cîntar defect. Și urbea-i o mînușă întoarsă
pe dos, în batjocoră !

„...căci locvacii fiind, ei sînt muți“

10.

La miezul nopții și rareori peste, prin bezna
care a și luat forma odăilor (și fumul și ceața iau
formă închise în recipiente) se aude umblind și respirînd
prin odăi o ființă necorporală. După foșnet pare subțire
cît mirosul de cafea. Chiar dacă prin somn vederea nu
ne slujește, vedeniile ne călătorec.
Cu ce degete, el, necorporalul, ne-a lăsat o scrisoare
la marginea patului : „nu puteți să vă desprindeți
de pămînt măcar citeva palme ? vă trag în jos bocancii ?
doar aveți trupuri cu aripi ! Ce candidi, ce păsări sortite
să zboare și cum s-au tîrît !“

„...chiar fără să apari simțurilor noastre, să ne auzi
și să ne vii în ajutor“

11.

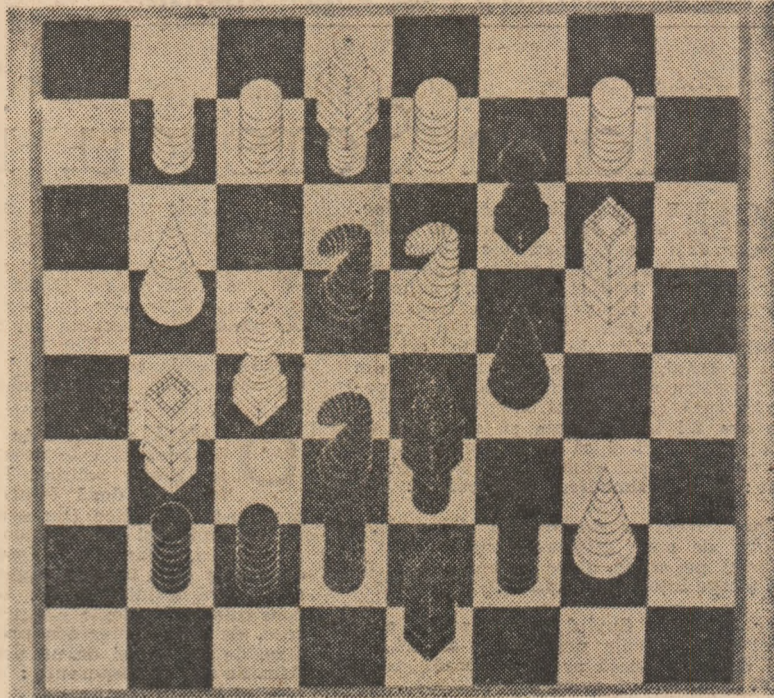
Dinspre țărîm briza... porcii de mare, cașaloții...
delfinii...

Răii și bunii

SCULPTORUL Barlach n-a colaborat în nici un fel cu nazismul, s-a retras cu totul din viața artistică a Germaniei, fiind complet ignorat de regimul lui Hitler. Thomas Mann și alte câteva sute de scriitori au emigrat sub semnul aceluiași refuz. Savanții Otto Hahn și Werner Heisenberg i-au ascuns fűhrerului secretul bombei atomice. Heisenberg chiar spunea că „singura atitudine corectă față de o dictatură este trădarea ei”. Asta în vreme ce un Gottfried Benn sau Ștefan George colaborau activ la „crearea omului nou” și a „noli literaturii național-socialiste”. Dar toți aceștia erau, la venirea lui Hitler la putere, oameni în plină maturitate. Din 1933 până în 1945 nu s-a reușit nici „formarea omului nou”, nici „realizarea noli literaturii” și nici creșterea unei noi generații artistice. Ce s-ar fi întâmplat dacă Reichul „milenar” ar fi durat măcar 50 de ani! Nu știu. Ce știu e că la noi, iată, sintem o mulțime de oameni născuți, școliți, obligați să trăim în lumea pe care am găsit-o. Nu toți dintre noi ne-am născut cu vocația de reformatori, mai degrabă am fost educați să ne integrăm societății așa cum ni se înfățișa. Doar cei care prin cultură și îndrumare familială primiseră îndemnul de a privi și recepta cu rezerve, critic regimul au avut o conduită sigură — Nicolae Manolescu, Ana Blandiana, de exemplu. Restul ne-am folosit de dreptul „la o dilemă autentică” și ne-am comportat cum s-a nimerit. Se exceptează desigur „carrieriștii consecvenți”, vesnicii oportuniști în goană după o putere, cit de mică, măcar președinție de bloc, numai să fie ceva. Totuși un scriitor nu prea poate fi preocupat de biografia sa, substanța literaturii sale fiind viața așa cum e ea. Preocupați de profesie, mulți dintre noi nu și-au pregătit alibiurile necesare. Hitler avea obiceiul să-l citeze pe Nietzsche, nu știu dacă foarte corect, însă adăuga întotdeauna: „asta a spus-o special pentru mine”, cita deci cam așa: „ca să trăiești în chip total, trebuie să trăiești în chip primordios”. Cit și se potriveau lui asemenea cuvinte nu știu, însă am convins-gerea că nu pentru el au fost scrise. De mai multă vreme mă tot gândesc în ce măsură este corect să accept complet analogia blocul post-belic-Germania interbelică. În ce mă privește, sint abia acum gata să spun da, e corect, în ciuda altor nuanțe ce diferențiază întrucâtva situațiile. Cum nu sint erou, cum știu că nu e politic să vorbești despre tine, probabil că așa fi tăcut până la capăt dacă un vechi amic, Marin Sorescu, nu m-ar fi zgîndărit în revista **Tribuna** din Cluj, nr. 25 (20-26 iunie 1991). De fapt nici n-as fi știut, dacă nu mi-ar fi dat Bedros Horasangian publicarea cu pricina. Acuma că am aflat, mi s-a luat o piatră de pe inimă. Cineva tot trebuia să înceapă să se spovedească „tribunalului moral” propus de brașoveni, de Alianța Civică, de timișoreni.

AM INTRAT în PCR din convins-gere, domnilor, și nu din oportunism, în anul 1964, după ce au fost amnistiați toți deținuții politici și după declarația din aprilie 1963. Ca mulți alții mi închipuiam că din interiorul partidului se putea imbunătăți climatul politic și social din țară. Bineînțeles că nu am devenit activist sau funcționar de partid fiindcă nu mă interesa. Deci lucrurile mergeau relativ bine. Am debutat în literatură, primul volum a fost primit incurajator inclusiv de Europa liberă. Aveam prieteni la acea vreme, unii imi sint și azi, alții nu. Trăind într-un oraș mic, Turda, și aflându-se de relațiile mele apropiate cu dnl Mircea Zăciu și Leon Bacovsky, am primit delegația de a conduce teatrul local. Trei mari greșeli se pare că mi-au dăunat, căci ulterior cărțile mele nu s-au mai bucurat de aceeași atenție incurajatoare. Prima a fost că un cunoscut care pleca în occident, rugat de mine să ducă niște cărți Doamnei Monica Lovinescu și dlui Emil Cămpănu (nici azi nu știu al cui pseudonim era), a predat altcuiva comisionul. După ani am aflat că artistul în cauză beneficiase de o bursă I. C. Drăgan. A doua, că l-am debutat ca dramaturg pe o scenă profesionistă pe Eugen Barbu, cu o piesă intitulată „Să nu-ți faci prăvălie cu scară”. A treia, că după plenara din iulie 1971 i-am scris o scrisoare „lovărășului Nicolae Ceaușescu”, confuză, lipsită de clarviziune politică, însă constituind totuși un protest și o demisie. A urmat ce nu știam că trebuia să urmeze. O primă fază a fost aceea de a mă compromite oricum. Că așa fi ieșit în fața teatrului și așa fi strigat, nebun fiind, după chiar spusele lui Ion Cocora, cel care-l interviuează pe Marin Sorescu în anul 1991. Apoi chiar mi s-a propus pensionarea medicală de către secretarul cu propagandă al județului, martori fiind la treaba asta prof. univ. Mircea Borcilă, Liviu Văcariu, în prima etapă, apoi D. R. Popescu, Dumitru Mircea. Am refuzat în final și D. R. Popescu

mi-a dat rubrică permanentă la **Tribuna**. Adică mi-a sărit în ajutor. După aceea am mîncat o bătaie zdravănă. În sfîrșit, a intrat procuratura în acțiune, pentru a-mi da o condamnare penală. Între timp mă refugiasem la **Vatra**, la Tg. Mureș, am locuit pe rînd la Romulus Guga, Dan Culcer, Gavril Ședran. Dumitru Ghișe a detașat un post de la CCES la revista pomenită, pentru mine, însă organele locale n-au vrut să se lege la cap. Deci, la București, Ion Brad mi-a dat sfatul să mă „mut rapid” la asociația de aici și la organizația de partid a uniunii. „Nu vor face caz”. D. R. Popescu a discutat cu Laurențiu Fulga și cu Fănuș Neagu și în câteva ore transferul era făcut. Nu știu ce i-a spus D. R. Popescu lui Fănuș Neagu, fiindcă el a avut multă vreme impresia că întreaga tevdură provenea din niscaiva incurcături „găinărești”. Dar Fănuș chiar riscase și el. Presiunile nu încetau și tot D. R. Popescu a discutat cu primul secretar al orașului Turda, Ioan Vedeanu. Ce și-au spus nu știu, fapt e că acel om m-a invitat la el și mi-a declarat că nu e de acord cu „măgăria” procuraturii și să nu dau curs nici unei alte chemări, de se va mai întâmpla să primesc. Ion Brad m-a trimis la Piatra Neamț, referent literar. Marin Preda mi-a scos o carte, la iuteală și cam nereușită (**Urma**). Viorica Măril (sora lui D. R. Popescu) a riscat și ea pentru mine la editura „Dacia”. După care Aurel Dragoș Munteanu m-a adus la revista **Tribuna școlii**. Într-o discuție cu Marin Preda, A. E. Bacovsky și Mihai Gafița, ultimul m-a avertizat că „ce a fost a fost”, între timp sosise dosarul după mine și deci nu voi mai putea publica afară de cazul că voi scrie ceva foarte „pe linie”. Și am ajuns la soluția de a realiza o carte despre anul 1948, **Marele sigiliu**. În anii aceia am fost fără îndoială deprimat de vreme ce la un moment dat, prin Doina Iordănescu, am ajuns la dl. doctor Ion Vianu pentru a-l ruga să mă interneze. M-a ascultat cu atenție, i-am povestit că belelele curgeau după mine, că nu mai puteam rezista. A răspuns că înțelege foarte bine și să mă trezesc din pumni. De fapt umilinta cea mai mare era că ajunsesem să fiu un ins greu de suportat, plîngăcios și petiționar pe la toate mărimile, mă predasem, cu alte cuvinte. Întîi am fost inspăimîntat de decizia dl. Ion Vianu, apoi chiar așa s-a întâmplat, încet-încet mi-am revenit din pumni, cum s-ar exprima cronicarii meciurilor de box. Abia recent, citind o carte a lui Goma, am descoperit că angajasem la teatrul din Turda pe unul din turnătorii școlii de literatură. Acel om, pe care tot eu îl scoasesem din teatru din motive profesionale, m-a urmărit și poate o face încă, oricum de acolo soseau cam multe pe adresa mea. În sfîrșit, plecînd A. D. Munteanu de la **Tribuna școlii**, m-am transferat și eu, cu ajutorul a trei oameni, Dumitru Ghișe, Ion Brad și Ion Jinga la Casa centrală a creației populare (ulterior asimilată Institutului de cercetări etnologice și dialectologice, smuls Academiei și intrat în subordinea CCES). O vreme am lucrat la secția de teatru și am avut satisfacția de a pune în premieră pe țară **A treia teapă** a lui Marin Sorescu, la teatrul popular din Călărași (regizor Dorian Urlățeanu). Nu știu în ce măsură „organele” mă supravegheau, imi amintesc doar că prin '74 sau '75 a venit colegul nostru de breaslă Ion Bujor Pădureanu, însoțit de un tinăr locotenent de securitate, care s-a și legitimat, să vadă cum „m-am încadrat”. Mi-a dat informația că dosarele „umbli” după om cam la doi ani, că deci venise și al meu și că „e negru ca dracul” (în 1990, înainte de a pleca la O.N.U., A. D. Munteanu mi-a confirmat că avusesse și el necazuri din pricină că mă angajasem la publicația pe care o conducea). A încheiat (I.B.P.) cam așa: acuma vezi-ți de treabă, n-o să te omorim. Făcuse o greșală totuși: cînd venise, golise încăperea spunîndu-le colegilor că securitatea eu mine are de limpezit unele chestiuni. Directorul instituției, care nu fusese contactat de I.B.P., mi-a cerut „să plec imediat”. Print-un coleg am ajuns la „Româniafilm” la un domn Opoievici, sau cam așa ceva. M-am spovedit, ca să fie clare toate cele, omul a zis da, mi-a dat hîrtia de transfer și am revenit la ICED. Ce se întâmplase între timp nu știu, fapt e că directorul se răzgîndise și am rămas în continuare, trecînd de la teatrul la „grupurile de satiră și umor” (Scurtă vreme după aceea, sîrbul Opoievici a fost răpit de oamenii lui Tito și dus în Iugoslavia. Întîmplarea a făcut vîlvă, dacă vă mai amintiți). Cînd mi-a ieșit **Marele sigiliu**, unul din cei trei scriitori pomeniți, nu are importanță numele, a oprit 100 de exemplare și m-a pus să dau autografe tuturor căpeteniilor regimului. Desigur, așa fi putut refuza, dar n-am avut curajul, deși argumentul nu era grozav: „trebuie să faci pace”, adică trebuia să în-genunchiez. Ei, și apoi am mai cîrțit

SAH NEGRU

cînd s-a desființat organizația de partid de la uniune, am mai trîntit citeva la o ședință a secției de proză, mă rog, nefiind orator, fără strălucire. Astfel că la o ședință de COM la ICED m-am ridicat și mi-am citit textul de acasă. Atunci a trebuit să plec din nou. M-a luat la **Urzica** Nicolae Stoian. În 1985. În 1986 s-a constatat că nu îndeplineam condițiile de a lucra în presă. Stoian m-a apărut cit a putut, apoi, imbolnăvindu-se, chestiunea a încăput pe mina a doi confrăți (nu-i pomenesc, ei sint vii și mari azi) care m-au silit efectiv să-mi iau lumea în cap. Am revenit la D. R. Popescu, tocmai aflasem că ar fi vacant postul de corector la **Luceafărul**. Nu m-au vrut cei de acolo, iar mai apoi am cunoscut că optasera pentru Tudor Stancu. Nu m-am supărat. D. R. Popescu mi-a certificat și el că nu îndeplineam condițiile pentru a obține aprobarea de la secția CC de a lucra într-o redacție. După vreo lună, prin martie 1986, mi-a propus postul de șef al „biroului personal, retribuirea muncii”. O să spună toți că s securist, i-am replicat. N-o să ai de a face cu securitatea, mi-a promis. Totuși am șovăit, mi-am întrebat amicii, majoritatea au zis vino, dom'le, doar te cunoaștem. Singur Radu Călin Cristea m-a avertizat că nimeni nu mă va mai cunoaște la o adică. Eram convins că are dreptate. D. R. Popescu mi-a arătat încăperea unde zăceau dosarele scriitorilor. Pe d-na Bădila o pensionase încă din 1984, deci totul era în neorînduială. Și la urma urmelor, dacă n-ai chef, a continuat D.R., te-nchizi aici și-ți scrii cărțile. Mă rog, cum încetasem cam de multșor să mai fiu îndărătnic, am zis da și la începutul lui mai 1986 am primit postul. Sigur că nu aveam să închid „prăvălia”, la urma urmelor din acele dosare colegii își mai aflau vechimea în uniune, pentru pensie, istoricii literari luau unele date biografice utile etc. Deci am trecut la treabă, făcînd întîi ordine în evidențele scriitoricești, apoi încercînd să stăpînesc administrația, 70 de persoane cu totul. În realitate am îndeplinit și atribuțiile răposatului Nikolaus Bergwanger, și chiar obligații directoriale, date fiind deseori imbolnăviri ale lui Traian Iancu. Prin urmare așa am ajuns „cadrist”. Cine își închipuie că m-am substituit președintelui uniunii și conducerei ei e ori rău informat, ori de rea credință. Citind interviul lui Sorescu mă umflă risul, deși v-aș putea spune că în 1965 totuși s-au făcut referate de cadre. În general s-a rezumat fișa tip a unui (căci la „secție” existau alte formulare, mult mai amănunțite), totuși v-aș recomanda să scoateți din bibliograf referatele asupra Gabrielei Adameșteanu, Mircea Iorgulescu, Mircea Dinescu, Nicolae Manolescu. Referatele sint semnate! „Cadrele” uniunii se aflau de fapt la CCES și la tov. Drăgan, de la CC. Și la „computerul național” al securității. În sfîrșit, despre munca mea în cei trei ani, să se pronunțe cei cu care am lucrat. În general aspirațiilor la intrarea în uniune li se băga în cap că piedicile veneau de la „cadrele” uniunii. De fapt, membrii Comisiei de validare cunosc foarte bine că ei hotărău, iar Consiliul ratifica. E drept că în ultimii ani, de prin '82, parcă, înaintea ratificării listele treceau pe la secția CC și acolo se hotărău cine să fie sau nu primit. Dar eu n-am prins decît o singură validare, în mai 1986, cînd președintele Comisiei fusese Mircea Iorgulescu. Lista s-a dus la secție și a venit înjumătățită. Imi amintesc însă foarte bine că la acea ședință au participat și secretarii de asociații, printre ei și Marin Sorescu. Ei bine, ce credeți că mi-a cerut bunul nostru „văr”? Să nu prezint din dosarele venite de la Craiova decît pe unul, al lui Nijloveanu, pare-mi-se. Bătrîne, l-am zis, eu sint doar depozitar, nu „selecționar”, eu nu-mi pot permite să „dosesc” hotărârile comitetelor asociațiilor. Așa că n-a intrat de la Craiova în uniune doar Nijloveanu, ci și citiva din tinerii care-l sicie pe suavul polemist. Și ca să închei cu Marin: regret că s-a

înțeles că eu îl consider un scriitor ceaușist. Eu altceva am zis, anume că tocmai fiindcă nu era poet de curte, Sorescu a fost supradimensionat de noi toți, de fapt, ca să-i eclipsăm pe lingă. Pe mine nu m-a deranjat niciodată succesul literar și social al „singurului printre poeți”, i-am admirat agilitatea de pisică, în orice împrejurări căzînd în picioare. Nici n-am să-i spun că eu cunosc cit de greu se obține aprobarea secției pentru angajarea unui simplu redactor, că deci a obține postul de redactor-șef trebuia să ai nu numai dosarul zdravăn betonat, existau și alte exigențe... Nici n-am să-i fac vreo vină din turismul aproape fără egal în uniune, cîntse lui. El nu cu mine avea treabă în chestiunile astea, de ele se ocupa serviciul dlui Hobana. Încît mă întreb de ce trebuia să „motăi” o vreme și să mă „căiesc”. E dreptul lui Marin să-mi disprețuiască proza, e dreptul meu să nu-mi fie rușine de ea, căci n-am scris despre „omul nou”, de pildă. Veji fi avînd, Marine, milioane de cititori, felicitări, citeva sute însă am și eu. Și vremea nu-i trecută. Dacă tu personal te-ai izbit cumva de mine și eu nu țin minte, te absolv de răspunderea necugetatelor tale cuvînte. Dar tu n-ai avut niciodată ce să discuți cu mine în treburile uniunii, fiindcă eu nu m-am amestecat în treburile nimănu. Îngăduie-mi și întrebarea: de cite ori te-ai opus excluderii sau radierii unor membri ai uniunii, doar ai fost membru în Consiliul ei?

AM „PLĂTIT” și citeva „cotizații”, nu multe, totuși se cheamă că am făcut-o. O dată am apărut și în „omagiu” cu nu știu ce rînduri despre congresul al IX-lea al PCR și recuperarea clasicii. Eu nu spun că după toate cele ce mi s-au întâmplat n-am cedat, atîta însă cit să nu-mi vină să mă spinzur. Am cedat. Ultima oară, în 1989, am făcut-o pentru a-mi înlesni apariția unei cărți, de pildă. Evident, așa fi putut să mă retrag cu totul din viață, dar eu nu sint erou, pe de o parte, apoi sincer fiind nu credeam să supraviețuiesc „celei mai drepte orînduirii de pe o jumătate a globului”. Habar n-aveam încotro se îndreaptă lumea, de ce să mă ascund după deget. Cînd a căzut Ceaușescu, în naivitatea mea credeam că nu ultimii 5 ani conțau în „ce-afi făcut dumneavoastră?”, credeam că umilintele îndurate aproape 20 de ani imi dădeau dreptul de a privi cu oarecare mindrie în jur. Da, n-am fost un personaj model, nu mi-am procurat din vreme alibiuri, eu sint dalmatian, dar tocmai fiindcă neștițina mea în ale șmecheriilor politicești a îngăduit să fiu înjosit mi-a dat certitudinea că sint îndrituit să o iau de la capăt. N-am fost activist și nu sint activist și nici arivist. În fond imi folosese singura unealtă pe care o am, condeul, nu m-am dus pe Valea Agrijului să-mi asigur voturi pentru un scaun în parlament. Așa ceva nu e pentru mine. Dacă ar fi fost, așa fi ajuns și sub Ceaușescu. Eu am ales, în ultima vreme, între retragerea completă și participare cu scop de a „sfinți locul”, a doua variantă. Pentru că dacă sint gata să răspund de greșelile mele, trebuie să spun că eu am avut destulă „nebulie” ca să refuz să execut ceea ce nu era drept să fie executat. Nici presiunile CCES nici ale secției, nici ale securității nu m-au speriat prea tare. Sigur, eu nu știu cu cîți oameni ai securității oi fi vorbit, că nu erau nici ei proști să-mi spună ce hram purtau. Iar printre colegii de breaslă au fost și sint destui colaboraționiști, așa că nu întotdeauna reușești să fi capabil să afirmi că nimeni nu te-a descusut, că nimeni nu te-a păcălit bătîndu-și joc de sinceritatea ta. Cînd îl descoperam — și s-a întîmplat și așa ceva — îl ocolcam. Cînd nu, nu. Încît las la aprecierea dumneavoastră să trageți concluziile în ce mă privește: am sau nu dreptul de a vorbi, de a scrie de a fi cetățean în sfîrșit liber?

Viorel Știrbu

Marin Sorescu, incomodul (II)

C ELE mai multe sonete din Poezii alese de cenzură nu sînt, cum s-a zis, parabole glumețe, ci confesiuni cu accente argheziene. Ele arată un fond grav, o mare neliniște interioară, o vie percepție a tragicului. Sorescu notează în felul său acest psalm: schimbă de mai multe ori stilul și tonul, introduce un termen din alt registru semantic („cărăbănim”), parafrazează și se autoironizează, făcînd în așa fel încît ideea să se dilate de mai multe ori și să se adune, apoi, într-un vers final emblematic bine inventat: ca o psalmodiere de blestem:

„Incet, incet ne ducem. Nu știu unde. Bolții de stele groapa-i corespunde. Carul pe cruce litere mănîncă Și șterge înțelegerea adîncă.

Iar inima în fluxul vremii prund e. Tot curge înăuntru peste ea, s-aruncă, Și de granit dacă ar fi, o stîncă. Tot și-ar știrbi zvicniurile rotunde...

Și cum ne tot cărăbănim incet, Pășind cu stîngu-afară din sonet. Pășind cu dreptu-afară din sistem.

Se iscă-un ritm de care mă și tem: Un invers marș, neînțeleș, secret, Ca o psalmodiere de blestem.”

Jeluitoare și sarcastice, poemele vorbesc acum la „durerea lumii — ajunsă pînă la os”, de secolul orb ce delirează, de fuga și pinda vennică a individului înălțuit de circumstanțe. Strofele lui Sorescu logodesc catastrofe și înregistrează zgomotul bolților surpate în interior (lată o imagine clar argheziană din faza tirzie). Sinele, care-l preocupă și pe Nichita Stănescu, este la Sorescu centrul unui cerc elastic și, în universul bazat pe un echilibru de forțe divergente, poetul trece încins cu un curcubeu de culori. Fantezie cosmogonică de sursă romantică prelucrată de ironia unui liric postmodern:

„În centrul unui cerc tu ești mereu, Îi strici, el se reface, ca pe apă În jurul bulgărelui, ce-î spui «eu» Ce-l tot azvirli pe valuri și îți scapă.

Pămîntu-ntreg el poate să-l încapă. Prin lume treci încins cu-n curcubeu Și flece culoare e o clapă Pe care, poate, cîntă Dumnezeu

Mereu o boltă se tot surpă-n tine, Contrarii forțe tac și se respectă. Tot ce credeai că-î în zadar și chin Te ține-ntreg în sfera ta perfectă.

Dar viața ta se-nîmplă fără s-o știe, Rîndind în veci sublima geometrie.”

O ironie, se înțelege, amară, un sentiment limpede al damnării (o damnare istorică), un peisaj dezolant („Valca Pîlgerii”), în care cîntă un cor de boicotoare și vremea curge ca „o hemoragie de zile, otrăvite, la izvoare”. Spațiul poemului sorescian este acaparat de aceste imagini ale degradării. Aici s-a instalat o lume pe dos, la uși sînt laește și drugi, soeurile zac decapitate, cel mai rău este declarat cel mai sfînt, iar indivizii, înfricoșăți, înfii mor și apoi chem salvearea. „Inevitabilul” stă la pîitru de comandă și supraveghează totul. Catapectasma nu s-a spart, dar muge (vers teribil). Amăgit de trimbițele ingerilor, omul aleargă neincetat în calea înfrîngerii... Unde-î această lume în care jalea umblă otova, cine este marele pustiuitor? Poetul nu spune sau mai bine spus nu poate spune (gîndindu-ne la timpul în care au fost scrise poemele), dar știe cu abilitate să sugereze un delir generalizat. Cuvîntul însuși, impur, falsificat, este un „adaos la Delir”, potențările înseamnă avînt, creatorul trece printr-un labirint de oglinzi concave și este mereu ochit de cineva: „la ochi mă ia și gotul și avarul”. Cineva veghează la poarta imaginației și totu-î o imensă, orbilă mistificație. Vorbînd despre ea Sorescu trece de la psalm la farsa tragică:

„Și să cîntăm. Ca sabia arcușul Din gemete să-l tragem, din cucură, În pași de horă proslăvind urcușul Spre culmea ca o mîmă-a spaimel, mută.

Și sărăciei lustru-î dăm cu plușul, Ca mortu-n păpușoi să nu mai pută. Vătaful, responsabil cu călusal, Veghează ceata rezemat de bită.

Cînd potențările înseamnă-avînt, Cînd cel mai rău înseamnă cel mai sfînt, Descumpănit string pana și transpir

La gîndul că degeaba mă mai mir Și că acest nenorocit cuvînt E încă un adaos la delir.”

Sonetul revine la puritatea dinții și gîndul nu mai caută ocolșurile alegorice atunci cînd este vorba de lumea tragică a satului românesc. Versurile sînt elegiace, directe, cu o figurație lipsită de complicații. Ceea ce nu în-

seamnă, liric vorbind, că nu sînt profunde:

„A dispărut țărânel, e un mit, Se lasă ceata peste stîmbe vetre. În sparte sate s-or întinde șetre, Ca piinea, ura veche-a tot dospit.

Pe-aici umbla odată Sfîntul Petre, Cu unul... cum îi zice? luat cu pietre.”

O ALTA categorie în Poezii alese de cenzură este aceea a versurilor direct politice. Ele sînt, în fapt, de două feluri: 1) poeme propriu-zis politice (Eu neabătutul este un exemplu) și 2) parabole, alegorii (Proorocii, Dantescă, Inevitabilul de după colț etc.) în care regăsim tehnica subversivă a lui Sorescu. Ea tinde să construiască o utopie negativă. Să sugereze, de pildă, imaginea unei lumi conduse de un orb și de un prooroc blîbit. Aluziile sînt transparente:

„Un orb vedea în viitor Și-n viitor vedea un chior, Și chioru-n viitorul lui Vedea un surdo-mut, beat cu,

Care și el prooroca: Vă paște-un blîbit zicea, Și blîbitul, în sfîrșit, S-o blîbit la infînit.”

ca și acelea din Dantescă, Un orator... Inevitabilul de după colț. Ah, unde-a fost Cartagina? Casă sub observație, Pe cine căutați? etc. care dau o imagine sumbră și grotescă a existenței într-o dictatură de tip balcanic. Unele poeme trimit, mai explicit, la pătaniile poetului (afacerea „transcendentală”), altele privesc o situație mai generală. Poemul liminar (Eu, neabătutul) la în ris clișeele discursului oficial (aceia pe care l-am ascultat, toți, de o mie, de zece mii de ori și sub diverse chipuri!) și clișeele, la fel de insuportabile, ale poeziei de pagina întâi:

„Nu vreau să mai întîmpin nimic, Nu mai cîntesc, Nu mai sărbătoresc, Nu aniversez, cei zece ani de la, cei doisprezece de la cei Doi și jumătate de la cei douăzeci... Nu mă mai mobilizează cele nouă și jumătate, opt, șapte luni Pînă la...”

Nu vibrez la magistrale De cînd mă trezesc dimineața și pînă seara tirziu (Căci am într-adevăr cu totul alte griji și probleme)

Nu înfierez Nu aplaud, nu scandez (uitați-vă la buzele mele lipite)

Nu mă lau la întrecere, Mă lasă rece graficul recoltelor bogate De la „Însămîntările sînt în tob”, pînă La „Mai sînt două zile pînă la încheierea secerișului”

Și pînă la „Totul pentru export”. Nu mă îmbăiez zilnic în spiritul sarcinilor subliniate

Nu mă angajez ferm, Știu ce înseamnă actuala etapă și fără să mi se urle

În ureche, Știu încotro ne îndreptăm cu pași repezi,

Îmi dau seama unde am ajuns, Cunosc bine sacrificiile, Un singur gînd, un singur țel, o singură voință

■ A VĂZUT lumina țiparului un nou număr, XXVII, al revistei Studii Clasice, fapt care, dincolo de bucuria apariției unei publicații de tradiție și înută — lucru din ce în ce mai rar astăzi la noi —, ne pune pe gînduri în legătură cu soarta filologiei clasice în România. Editată încă de la primul ei număr, în 1959, de Editura Academiei și Societatea de Studii Clasice din România, înființată la rîndu-î în 1958, revista — în paginile căreia colaborează atît clasiști în sensul restrîns al cuvîntului, cît și, constant și benefic, istorici și arheologi — este, subliniem, singura publicație de specialitate de acest gen din țară. Însă, măcar că unică, revista trece prin momente grele; astfel, dacă la început avea 258 pagini și costa 21 de lei, dacă numărul VII/1965 conținea 500 (sic) pagini și costa 40 de lei, astăzi, acest cel mai recent număr (nu îndrăznesc să-î zic ultimul) are 154 pagini și un preț de... 119 lei (mă întreb cum ar putea studenții clasiști să cumpere un exemplar la acest preț de-a dreptul prohibitiv?). Mai mult, tirajul redus și proasta difuzare condamnă pe mulți dintre virtualii cititori la nici a nu ști măcar de apariția revistei. În plus, și nu din vina colaboratorilor sau a celor care coordonează realizarea științifică a publicației (acad. D. M. Pippidi), I. Fischer și Zoe

Mi se pare prea puțin pentru o singură viață! Sînt hăt departe de deplina satisfacție, profunda recunoștință... Cunosc grija permanentă și tocmai asta mă îngrijorează profund... Nu acționez neabătut... Intuiesc bine că vreți să mergeți și mai departe,

Nu conați pe mine! Nu mi-am propus ca obiectiv strategic Edificarea. Nu conați pe mine! Telurile sînt prea mărețe, Eu sînt mic, uitat, neabătut în seamă Ce însemn eu pentru voi? Eu nu sînt decît poporul român Nu conați pe mine! — un fel de contra-discurs în versuri voit uscate, cu toate oasele goale (clișeele limbii de lemn, metaforele publicisticii omagiale), o retorică, în fine, care folosește în mod ironic elementele retoricii ideologizate: retorică mersului triumfal, „neclintit” (mersul neclintit înainte!).

S-a pus problema calității artistice a acestor poeme. Dan Zamfirescu spune, în postfața volumului, că ele constituie „perla creației soresciene ivită, ca și poezia lui Eminescu, din străfundurile rîntii unui neam întreg, din durerea tuturor adunată într-un singur suflet, dar biruită prin miracolul cuvîntului creator și re-creator al lumii”. N. Manolescu este, dimpotrivă, de părere că poeziile politice ale lui Sorescu sînt rudimentare artistic și sugerează că ar fi fost mai bine ca ele să rămînă în sertar... Nu vreau să fac pe mediatorul între aceste două judecări opuse... N-ar servi la nimic și, ca să spun drept, nici n-am însușiri speciale în acest sens. Sigur este, pentru mine cel puțin, că poeziile alese de cenzură și re-alese de subsemnatul în comentariul de față nu mi se par deloc (dar deloc!) inferioare din punct de vedere estetic, antipatice și prefăcute în așa mod încît să-î vină să-î întorc spatele autorului (posibilitate pe care o întrevide N. Manolescu). Nu sînt, în același timp, nici capodopere, perle pe care să le punem alături de poemele lui Eminescu... Sînt versurile unui mare scriitor (Marin Sorescu), comparabile cu altele publicate de el în ultimele trei decenii, cu expresiile lor de strălucire și momentele lor de oboseală și repetiție. Nu toate poemele cenzurate îmi plac, trebuie să precizez, dar nu fac din acest fapt un capăt de țară. În orice carte de poezie sînt versuri care vin mai repede și într-un mod mai profund spre noi și altele nu tulbură spiritul nostru. Se întîmplă acest lucru chiar cu operele marilor creatori. Un fenomen firesc, nimeni nu scrie numai capodopere. Și nici cititorul n-ar putea trăi, zi și noapte, numai în preajma capodoperelor. Poemele de acum ale lui Sorescu (scrise de el în ultimele decenii și refuzate de cenzura oficială sau doar de cenzura interioară a poetului!) arată starea de spirit a creatorului care trăiește într-un delir continuu... Un delir social, se înțelege, și o dictatură a delirului. Poetul folosește pentru a sugera toate acestea limbajul parabolic și, cum am încercat să dovedesc mai înainte, recurge la stilul inițiativ al psalmului arghezian pentru a nota o tragedie mai amplă, deschisă spre metafizica destinului. Sorescu este, cum îl știm și cu însușirile pe care le știm: inventiv, sluziv, tăios, cu formule norocoase, pornit — de unul singur — într-o aven-

tură primejdioasă. Nu-î un martir, nu-î un dizident, nu-î nici un „ilegalist” care-și întocmește dosarul pentru a dovedi jertfa operei lui patriotice, este doar un poet profund care aleargă neliniștit în calea timpului, „cu sufletul în chingi și gîndu-n rugi”. Iată de ce nu cred că-și poate dezamăgi cititorii. Și nici pe toți criticii literari.

P.S.

Intr-un recent articol din Contrapunct (2 aug. 1991), dl. Ion Bogdan Lefter crede că eu sînt „panicat”, „spieriat” ș.a.m.d. de faptul că el nu-l apreciază pe Nichita Stănescu, M. Sorescu, F. Neagu și pe alți scriitori din generația ’68, „favoriți” de-ai mei. Promite chiar să se ocupe de ei în viitor, punînd astfel capăt — zice el justițiar — „nesfîrșitelor elogii hipertrofice cu care scriitorii săi favoriți (adică ai mei — E.S.) și alții au fost obizuiți în deceniile trecute și care au făcut, de pildă, «mari poeți» din versificatorii precum Ioan Alexandru, Ion Gheorghe ori Adrian Păunescu”. Țin să-l asigur pe dl. Ion Bogdan Lefter că panica și spierietea mea nu sînt deloc înfricoșătoare de ceea ce crede și ceea ce scrie dl. I.B.L. și nu știu cum să fac să-l conving că n-am însumii din pricina hotărîrii sale de a pune ordine în literatura postbelică. Ar trebui, poate, să-î cer să precizeze cine a scris și în ce împrejurări acele „nesfîrșite elogii hipertrofice”, dar, înainte de a-î cere, mă cuprind, așa, o satsisire... și reanță.

În ce privește promisiunea pe care o face, condescendent, dl. I.B.L. și anume că, dacă voi publica de aici înainte o carte, se va ocupa și de mine (mă va recenza, adică), l-aș rămine recunoscător dacă nu și-ar asuma și această grijă. Are el destule. Să rămînă fiecare la „favoriții” lui. Eu cu ai mei, el (și colegii săi de la Contrapunct) cu al lor. Să vedem ce lese. Oricum, din numărătoarea steagurilor, făcută de dl. I.B.L. în cel mai pur stil Pristanda (11 Breban, 5 Manolescu, 1 Neamănu etc.) nu reiese în nici un fel că redactorii de la Contrapunct ar aplica, neabătut, criteriul estetic... Alte criterii, da, sînt transparente...

Cît despre opinia drastică a lui Ion Bogdan Lefter că prozatorul Fănuș Neagu „se află de multă vreme dincolo de lumea noastră, a celor care ne îndetăncim cu scrisul” (!!) — ce să zic? Zic că închipuirile și infumăturile dlui I.B.L. sînt de cealaltă parte a sublimului.

STUDII CLASICE XXVII

Petre), numărul XXVII apare abia acum, deși, cum o dovedește datarea de la sfîrșitul articolelor, el ar fi trebuit să acopere anul 1989.

După aceste observații pe cit de succinte pe atît de amare, de care am fi fost scutiți dacă cineva, acolo sus, s-ar fi gîndit și la destinul autenticului act de cultură, să vedem, pe scurt, ce ne oferă acest număr. Într-o primă secțiune — „Comunicări și studii” — găsim tratate probleme de stilistică aplicată la poezii latine (Liviu Franga, Horatius — Himerarul unui ideal poetic și Laurentiu Zoicas, Poétique des éléments dans l'Enéide), elemente de istorie literară privind strict geneza unor opere în cadrul latinității (Gheorghe Ceaușescu, Réflexions sur la question des sources de Tacite dans les Histoires) sau deschiderea spre spații geo-culturale mai vaste (Dan Săușanșchi, Cone — le seul nom antique du Delta du Danube). De asemenea, studii interdisciplinare (D. Z. Andriopoulos, Platon's Conception of Causality și Ion Bara, Corpus Hippocraticum și papirusul egiptean Edwin Smith în istoria medicinei) și, ca în fiecare număr, contribuții din domenii conexe — epigrafia și istoria —, dar în care formația și metoda filologului clasic sînt indispensabile (Davide Nardoni, Ad declarandum quantae descriptae inscriptione

din CIL VI, 960 și Alexandru Avram, Beziehungen zwischen Griechen und Geten im archaischen Histria). Se adaugă două „note”, una privind critica de text și o posibilă nouă interpretare a unui pasaj din Platon (Cătălin Partenie, Timaios 41 a, 7-8), cealaltă — câteva considerații ale lui Gheorghe Vlad Nistor despre Sfîrșitul civilizației urbane în Britannia (sec. V). Urmează o amplă rubrică de „Recenzii” în care sînt comentate, din fejurte perspective, o serie de lucrări, în genere recente, apărute în străinătate în domeniul studiilor clasice. În fine, dar nu în ultimul rînd, trebuie menționată anexa privind activitatea Societății de Studii Clasice în 1988 la sesiunile de comunicări din București și din țară, cît și, mai cu seamă, „Bibliografia clasică românească (1985-1987)”, realizată de I. Fischer și Al. Avram, care, luînd în considerare numai lucrările autorilor din România tipărite în țară sau în străinătate, dă seamă asupra unei activități ce, prea adesea vecină cu anonimul, se adaugă unui efort consecvent și lucid de descifrare a adevăratelor valențe spirituale care au stat la baza conștiinței noastre europene.

I. C.

V. Alecsandri: spiritul cult al folclorului (II)

NU TREBUIE să existe dubiu: Miorița și celelalte „poezii populare” sînt opera lui Alecsandri. Aceasta nu înseamnă inexistența unor texte orale anterioare sau a unor nuclee populare, ci doar că operele, așa cum se prezintă ele acum, sînt culte. De altfel, problema originalității este fără rost în secolul XIX. Foarte în spiritul romantismului Biedermeier, Alecsandri nu era interesat să fie fidel folclorului, ci să-l întrebuinteze în scopul său, care era acela de a oferi documente asupra specificului local. La fel cum proza romantică este documentară, și nu de ficțiune, neavînd însă spirit științific sau obiectiv, tot așa poezia populară „culeasă” de pașoptiști este un document mai mult emoțional pentru obiceiurile, moravurile și limbajul popular. Expresia e însă în fond cultă. Tot efortul prelucrării se desfășoară în direcția formei culte și scrise. Succesul răspîndirii lor și ușurința cu care au fost „însușite” arată că poporul s-a recunoscut în ele. Căderea în consum popular este, de altfel, evenimentul cel mai uimitor legat de această producție cultă în care romanticii au simulat folclorul.

Multe din elementele romantismului Biedermeier se pot analiza în Miorița și în celelalte balade ale lui Alecsandri sau doine, dintre care am văzut că unele sînt cu siguranță create de aparținîndu-i chiar și de către folcloriști. În versiunile ulterioare ale Mioriței, ciobanii care pun la cale uciderea unuia de-ai lor sînt de regulă veri, membri ai aceleiași clan familial, care vor să elimine un străin. La Alecsandri (și într-o variantă de la Densusianu) ciobanii provin din toate provinciile românești. Ideea pașoptistă este izbitoare și ea răspunde unei opțiuni ușor de recunoscut ca fiind a poetului cult. Mai mult: victimă a urzelii criminale a fost, din prima variantă publicată, moldovanul, deși Alecsandri a pretins că Russo i-a adus poezia din Vrancea și, dacă lucrul ar fi fost adevărat, victima ar fi trebuit să fie vrinceanul, căci poporul nu putea imagina că unul de-ai săi este ucigașul. Alecsandri a schimbat radical repartiția. Episodul morții-nunță, apoi, nu se află în nici o variantă, cu excepția celei a lui Alecsandri. Morțea ca o fată de' crai este un motiv romantic cult, precum este nunta care convoacă toate elementele cosmosului. Dată fiind natura lor literară, n-au fost preluate cum a fost, în schimb, preluat, în absolut toate variantele, motivul oiței, prietenă a ciobanului și oracol năzdrăvan. Locul îngropăciunii — lingă stîină și în lătratul familiar al cîinilor credincioși, închide în sine o semnificație lesne de atribuit romanticilor Biedermeier (deși probabil, și poporului), atașată de universul domestic și lipsit de spirit aventurier. Ceea ce trebuie să fi impresionat de la început în Miorița a fost însăși tema pastorală: nici o baladă nu va surprinde mai concis-poetic esența vieții pastorale a românilor de pretutindeni. Dar acesta este și un topos Biedermeier, în măsura în care oglindește un specific

etnic. Tensiunea majoră din conținutul baladei se realizează tocmai între planul domestic, țărănesc, etnic și acela cosmic, mitic și sărbătoresc, cu alte cuvinte, între o natură domoală și un om pașnic, pe de o parte, și resurgența unui sentiment violent și ucigaș, care stîrnește stihiiile. Spre deosebire însă de concepția asupra lumii, din primul romanticism, pe care literatura română nu l-a cunoscut, aceea Biedermeier nu apasă pe stihial, ci pe ordine. Ceea ce mulți comentatori au interpretat drept atitudine fatalistă, poate fi, în realitate, o încercare, în sensul romantic Biedermeier, de acomodare, de reducere a nivelului conflictual, o diminuare a pasionalității morbide, prin „denaturarea” mcrții crude în spectacol nupțial fastuos. Este evident că numai un romantic ca Alecsandri poate fi făcut răspunzător de această scară de valori din Miorița, tot așa cum este incontestabil răspunzător de compoziția extrem de savantă a baladei, o compoziție nemaiîntîlnită, în care un element epic sumar (anunțînd intriga) și dialogul dramatic dintre cioban și oale constituie introducerea la ceea ce am putea numi testameh-tul protagonistului. În centrul baladei nu se află așadar atît intimplarea, cum ar fi de așteptat de la o specie a genului epic popular, ci acest **testament liric**, jumătate mărturisire, jumătate exprimare a dorinței, mai degrabă vizionar decît pragmatic, și urmărind nu atît un efect filosofic-emoțional, cit unul de persuasiune. Lirică, imaginativă și feerică în substanța ei profundă, Miorița este capodopera lui Alecsandri, cu nimic mai prejos de **Lu-ceafărul eminescian**.

CREATII evident proprii sînt și alte balade, impregnate de același spirit romantic. Notele de care poetul le-a însoțit sînt și ele foarte semnificative. Mai în toate, poetul sugerează o vechime imemorială a textului. Erculan, din balada care-i poartă numele, este un „căpitan rîmlean” după opinia lui Alecsandri. „În România, plină de urme romane, serie el în nota la **Pău-nașul codrilor**, nu ar fi de mirare să se fi păstrat numele zeului Pan și să se fi schimbat cu timpul în Păușas”. Dacă aici e vorba de etimologie romantică, la **Ste-jarul și cornul** o vorba de o pură mistificație. „Acest vers lasă a se presupune că balada e de pe timpul năvălirilor lui Sobieski”, dar balada este „fabricată” de Alecsandri, ca și **Șoimul și floarea fagu-lui**, care n-are nici o variantă înregistrată și este una dintre cele mai frumoase. Motivul din aceasta din urmă este acela al împlinirii nerealizabile. Șoimul cheamă floarea („Ieși din umbră, din tulpină, / Să-ți vad fața la lumină, / C-au venit pină la mine / Miros dulce de la tine, / Cit am pus în gîndul meu / Pe-o aripă să te ieu / Și să mi te port la soare / pin' te-i face roditoare / Și de mine iubitoare”) iar ea îl refuză, ca Enigel pe Crypto, doar că rolurile sînt inversate („Tu ai aripi zburătoare / Ca să te înalți la soare, / Eu la umbră, la răcoare, / Am menire-nfloritoare. / Tu te legeni sus, pe

vînt, / Eu mă leagăn pe pămînt”). Încheierea acestui conflict barbian-arghezian este amară, dar înțeleaptă, în spirit Biedermeier:

Du-te-n cale-ți, mergi cu bine
Făr-a te gîndi la mine,
Că e lumea-ncăpătoare
Pentru-o pasere ș-o floare!

Spiritul Biedermeier se vede și în **Călă-torul**, cam romanzoasă, brodată, pe le-genda (cu siguranță inventată de poet, ca o „ruină artificială”) a unei călugărițe care a urmat pe un om necunoscut în codri și care a fost găsită moartă sub poalele Ceahlăului. **Mindra din Muncel** își arc, în schimb, simburile în două doine ardelenesti, culese mai tirziu și de Eminescu, la care apar chiar și versuri foarte asemănătoare. Circulația acestor poezii, fie populare, fie culte și căzute în folclor, este totdeauna surprinzătoare. Absolut superbă este **Dolca**, de departe cea mai reușită dintre variantele păstrate ale poveștii furului de oi cu mîntea n-întreagă și a cîinelui cu laba ruptă. Mina lui Alecsandri a intervenit, apoi, în mod sigur în **Șalga**, o baladă păstorească relativ rară, așa cum a intervenit, de citeva ori, în **Mihu Copilul**, ca să facă din erou un „cavaler” și un „trubadur din veacul de mijloc”, în sensul curtenesc și cult din **Inelul și năframa**, după cum îi scrie el însuși lui Hurmuzachi Mihu, are „arme „ce lucesc ca stele”, „cu-aur îmbrăcate” și „cu fer ferecate”, adică armură foarte scumpă. Masa de ospăț a haiducilor este „cu slove săpăta, / cu slove de carte, / cu aur suflate”, ceea ce denotă aceeași viziune cultă, ca și „harța” dintre Mihu și Ianuș, explicată în notă de către poetul însuși ca un „tournoi”.

Cu privire la **Toma Alimoș**, Gh. Vrabie repetă observațiile de la Miorița și anume că Alecsandri a avut la îndemînă o versiune „bine închogată” cu valoare de arhetip. Dar revenirea unor scene (ca aceea a înmormîntării croului de către calul său) în variante foarte recente nu probează că scena e populară: creată de Alecsandri, ca s-a impus prin școală. Din nefericire, varianta lui Alecsandri este net inferioară celei de la G. Dem Teodorescu și conflictul dintre haiduc și boier de la acesta devine la Alecsandri conflict între doi boieri care-și dispută moșia. **Român Gruie Grozavul** este, după toate semnele, o creație a lui Alecsandri. Haiducul se bate cu tătarii, ca Dan, căpitan de plai, și e dus, la fel, în fața hanului. Sînt și alte elemente comune de subiect, care apar și în **Codreanul**. Originea lui **Dan, căpitan de plai**, în acestea se cuvîne căutată. În plus, după observația editorului, ca toate poemele lui Alecsandri, acestea au deja structura cvadrupartită obișnuită. **Vidra** (culeasă și de Eminescu) reia motivul din **Păușasul codrilor** în versuri foarte frumoase. Alecsandri schimbă indeosebi topica textului popular, ca și Eminescu, stilizîndu-l remarcabil pe alocuri. Expresia pare cultă:

Iar pe cînd soarele-i sus,
Pe cînd șoimul stă ascuns,

Pe cînd umbra e scăzută
Și se face nevăzută,
Stoian popa se oprea
În mijlocul codrului
Și de prinț el poposea
Unde-i larg voinicului,
În poiana inflorită
Cu frunzari acoperită,
Unde iarba se-mpletește
Și-n virf se găitânește.

Motivul haiducului-popă este tipic pentru romantismul Biedermeier. Spre deosebire de **Păușasul codrilor**, aici Stoian îl ucide pe Păușas, și nu iartă Vidrei că i-a refuzat ajutorul în timpul luptei (ea zicînd că se va iubi cu acela care va învinge), tîindu-i femcii capul. Este o adevărată novelă romantică. Țițele Vidrei sînt împrăstiate pe cîmp iar capul, înfipt într-o claie de fin. Un fulger îl lovește la urmă pe Stoian și-l omoară. Și **Serb-sărac** e o astfel de novelă, care are în centru competiția pentru o femeie. Poate fi, de asemenea, opera lui Alecsandri. S-a înregistrat o singură variantă. Opincile bogat împodobite ale viteazului sînt des-crise cu umor:

Cu opincile-ncățate
În opinci înhîrzobate:
Hîrzobul
Și galbinul,
Nojița
Și leița,
Curaua
Și paraua.

Subiectul este exotic, în genul **Florilor Bosforului** ale lui Bolintineanu. **Serb-sărac** place nepoatei sultanului, care l-a zărit printre zăbrelele haremului, și l-„provoacă”. Convorbirea lor e foarte vie, împestrită de cuvinte turcești, pe care Alecsandri le explică în notă. Dar nu este eufonia pură de la Bolintineanu, textul fiind mai referențial aici. În plus, plăcerea lui Alecsandri de a occidentaliza decorul îl determină să traducă „halcă” prin „tournoi” și să nu se lase furat de atmosfera asiatică. Dintre baladele care aparțin în mod sigur lui Alecsandri, aceasta este printre cele mai frumoase. La **Donciță** și la **Chira**, prima versiune e și cea mai fidelă tradiției populare a motivului, după observația editorului. Situație generală la Alecsandri, cînd nu inventează textul, ci îl lucrează pină îi dă o formă cultă. Atmosfera, personajele și intriga nuvelei Biedermeier sînt rodul acestei prelucrări.

PREPELEAC TREI

Ce spui Urgie? „Bravo, țigănie!”

LUPTA pentru înțietate se dă între țiganii cei mai energici și mai fuduli, **Tandaler** și **Goleman**. Parșiv cum e și intrigant, **Bobul** manevrează ca să-l aducă la putere pe mai marele aurarilor, batjocorindu-l public pe ciurar, individ primitiv, ce-i drept, lipsit de calitățile convenite unui șef. **Bobul**, adresîndu-se lui **Goleman**:
Au doar să te punem pe tine
Vodă, sau doar ban, sau ceva altă
Și țiganii ție să se închine?
Iar tu la dinșii cu sprinceană i-naltă (homerice)
Căutînd în jos, să scuipi departe,
Uitîndu-ți și de opincile sparte!
Ciormeii, ciurar și el, sare în ajutorul stăpînului, ocărîndu-l pe **Bobul**: „Mișelule ce ești, dă-ți ai ține gura și ț-ai spăla dă pă față șgura!” (că era fierar). E-nțtia oară, cred, cînd în poezia română **gură** consună cu **șgură**, rimă de mare efect. Bineînțeles, partea lui **Bobul** o va lua tot un fierar, care-i **Burda**, un țigan furios. Cearta se în-tețește.
De aci mersă ca pirjolul sfada

Și să răschiră în toată grămada.
(Larși Arghezii)
Urgia, fiica Satanei, absentă o vreme, apare din nou și aplaudă încîntată:
„ Bravo țigănie! ” În fine, trecuse la acțiune!
Ea își îndeamnă fratele, fratele ei bun, care nu e altul decît **Războiul**, să intre în țigani în pripă și să treacă la a lor risipă.
Iar cumpălitul Război îndată
Sare în cotiță, spre Țigani pleacă
Cu toată curtea sa înfricoșată...
O însoțire groaznică și numeroasă.
Iată lista acestor curteni:
VRAJBA și **PIZMA**
DIRZIA
CAZNA și **VRAJMĂȘIA**
SILA
TINGUIREA
BLESTEMUL
JALEA și **SUSPINELE**
DESNĂZĂDJUIREA
NECAZUL
LIPSA
CAINȚA
ZDRENȚOASA SĂRĂCIE

GOLĂTATEA...

Musofilos, cu capul în nori cum e, ne atrage atenția că toate aceste personaje noi trebuie să le înțelegem „alegoricește”, zugrăvite de autor după regulile poeziei, ca și cum ele n-ar circula peste tot, vii și naturale, ziua în amiază mare!

CONFLICTUL are loc între bogați și săraci, între aurari și protectarii ciurarii. **Tandaler**, care se credea la un pas de putere, care și „îmbucase” o jumătate de domnie”, produce o mare neliniște cînd își anunță programul politic. El le spune pe față lăiteților și ciurarilor că le va pune „căpăstru în cap și zăbale în gură”, silîndu-l astfel să joace „pe altă zicătură” (Doamne ferește!). **Sfircul**, un exploatat, protestează, **Tandaler** îl lovește, **Cirigu**, nepotul lui **Drăghici**, îi dă și el atacatorului una, acesta se-ntoarce, să vază, din gloată unul izbește cu un drug în ceafă, aurarul se aruncă orbește-n mulțime, pune mina pe o sabie ruginită, **Cărăbuș**, zătarul, i-o smulge din mină, — **Tandaler** dezarmat! — dar el vede pe jos un ciolan...

...de moartă vită,
Iute-i ridică și să repede
Între ciurărimea grămădită
Și pe unde merge, cetropește,
Ucide, prăvale și rănește.

Ca **Samson** care ucisese trei mii de filistenii cu „măseaua de măgar” (**Mitru Perea**), **Tandaler** face prapăd. Ca politician este nul, dar ca viteaz...

Întăi lui Lăpăduș capul sparsă
Apoi lui Mugurei falca dreaptă
O făcu strîmbă, de acolo ștearsă
Nasul lui Șoșoi; și iar alaptă
(abate)

Ciolanul cumpălit, tocmai în ureche
Lui Aordel cel de viță veche.

AUZIND că **Tandaler** este în dificultate, **Muțul** apare în goană cu doisprezece voinici și reușește să-l salveze pe șeful aurarilor; dar iată-l și pe **Goleman** sosind cu „proaspăta lui laie”, răsucind în mină o prăjină lungă și tăbărind pe apărătorii lui **Tandaler**...

Lui **Ganfir** pe creștet prăjina
Căzînd, îi face tot capul fleacă,
Rupe lui **Buluț** din umeri mina,
Iar **Muțului** frînge cioarsa în teacă,
Lui **Colbel** zdrobește dinții în gură!

Cite poate face o lovitură!...
Într-adevăr! **Goleman** (ca **Ahile**) îl vede pe **Bratul** (**Hector**) alergînd în ajutorul bunului său prieten, **Tandaler**. Ciurarul îi atîne calea „și-l nme-rește tocmai în tîmplă, unde grabnică moarte se întîmplă”.

Tandaler vîzînd trista cădere a **Bratului**, într-acolo pleacă, căel inima lui izbîndă cere! Și invirtînd ciolanul de vază, l-aruncă și pe vrăjmas lovește pe unde neagra-i mustafă-l crește.

Și bătălia continuă...

Constantin Joiu

Rămînerea la Troia

A PROPIEREA de cartea lui Doru Davidovici e greu să nu fie una sentimentală. **Dezmintire la mit** este, în sens absolut, ultimul volum al prozatorului-pilot de vînătoare, dispărut în flăcările avionului cu care s-a prăbușit în primăvara lui 1989. Numele autorului **Cailor de la Voroneț**, al **Celulei de alarmă** ori al **Lumilor galactice** (soldată cu un număr convingător de convertiți ai „extazului” ființării extraterestre) apare acum pe o ediție postumă, încheată din pagini de sertar și menită, s-ar zice, în principal evocării „personajului” Doru Davidovici, a acestui iubitor pătimaș al zborului. Prejudecata unei cărți de reconstrucție în stil puzzle a personalității auctoriale, prin texte (poeme de data aceasta) „de confesiune”, alinate ca într-un „fel de jurnal ținut cu intermitențe, la care totuși se întorcea mereu” — cum se spune în nota introductivă a volumului — este îndreptățită, dar nu epuizează volumul adunat din tablouri diverse și nelipsite de o anumită artă. Poezia sincerității va lăsa loc adeseori textelor în care spiritul confesiv disporește sub vraja sugestiilor unor secvențe simbolice, astfel încît ceea ce risca o confidențialitate strictă, un intimism exclusiv poate atinge și un caracter exponențial. În acest mod, dezvelirea unei structuri umane de adîncime nu va avea nimic brutal, direct, iar cititorul va fi absolvit și de acea strîngere de inimă conținută, spre exemplu, de „Jurnalul” lui Renard: „Orice însemnare într-un jurnal e un roman avortat”.

Diferența între considerarea poemelor pe de o parte ca mărturisire și, pe de altă parte, ca sublimare în întelесuri impersonale, universale ar fi,

Doru Davidovici, **Dezmintire la mit**, Editura Labirint, București, 1991.

cred, echivalentă cu diferența dintre jurnal și testament. Cartea vădește mai puțin pasivitatea consemnării, a adnotării personale, putînd fi privită mai degrabă ca o sumă de valori identificate de-a lungul unei existențe și lăsate drept moștenire.

Zborul ca mod de existență va fi bănuț abia în substratul acestei axiologii. El se lasă presupus ca stare implicită, ca loc din care sînt abordate cele pămîntești, corelînd o exaltare a vieții cu o vecinătate a morții care să reducă viața la esențele ei. Despre lucrurile esențiale vor vorbi în primul rînd poemele cu tentă moralizatoare, eticistă: „fii atent cui te dai / Oamenii nu sînt buni, nu sînt nici răi, / Oamenii sînt oameni / Crede doar în ochii mai larg deschiși ca ai tăi” (**Fii atent**), sau: „Sînt lucruri pe care le înveți doar peste timp trecînd — / Ce medicament bun e strînsul din dinți, / Datul capului de pereți / Și datul vinei pe pîrîni” (**Plecarea băiatului**). Esențială (ca sursă de fascinație) va rămîne apoi puterea de a întreba (**De ce**), spiritul interogațiilor fiind unul al vârstei de decențe, al fericii naivității copilărești în care lumea este o revelație perpetuă, iar omul trăiește panist bucuriile și tristețile universului (**Pe urmă a venit**).

Lipsite de tratament idilic („Pul de tigru nu sînt, totuși, tigri? / Și oamenii, oamenii aștia... / Cel mai bun prieten al tăii s-a mpușcat între două adunări de Partid / Vezi, noi... noi nouă”), dilemele existențiale au în schimb semnificația ritualică a cadențelor jocului (ca în **Împreună**: „Și ne întindeam unul altuia, solemn, grav, tăcuți / Pistolul / Cuțitul / Streangul / Și o sticlă cu otravă... / Și / tot împușcîndu-ne / înjunghîndu-ne / spînzurîndu-ne / și otrăvindu-ne unul pe altul. / Se făcea că am trăit împreună 100 de ani”). Ritual susținut și al întrebărilor despre existență (uneori, într-o stranie rezonanță Beat) dau acestora

înțelesul unei prelungiri în eternitate și le opun duplicitatea, artificialitatea simplelor speculații sofiste, neputințioase în fața morții. Așa se face de pildă că în pseudo-fabula **Odată, într-o adunare de zebre**, acestea vor muri înainte de a afla dacă „sînt albe pe negru sau negre pe alb”...

Adevăratul centru de greutate al volumului se află însă în altă parte. Zborul total este și o rupere irevocabilă de pămînt, suspendarea într-o plufte permanentă, generatoare de alt orizont. Spațiile noi care se dezvelesc s-ar putea lega, prin contiguitate, de acele spații de iluzionare ideale, pure, exemplare, așa cum apar în **Uneori aș vrea**, s-ar putea regăsi în extazul lui Bruegel „care continuă să lucreze”, să piteze tot mai „orbit de lumină” un Turn Babel; cu „bucăți de Soare”, dar mai mult decît toate acestea ele vor însemna un spațiu de locuire, nobil și magic. Persistența în zbor dezminte mitul lui Ulise, mitul veșnicei reînnoiri, similar aici cu o prăbușire a lui Icar: „De patru milenii amestec cu spada mortarul pe plajă / Cioplesc lespezi / ridic ziduri / Înălțîndu-mi în marmură voia / De patru milenii / Mă ridic / O nouă cetate la Troia”. Zborul este într-adevăr o experiență înedită, dar abia **persistența** în zbor (rămînerea în singurătate la Troia) înseamnă o depășire a condiției umane. Abia zborul, devenit mod de existență, înseamnă o „dezmintire la mit”.

Dacă ar fi acum să trecem asemenea raporturi spațiale în sistemul temporal, volumul lui Doru Davidovici și Troia ca „tărîm uitat de timp” spun cam același lucru cu acea poezie populară norvegiană (lipsită și de titlu — cel puțin în varianta Adrianei Ausch), unde omul deprinde de la fiecare element al firii cîte ceva pentru propria lui construcție. Primul lucru era chiar zborul pasării, iar finalul, sintetizînd,

vorbea despre om ca „fiu al jertfei” care învață „din tot ce moare” cum „să trăiască-n veci”. Pornind de aici, chiar eticismul poemelor de care vorbeam la început și regăsit adeseori în volum, tinde să se deschidă unor semnificații mai adînci.

Cînd nu închid o poezie cu „poantă”, versurile lui Doru Davidovici mărturisesc o artă a limpezimii, a adresabilității înțelegătoare și sensibile, a unei rezonanțe particulare a verbului, asemănătoare în primă instanță celei a unui Prévert. Zonele de profunzime ale textelor dovedesc însă în plus o preferință pentru epic, pentru secvențe alegorice concentrate, cu discrete inflexiuni de basm. Ei i s-ar adăuga apoi apariția repetată a omului însoțit de cîtele credincios, ipostază arhetipală de început de civilizație, întregită și prin desul recurs la elementele primordiale ale naturii, subzistente chiar și alături de modernitatea tehnicii.

Or, din această perspectivă (căreia i s-ar alătura și ritul de care aminteam mai înainte), lectura cărții se schimbă simțitor. Evocarea devine invocare, eticismul devine exemplaritate, iar „dezmintire la mit” — un nou mit.

Claudiu Constantinescu

Posibilitățile de a tipări un volum de poezii sînt din ce în ce mai reduse, în condițiile prezente ale rentabilității. Economia de piață dă o dureroasă lovitură celui mai fragil dintre genurile literare. Editorii încearcă să se apere cum pot. Mi s-a părut că Editura Dacia a scos la lumină cele mai multe volume de versuri în actualul context dificil, riscînd un laudabil romantism economic. Cu atît mai mult cu cît are un front de lucru mai restrîns, mi se pare temerară editarea unui volum de versuri în cinci mii de exemplare într-o editură particulară. E vorba de volumul **Naufragiu în limita bunului simț** de Ioan Tepelea, apărut la Editura Cogito din Oradea și lansat cu succes în luna mai a acestui an. Autorul este deopotrivă inițiatorul și patronul editurii al cărei botez s-a făcut în primăvară cu un roman de aventuri al lui Haralamb Zîncă, **O erimă aproape perfectă**. De curînd a pus în vînzare și un roman popular de

Ioan Tepelea, **Naufragiu în limita bunului simț**, Editura Cogito, Oradea, 1991.

O disperare athletică

Ponson du Terrail (**Regele țigănilor**), „tatăl” celebrului Rocambole. Din necesitățile economice cunoscute, programul editurii s-a lărgit pînă la cea mai derutantă eterogenitate. În sfîrșit, ușor de zis, greu de făcut: să-i lăsăm pe investitori și întreprinzători să-și adune bani, pentru a-și îngădui apoi o precizare mai fermă de intenții, și să ne oprim o clipă la volumul de versuri.

Cu **Naufragiu în limita bunului simț**, Ioan Tepelea se află la a treia carte de poeme, după debutul său cu **Semnul mișcării** în 1986 și după **Miresmele fulgerului** din 1988. Personalitatea poetului se conturează mai clar, pe o linie tematică prezentă în toate cele trei cărți: ea ar putea fi subsumată sintagmei de „biografie a memoriei”. Dacă însă în **Miresmele fulgerului** autoportretul se constituia parțial din amintiri resuscitate de satul copilăriei, din frînturile unei existențe reperabile și din recuperările ezitante ale unui trecut legat de „glie”, în recentul **Naufragiu...** memoria se de-personalizează, se de-sentimentalizează și se deschide ambiguităților, transparenței și meditației eterice. De la „dulcea melancolie” din volumele anterioare, suferința se radicalizează aici și se extinde pînă la regiunea blagiană a ființei bolnave și a dorului metafizic. Imaginea pură și nostalgică a unui peisaj retrospectiv sau a unui loc privilegiate al amintirii se sparge în oglinda sfărîmată de sentimentul neantului. Astfel încît constatăm o dată cu poetul, în poemul titular al volumului, „existența unui limbaj în schimbare”. Meditația lirică s-a mutat din ce în ce mai evident în evoluția poetului dinspre anotimp înspre timp, obsedată de imperiul tăcerii, de frontierele neantului sau de alchimiiile firii. Constrîngerile căutării și tentațiile confruntării duc spre o neliniște care se instalează în disperare. Semnul acestei disperări este

sentimentul naufragiului, nu atît de acut deocamdată încît să se identifice total cu moartea. Poemul nu a pierdut sentimentul luptei și de aceea disperarea lui e athletică. Pare să mai existe scăpare, pare să mai fie salvare, dar putem bănuți că, în experiențele ulterioare, eul poetic va aluneca inevitabil înspre starea de angoasă în care naufragiul va fi trăit ca un echivalent al morții. Un indiciu există în faptul că poetul și-l asociază în tatonările sale, în a doua parte a volumului, pe Rilke. Deocamdată însă, naufragiul e resimțit ca o pierdere de sine și o înstrăinare de posibilitatea mîntuirii: „Hipnotică stare naufragiată / În silueta unei femei ca o abatere / reviem pentru tot ce-a pierit / de atîta curaj / de atîta otravă / de atîta iubire / de atîta frică // Nu te mai sperie mine / nici chiar Mîntuitorul? / Ochiul meu e-acum o oglindă / sălbatică / surdă / indiferentă. // Într-o biserică goală visez / înăuntrul surpîndu-se în tăcerea mistuitoare / imensitatea”. Am cenzurat finalul poemului din care am citat (**Ochiul**), pentru că el este profund afectat de retorizarea prea multor abstracțiuni: „intensitatea / adîncul / statornicul / din acest UNIVERS !...” Acumularea de simple noțiuni ajunge la saturație cînd un cuvînt banal este inutil supralicitat în ultimul vers de majusculele importanței supreme. Astfel de scăderi ale vigilenței poetice mai întîlnim în cîteva locuri și ele sînt cele mai supărătoare, ca de pildă în **Viața ca o copilărie eternă**: „în cunoașterea și necunoașterea multor nuanțe ne pierdem / adesea începe trădarea materiei de către spirit / inert și încă culpabil sub povara de frică se țîrîie inconștientul / simplul fapt viețuiește ca o insectă-n insectarul spiritual”. În astfel de locuri versul se usucă la temperatura înaltă a ideilor fără cadrul protector necesar, iar fragilitatea

semnificațiilor e strivită sub povara abstracțiunilor.

Cele două secțiuni ale cărții — una care poartă titlul volumului, iar cealaltă intitulată **Visul lui Rilke** —, chiar dacă au aceeași atmosferă afectivă și aceeași pecete stilistică (numai aparent diferită, prin așezarea versurilor), se deosebesc prin dominantele tematice: naufragiul, în prima, și visul, în partea a doua. O temă comună celor două părți străbate de altfel întreaga creație poetică a lui Ioan Tepelea: tema memoriei, diferit valorizată de la o etapă la alta. Pinzele freactice ale poemelor fac să circule în subtext și alți curenți, care dau o anumită dinamică a sensurilor sustrasă monotoniei: singurătatea, apa, resemnării, infernul vieții, lacunele memoriei, absența, neantul. „Luminăția Sa Mereu Infrîntul iarăși se teme” — afirmă un vers autoironic, ca expresie a unei profunde decepții, statuînd noblețea înfrîngerii. Ca un efect, răspunde orgoliului sinelui închis lumii dinafară: „singurătatea lui unu cu sine” — formulează un vers stănescian condiția blocajului interior. Poetul ascultă din ce în ce mai fascinat „cîntecul nopții” și poate că pe acest tărîm trebuie să căutăm întîlnirea posibilă cu Rilke — o întîlnire febril invocată, dar al cărei conținut nu poate fi precizat încă. E mai mult exprimat aici dorința de înnoire în profunzime a lirismului și de eliberare a lui de încorsetările lumii exterioare. Partea a doua a cărții pune mai bine în evidență densitatea poemului și gravitatea tonului poetic, într-un lirism fascinat de noi orizonturi. Un „marș împotriva evidenței” angajează „dialogul cu absența”. Poezia lui Ioan Tepelea încearcă sondaje în abis într-un limbaj cu note particulare și discursul poetic va fi mai eficient pe măsură ce se va elibera de abstracțiuni.

Ion Simuț

Un roman politic

LITERATURA lui Paul Goma ne-a obișnuit cu asumarea lucidă și nu lipsită de riscuri a discursului la persoana întâi. Prima funcție a acestui discurs constă în exorcizarea realității și are relevanță la nivelul autorului, ca terapie personală. Textul tipărit, „această instrăinare necesară”, funcționează în scop punitiv; prin simpla sa existență, războiul realitatea ostilă. A doua funcție a discursului auctorial e dată de caracterul lui justitiar. Scriitorul instituie un tribunal moral în fața căruia aduce la judecată faptele și persoanele cele mai dezagreabile pe care le-a cunoscut. Prin simpla consemnare a actelor aberante, literatura lui Paul Goma capătă o funcție compensatorie: ea suplinește atribuțiile memoriei ca modalitate de conservare a sinelui. Prin proporțiile pe care le iau, evenimentele al căror protagonist este Paul Goma capătă interes general, astfel că romanele sale autobiografice cîștigă în mod inevitabil accente politice.

Un roman politic este și *Soldatul Ciinelui*, apărut la Editura Humanitas în 1991. Acțiunea constă în relatarea fidelă a evenimentelor petrecute în 1981, cînd Ceaușescu îl încredințase lui Matei Pavel Haiducu, ofițer al Serviciului de Informații român, misiunea de a-i asasina, la Paris, pe Paul Goma și pe Virgil Tănase. După cum se știe, Haiducu s-a predat poliției franceze și a lucrat apoi în serviciul D.S.T. (serviciul de contrașpionaj francez). Cartea zăbovește asupra demersurilor D.S.T. de a-l atrage pe Goma ca actor într-un scenariu politic a cărui reușită ar fi dus la declanșarea unui mare scandal în presă și ar fi avut ca urmări încetarea terorismului românesc pe teritoriul francez. Cooptarea lui Goma s-a făcut cu asigurarea că deznodămîntul „afacerii” urma să fie acoperit de Ministerul de Interne francez și de Elisée. Deși sceptic în privința serviciului francez de șpionaj, cu care avusese de-a face, Goma acceptă să „joace”, în speranța că amenințările și agresiunile neinterupte din partea Securității române vor înceta. Scenariul se va desfășura cum fusese prevăzut, însă Ministerul de Interne francez și Elisée-ul, din rațiuni necunoscute, nu vor dezvălui cazul mass-mediei. Intimplările prin care trece protagonistul par extrase dintr-o ficțiune polițistă. Ca dovadă că există împrejurări în viața unui individ care întrec în grozăvia orice imaginație.

Dacă faptele relatate sînt cunoscute într-o oarecare măsură cititorului, ceea ce interesează cu precădere este psihologia unui individ în așteptarea agresiunii care amenință să se producă. Protagonistul cărții e un individ torturat permanent de

Paul Goma, *Soldatul Ciinelui*, Editura Humanitas.

amenințarea cu moartea. De aceeași obsesie par a suferi și prietenii lui de la redacția culturală a Europei Libere: Monica Lovinescu și Virgil Ierunca.

Din paginile cărții, cititorul poate deduce o fiziologie sumară a emigrantului, care se poartă cu discreție, evită liftul, e foarte prudent la traversarea străzii, nu prea iese la plimbare, își ocupă insomniile cu presupuziții în legătură cu felul în care urmează să fie agresat, își inventează tactici și instrumente de apărare (Monica Lovinescu poartă în geantă o bombă cu gaze paralizante, iar Paul Goma un cuțit cu teacă, primit din România). Iată cum descrie Goma ritualul care precede plimbarea în parc (un adevărat supliciu!), la rugămintele băiețelului său, Filip: „Mai întâi, chiloții curaji — nu te poți prezenta oricum la morgă; apoi actele — sînt la locul lor, în buzunarul cel mai vizibil al genții; apoi un exemplar din ultimul meu roman, cu fotografie — dacă n-or să găsească actele, să mă confrunt cu fotografia de pe ultima copertă a cărții, ca măcar să știe cum mă cheamă; apoi cuțitul (...) — bineînțeles că știu că nu e voie, are lama exact de 13 cm lungime, dacă mă prinde poliția cu așa ceva, n-o să-mi fie moale, dar cu ce altceva să mă apăr? „Cartea abundă în asemenea pasaje ironice și în umor negru, ca modalități de replică (stilistică) la agresiune.

Romanul lui Paul Goma atestă că Poliția politică română nu își încetează urmărirea nici în afara granițelor statului. „Brațul Revoluției” nu-i lasă emigrantului nici o clipă iluzia că s-ar afla în libertate. Și Dorin Tudoran, în preambulul la cartea sa de versuri, intitulată *De bună voie, autobiografia mea*, povestește cum, la scurt timp după decolarea avionului în care el și familia lui părăsise România, a observat că doi agenți ai Securității îl „însoțeau”. Individul i-a urmărit, fără discreție, și după aterizare. În romanul lui Paul Goma, Securitatea română din afară e înfățișată ca mult mai înfricoșătoare decît cea din interior, astfel că emigrantul ajunge să regrete „securitatea” pe care i-o asigură poliția politică din țară, care se îngrijea chiar și de felul în care traversa „banditul” strada: „— Păi dacă te calcă o mașină? ori îți cade o cărămidă în cap?, ce zice bestiile de la «Europa liberă»? Că noi te-am...”

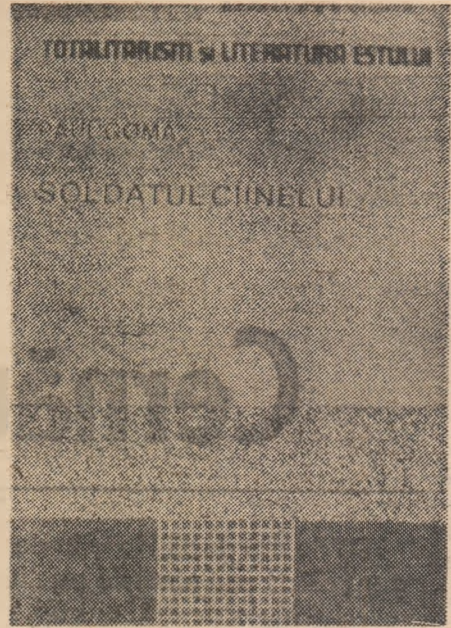
Motivele îngrijorării emigrantului nu sînt citite de puțin exagerate. Goma e amenințat în metrou, i se trimit scrisori acasă ca din partea unor organizații legionare, iar la 3 februarie 1981 primește chiar și o bombă, camuflată într-o carte de Hrusciiov în spaniolă. Inșuși sentimentul intimității îi este conturbat. Bucuriei întoarcerii acasă îi la locul teama ca nu cumva, la deschiderea ușii, să se declanșeze vreun mecanism criminal. Paul Goma își amintește, în clipa în care in-

troude cheia în broască, de Muncitorul din București, care îl spusese, în preajma plecării din țară, că el și un grup de prieteni merg zilnic la biserica Răzoare și aprind trei lumînări: pentru Goma, pentru soția și copilul lui. Amintirea gestului Muncitorului e o binevenită încurajare: „Cu siguranță, în acel 3 februarie, cînd aici, la Paris, am întredeschis cartea, ardea o luminare, acolo, în biserica Răzoare. Sînt convins că și acum, după trei, după patru ani, lumina arde — și cînd ies în stradă și cînd mă aflu în parc. Dar mai ales atunci cînd mă pregătesc să introduc cheia în broască, să reintru în casă”.

În exil, scriitorul își alege prietenii după criteriul intransigenței morale manifestate în atitudinea față de evenimentele din România. În afară de soția sa, Ana, singurii săi prieteni sînt Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Faptul că aceștia, ca redactorii culturali la Radio Europa Liberă, sînt cei mai loviți de Securitatea română, îl determină pe Goma să și-i apropie sufletește. Scriitorul face referiri la importanța covârșitoare a emisiunilor culturale redactate de cei doi în impunerea unei linii de demarcație între literatura autentică și cea aservită. Sacrificîndu-și traiectoriile literare inițiale, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au reprezentat, pentru ascultătorii români, barometrele care indicau ierarhia corectă a valorilor culturale, răsturnată sistematic în România. Cartea Monicăi Lovinescu, *Unde scurte*, este un material absolut necesar restabilirii acestei ierarhii la noi.

Cea mai mare parte a romanului *Soldatul Ciinelui* e dedicată activității Poliției politice române în exil. Moțu Haiducu, agentul Securității care primește de la București „indicația prețioasă” de a-l otrăvi pe Goma, este personajul care dă titlul cărții. Inversarea paradoxală — Soldatul Ciinelui — marchează un transfer de funcții, însă cu o rezervă necesară: soldatul, ca slujitor al Ciinelui, nu e credincios, ci maleabil; își trdează stăpînul în funcție de circumstanțe.

Capitole întregi „întrerup” romanul exilului pentru a-i îngădui scriitorului să rememoreze fapte petrecute în România. Aceste flash-back-uri nu respectă cronologia, căci stau sub semnul ordinator al memoriei. În *Soldatul Ciinelui*, Paul Goma reia episoade din romanul copilăriei sale, *Din calidor*: imaginea triajului românilor basarabeni care urmau să fie deportați în U.R.S.S., scena pregătirii crucii tatălui, întoarcerea acestuia viu acasă, dansul exorcizant cu propria cruce în spate. Evoluția istoriei are repercuțiuni adînci în modul de viață al protagonistului. Invadarea Cehoslovaciei de către sovietici în 1968 îl determină să părăsească litoralul și să revină în București, unde, ca să se poată înrola în gărzile patriotice, intră în partidul comunist.

Romanul lui Paul Goma conține și o mărturie de credință literară, exprimată într-unul din puținele momente în care revolta împotriva agresiunii devine transparentă: „...mi-ai băgat în gură, în loc de căluș, un megafon. Ați vrut să mă îngropați în cripta săpată într-o carte. Ei bine, o să vă îngrop eu, într-o criptă transparentă, care nu vă va feri de priviri, nu vă va cruța de uitare: o să vă înzidesc eu, ca pe niște insecte într-un bloc de chihlimbar, o să vă neuit eu, într-o carte.” Cartea se transformă astfel într-o modalitate de răzbunare a agresiunii suferite, iar instrumentul acestei răzbunări este mașina de scris, devenită armă. Aceeasi substituție metonimică a armei prin mașina de scris apare și la Dorin Tudoran în cartea amintită: „Îi caut din ochi pe «băieții» din Domnița Anastasia și, involuntar, îmi îndrept sacul de umăr ce mă apasă strâns: în el e pușca mea automată. Marca Olivetti, capacitatea «încărcătorului» — lettera 32”.

Paul Goma vorbește, de asemenea, în romanul său, despre suferința scriitorului exilat, obligat să-și publice cărțile „în neromânește”. Într-un interviu acordat, în 1991, revistei *Vatra*, scriitorul mărturisea că cea mai mare bucurie pe care o trăiește este vederea cărților sale apărute în limba română, puse la dispoziția cititorilor români. După *Culorile curcubeului* și *Gherla*, *Soldatul Ciinelui* este a treia carte a lui Paul Goma apărută sub îngrijirea Editurii Humanitas. Vechea deformare, conform căreia se stabilea o demarcație falsă între „literatura română” și „literatura exilului”, tinde să fie abandonată. Nu de mult, însă, în sumarul revistei *Caiele critice* (nr. 2/1990), D. Tepeș neagă figura la rubrica „Literatura străină”, cu un articol despre onirismul românesc. Numai un accident politic a putut crea această delimitare artificială. Printr-un proces natural, literatura română dizolvă granițele, scurtează distanțele și își recuperează autorii.

Fevronia Novac

Proză țărănească

CUM trebuie să fie un roman azi pentru a merita atenția criticii și, mai ales, a cititorilor? Nu-mi pun această întrebare gîndindu-mă la cărțile unor scriitori cărora istoria literară a ultimelor două-trei decenii le-a conferit deja un loc aparte, astfel încît orice ar scrie ei de acum încolo va purta pecetea — chiar dacă nu va apărea pe copertă — de „mari scriitori contemporani”. Ci am în minte strădania acelor tineri (?) scriitori care spre sfîrșitul anilor '70 și în deceniul următor au reușit să pătrundă dincolo de „porțile” editurilor, convingînd cu cărțile lor redactorii și cenzorii, făcînd concesii cenzorilor, mai scotînd o replică, mai adăugînd o altă, mai folosindu-se de o relație, mai așteptînd — în lipsa ei — un an, doi, trei și chiar mai mult, rămîniu-du-le mereu consolare de „a fi în plan”. Circumstanțele specifice în care continuă să apară și azi cărți din aceste „planuri” de dinainte de... nu fac decît să izoleze încă o dată pe acești scriitori, prezența lor în librării apărîndu-mi de multe ori ca un tîrziu premiu de consolare. Cu atît mai mult cu cît, eventualul cititor, luînd cartea în mînă, nu găsește de copertă a patra nici o informație des-

Nicolae Mateescu, *Sărbătoarea legală*, Editura Cartea Românească, 1990

pre autor, despre celelalte cărți ale sale, despre ceea ce „este vorba” în cartea respectivă. O supraestimare a cititorului — presupus atoateștiutor — din partea editurii? Sau mai degrabă o desconsiderare a lui? În Occident aproape nu există carte care să nu aibă copertă a patra plină cu date menite să informeze cititorul, să-l atragă, să-l ajute în opțiunea pe care o va lua în librărie sau în bibliotecă.

Într-o economie de plată o editură este interesată nu atît să publice, cît mai ales să vîndă cărțile publicate fără a minimaliza prin aceasta cu nimic actul cultural în sine. Editurile noastre n-au ajuns încă să gîndească așa. Cel puțin așa ne-o dovedește aspectul cărții pe care vreau să o prezint. Dacă numele autorului — care nu este un debutant și care, la vremea debutului, a fost bine primit de critică — nu spune totuși nimic eventualului cititor, acesta e atras în schimb de copertă pentru care C. Grigoriu merită felicitări, dar e desigur dezamăgit negăsînd pe copertă a patra decît pretul și acel misterios ISBN urmat de un număr impresionant de cifre. O copertă albă cît un imens semn de întrebare față de care rîndurile de față pot fi considerate un posibil răspuns.

Romanul *Sărbătoarea legală*, dacă ar fi să vorbim didactic, se înscrie în tradiția literaturii noastre despre țărani de care, totuși, se distanțează considerabil: imaginea satului este complet degradată, țărănul nu mai e decît țaran „cu înlocuitori”. Unui procent foarte scăzut de autenticitate se adaugă, bine măcinată, bine amestecată, imaginea pe care societatea multilateral dezvoltată și noua revoluție agrară s-au străduit să le înfăptuiască în mediul rural. Meritul lui Nicolae Ma-

teescu este de a fi surprins și acest fel de „sărăcire” a țărănului român, această anihilare a esenței sale, căci Lăzărică, personajul în jurul căruia gravitează (cel puțin în intenția autorului) acțiunea, nu e decît un rest, o „rămășiță” pe care, poate, numele diminutival o sugerează foarte bine. Momentul au dispărut de mult iar de acest Lăzărică par că se împiedică toți, de la Florica, nevastă-sa, pînă la felcerul satului la care speră să găsească un dram de înțelegere în clipele de amărăciune. În ciuda aparențelor, și mai instrăinat de el apar cele două fete ale sale: Venera, ingineră agronomă în sat, și Ioana, măritată la oraș, trăind acolo în condiții destul de umile cu un soț după care a alergat (la brațu și la figurat) numai de dragul buletinului de capitală. Produs al unei societăți decadente, Ioana devine prototipul falsului social și cele câteva reveniri în sat nu fac decît să pună în evidență degradarea pînă la vulgaritate a eternului feminin sătesc cu care ne obișnuiseră clasicii noștri.

Revenind la autorul cărții, mi se pare foarte vizibilă intenția de a dovedi că valorile se destramă, că ființele sînt trînte de tăvălugul distrugerii prezentate în propagandă oficială de pînă mai ieri drept mare realizare. Dar Nicolae Mateescu nu semnaleză cauzele, nici soluțiile, pentru că cenzurii i-ar fi sunat a revoltă, a nemulțumire; orice poziție politică, orice denunț etic explicit ar fi însemnat sinucidere curată: cartea nu ar mai fi rămas în plan. Așa stînd lucrurile, a rezultat un roman „legal” (faptul că are „bun de tipar”: 25.06.1990) ne întărește convingerea) cu personaje terne într-un sat cenusiu, fără personalitate, în care pînă și sărbătorile — ca să existe — trebuie să se numească „legale”.

Singurul personaj care încearcă să răscumpere ceva din demnitatea firii țărănești este fata cea mare, Venera, această ingineră agronomă conștiințioasă care de fapt trudește ca un călăș pe moșia satului neavînd alt dumnezeu decît scînteile de la centru și sporirea producției la hectar. Și cînd, pe parcursul romanului, brusc este curtată și de un procuror de la oraș și de primarul din sat, posibilele povești de dragoste eșuează în parodii jalnice care se sfîrșesc cu o căsătorie și mai jalnică, deși soțul e primarul satului. Prestigiul social, bunăstarea nu reușesc să-i alunge conștiința compromisului, a umilînței și mediocrității în care întrecă ei lume de țărani e constrînsă să trăiască.

Nu există nici o pagină luminoasă în carte, niciăieri nu izbucnește bucuria cuiva, fie ea cît de mărunț. Atmosfera „satului nou” se încheagă greu, deși prezența bicicletelor, a televizoarelor încearcă să spună ceva despre schimbările petrecute, dar lipsește o anumită tensiune a ritmului narativ, limbaajul personajelor nu e convingător, al autorului nu e concludent. E greu să-mi imaginez pe cine ar mai putea atrage un astfel de roman în care nimic nu vibrează, nici măcar o infimă parte din narator, care, oricît de obiectiv ar vrea să fie, nu se poate să rămînă complet detașat de lumea pe care o prezintă. Atît de detașat încît impresia de ansamblu, după lectură, este aceea a unui perete dintr-o casă de țară plină cu fotografii înrămate. Cu oricît de multă bunăvoință le-am privi, ce ne spun nouă, cititori mai mult sau mai puțin grăbiți, aceste fotografii cu care sînt pline casele țărănești?

Mariana Șipoș

Cernăuții, vechi ținut românesc în

700 de ani după Hoarda de aur (1241) sau efectele pactului Molotov-Ribbentrop

ORICE om poartă în suflet, uneori toată viața, regretul călătoriilor ratate. Elev la Suceava, puțin înainte de război și în timpul războiului, n-am reușit totuși să văd atunci Cernăuții, oraș despre care auzisem atâtea și în care aveam rude apropiate, încât acesta a rămas pentru mine, multă vreme, un loc aproape fabulos. Între timp, mai la sud de orașul la care visam cu atita ardoare, în adolescență, s-a stabilit o graniță nedreaptă, întărită, din păcate, după război, cu peceți noi. Această graniță n-a fost validată niciodată de cei mai vechi oameni ai locului, așa cum nici o hotărâre silnică, oricât de mari sint cei care o semnează, nu poate fi acceptată de nimeni, tocmai pentru că este silnică. Țăranii români din satele bucovinene din nordul țării, Hliboc, Carapciu, Iordănești, Cuciurul Mare, Cupca, Ropcea, Suceveni, Cotu-de-sus, n-au acceptat această silnicie. Pactul Molotov-Ribbentrop (1939), care avea să conducă în 1940 la sfârșirea frontierei de nord și de răsărit a țării, înțelegere născută din absurde planuri comunisto-hitleriste de dominație mondială, n-a existat niciodată pentru acești țărani care aveau uricele lor de stăpîni legiuite asupra acestor pămînturi. În noiembrie 1940, un tragic pentru țară, patruzeci de familii de țărani români din Bucovina de nord forțează frontiera către sud, în căutarea izbăvirii de asuprire. Se trage în plin, cu mitraliera, în convoiul de femei, copii și bătrîni. Unii dintre fugarii reușesc să treacă granița, alții cad loviți de gloanțele ucigașe, alții, mulți dintre ei răniți, sint prinși de urmăritori și iau drumul Siberiei împreună cu toate rudele lor, chiar dacă acestea rămăseseră acasă. Tentativa de recăstigare a libertății se repetă, la o scară încă și mai mare, în primăvara anului 1941, cînd mii de țărani din satele Bucovinei de nord încearcă să treacă frontiera prin punctul Fintina Albă și sint măcelăriți bestial de soldații roșii la Suceveni și Varnița. Cad și acum sub gloanțele mitralierelor femei cu prunci în brațe, copii agățați de miinile și de hainelile părinților, adolescenți, băieți și fete, cu ochii limpezi, întunecați de moartea din jur, bătrîni împovărați de ani și oameni în puterea firii. Acești țărani bucovineni au preferat să moară în mijlocul familiilor lor, împreună cu acestea, decît să mai suporte jugul celui mai crud ocupant din cîți au cunoscut aceste locuri martirizate în atitea rînduri de-a lungul istoriei, de la Hoarda de Aur (1241), pînă la boardele altfel colorate din epoca modernă¹⁾. Năvălitorii tătari ai lui Batu-nan, care luau robi, e adevărat, nu i-au dus pe aceștia niciodată să moară în pustirile asiatice de unde porniseră după pradă în Europa, oricît de cruzi s-au dovedit și oricîtă spaimă au provocat cu 750 de ani în urmă.

Străin în Cernăuți

AM AJUNS pentru prima dată la Cernăuți, orașul visat în copilărie, abia cu vreo 10-15 ani în urmă, străbătînd cu mașina drumul vechi: Suceava, Sîret, Adîncata (Hliboca) și Codrîi Cosminului, locuri prin care, în 1497, răsuna victoria roșie cornurile de luptă ale oștenilor lui Ștefan cel Mare. Abia sosiți în fosta, cîndva, capitală a Bucovinei, după desprinderea, prin violențe, a acestui pămînt din trupul Moldovei, în 1773, am avut o

¹⁾ Toate datele de aici, care reprezintă mărturi ale supraviețuitorilor crudelor evenimente din 1940-1941 și din 1944, petrecute în nordul Bucovinei, sint culese din publicația cernăuțeană **Plai românesc**, supliment al cotidianului **Moldova Suverană**, gazeta Societății pentru Cultura Română „Mihai Eminescu” din Cernăuți, nr. (3)5, 30 martie 1991.

cruntă dezamăgire. Deși orașul era cuprins în itinerarul nostru, stabilit prin A.C.R. la O.J.T. Iași, am fost anunțați că vom dormi în altă parte, în Ucraina largă, pentru Cernăuți avînd la dispoziție doar cîteva ore. Am căutat îndată vorbitori de limba română, pentru o mai rapidă și precisă informare în vederea vizitării macar a centrului orașului, remarcabil ca arhitectură de influență vieneză. Deși ne dădeam seama, în frecvente cazuri, că sintem înțeleși, toate răspunsurile primite de la interlocutorii noștri intimplători erau în limba rusă sau ucraineană. Abia în holul unui hotel și restaurant „Inturist”, de fapt într-un ungher obscur, lăaturalnic, care dădea înțînirii un aer de clandestinitate, cîteva femei ponosite, după aparență din personalul de îngrijire, șusoteau ceva în românește. Pe străzi, din cînd în cînd, localnici — femei indeosebi — ne întrebau în românește dacă avem ceva de vînzare. La răspunsul nostru că nu avem, dialogul se oprea de obicei aici. Cooiii ne cereau gumă de mestecat. N-am găsit, la chioșcuri și librării, nici un ghid al orașului, nici o hartă turistică. Am pierdut mult timp, rătăcind pe străzile din centru, căutînd fostul Liceu „Aron Pumnul”, despre care nimeni nu ne putea spune nimic, și ne-am întors la ora stabilită în fața hotelului de unde urma să plecăm mai departe, cu sentimentul că sintem alungați din Cernăuți. Ratam pentru a doua oară, în Cernăuți fiind, visul meu de școlar bucovinean. Speram, spre consolare, ca în drum să văd măcar Hotinul, atît de aproape de Cernăuți, cu vestita cetate de care sint pline toate cronicile românești, mai cu seamă moldovenesti, dar nici de această alinare n-am avut parte.

Cernăuții în izvoadele vechi sau cum i-a lichidat Stalin pe ulici și tîverți

S-A ȚINUT anul acesta la Cernăuți, între 13 și 16 mai, o „conferință științifică mondială”, după cum a fost denumită, cam pompos, de forul organizator (Direcția Regională a Învățămîntului din Cernăuți) pe o temă de mare interes și actualitate: **Probleme de limba și literatura română în școala națională**. O premieră „mondială”, am putea spune, tot a avut loc. Pentru prima dată în ultimii 50 de ani, fapt cu totul pozitiv, se adunau la Cernăuți specialiști în limba și literatura română din Ucraina, Republica Moldova și România pentru a discuta situația limbii române și problemele legate de practica predării ei în școlile din nordul Bucovinei. La prima luare de contact cu amabilele noastre gazde, pe data de 13 mai, am solicitat ca în cadrul activităților exterioare ședințelor de comunicări, să se includă o vizită la Hotin, dar n-am reușit s-o obținem. De atîfel nici un proiectat popas în Codrîi Cosminului n-a mai avut loc. Motivările, scuzele, amînările organizatorilor au fost pe cît de politicoase tot pe atît de puțin credibile (timpul scurt, programul încărcat, altădată, neapărat, vom ajunge și acolo etc.). Ni s-a oferit, în schimb, pentru mai buna cunoaștere a regiunii, un foarte frumos album, editat la Kiev în condiții grafice excelente, în 1989, în limbile ucraineană, rusă, engleză și, plăcută surpriză, în limba română. Imagini excelente, dezamăgitoare comentarii. Acestea contraziceau tot ce învățasem la istorie, chiar și în anii de exacerbată slavofilie comunistă. Minciuna îmi răscolea tot ce vechile cronici ale acestui pămînt îmi sădiseră ca adevăr ineluctabil. Citeam, în acest album cu nume sfînt pentru noi români, **Bucovina**, leagăn al întemeierii Moldovei și apoi de slavă mușatină, și nu puteam să-mi revin din mirare. Mi se perindau prin fața ochilor uluși cuvinte cînd de ocară, cînd de ură și, în mod evident, de măsliure crasă a adevărului. Din exemplele, din nefericirile prea numeroase, pe care ni le oferă albumul kievean **Bucovina**, extragem doar cîteva fraze aparent întemeiate pe surse istorice și mimînd un soi de coerență cronologică: „Despre acest străvechi pămînt slav povestesc numeroase monumente istorice”. Care „monumente” și care „străvechi pămînt slav”, peste care, te pomeni, am năvălit noi românii? Referirea

aceasta este atît de ambiguă încît nici nu știu dacă e vorba doar de partea nordică a Bucovinei și a Basarabiei, adică de județele Cernăuți, Storojineț și Hotin sau de întregul pămînt românesc de la est de Carpați. Un citat dintr-o sursă „istorică” foarte vagă vine să întărească bănuiala că această ambiguitate este căutată: „Iar ulicii și tîverții locuiau pe Nistru, în vecinătate apropiată cu Dunărea, și erau mulți la număr — de la Nistru pînă la malul mării”, atestă o veche cronică”. Presupunem că această „veche cronică” este **Povestea anilor de demult**. Pentru moment, am crezut, pur și simplu, citînd aceste rînduri, că uitasem, fie eu, fie autorii albumului, punctele cardinale. Sursa invocată vorbește de un spațiu, e adevărat, pe Nistru, dar „în vecinătate apropiată cu Dunărea”, deci în sudul Moldovei istorice, iar autorii albumului scot de aici argumentul că Bucovina, cînt în nordul Moldovei, este un „străvechi pămînt slav” lăsat moștenire directă pînă astăzi (de unde și pînă unde?) de „ulici și tîverți”, populații slave care sint pomenite în legătură cu expansiunea cnezilor kieveni în sud-vest, spre gurile Dunării și Bizanț (v. temeinica monografie a lui Victor Spinei, **Moldova în secolele XI-XIV**, București, 1982, p. 58-59).

Discuția, cu aceeași precară documentare, se va muta îndată din spațiul cnezatului kievean în zona de influență a cnezatului de Halici: „Nu departe de riul Prut, pînă în zilele noastre s-au păstrat valorile de pămînt, în formă de potcoavă, ale orașului Cern, care, după cum se presupune, a constituit temelia orașului Cernăuți de astăzi pusă încă în secolul al XII-lea la întretăierea unor marș căi comerciale”. De vreme ce „se presupune” numai că acesta este începutul, originea așezării care se va numi mai tîrziu Cernăuți, am putea să ne orîm aici. Cite presupuneri nu se fac. Un amănunt ne oprește însă atenția: localizarea acestui ipotetic **Cern** este cînd la Cernăuți, cînd la Hotin. Iată ce citim sub ilustrația cetății Hotin, cu o trimitere și la pagina următoare: „Cetatea Hotinului a fost construită încă în secolul al XI-lea. Contemporană cu «Cuvîntul despre oastea lui Igor», ea rămîne un remarcabil monument de istorie și arhitectură. În pagina următoare — un însemn pe locul unde au fost descoperite resturi ale vechiului Cern”. Uluitoare ubicuitate pentru o masivă cetate, care nu poate fi mutată, chiar așa, peste noaptea, de ici colo, peste secole și kilometri.

„Doctele” informații continuă în albumul dăruit generos pentru a ne putea face o părere cit de cit autorizată despre felul cum stăm cu prioritatea etnică și teritorială prin aceste locuri. Pe șleau spus, cine sint autohtonii și cine năvălitorii pe „acest minunat colțisor al Ucrainei Sovietice” — ținutul bucovinean — supranumit și împărăția fagilor cărunți”, cum citim, într-o frază pătrunsă de un lirism profund, în albumul cu pricina: „Mai bine de patru secole. Bucovina era o componentă a Statului rus vechi, în sec. X-XII — un avanpos: al Rusiei Kieviene la frontiera de sud-vest, pînă la mijlocul secolului al XIV-lea a aparținut cnezatului Halici, iar mai tîrziu — cnezatului Halici-Volinia”. Iar ne-am incurcat în punctele cardinale și în secole întregi de istorie trasă de pîr, dar să trecem, nu însă înainte de a aminti, pentru că veni vorba, indirect, de gurile Dunării, atît de tulburător unite de autorii albumului **Bucovina**, exact ca în harta de azi a Ucrainei de sud-vest (armonie stricată doar de incomoda Republică Moldova), că bizantinii Nicetas Choniates și Kynnamos semnalau prezența românilor în sudul Moldovei în secolele X-XII. Cit privește nordul, între români păstori din Maramureș și cei de pe plaiurile bucovinene n-a existat atunci și nici mai tîrziu o adevărată graniță. Cnezatul de Halici n-a avut în Moldova decît o prezență trecătoare. Bucovina neputînd fi considerată, în nici un caz, „o componentă a Statului rus vechi”, și încă „mai bine de patru secole”, cum sintem invitați să închidem ochii și să credem. Așadar, slavii au existat cam de cînd lumea prin aceste părți ale Moldovei, de la Cernăuți la Cetatea Albă, de vreme ce ei erau acasă la Cern (Cernăuți) ca și la Hotin, tot Cern, dar și pe Nistru de jos „în vecinătate apropiată cu Dunărea”. Direcți, din această dependență de cnezatele rusești, Bucovina și întreaga Moldovă au trecut sub jug turcesc: „Cîrca trei sute de ani, cîzînd im-

preună cu Moldova în vasalitatea Imperiului Otoman, Bucovina a purtat jugul greu turcesc”. Și noi, sărmani naivi, că credeam că Bucovina a făcut parte de Moldova lui Bogdan, a lui Alexandru Bun, a lui Ștefan cel Mare și că a căzî în vasalitate turcească nu „împreună” (ca entități etnice și teritoriale separate) ci ca trunchi comun, de neam și teritoriu! Deci românii n-au existat în acest timp de glorie a Moldovei deloc, „acest minunat colțisor al Ucrainei”! Prin secolul al XV-lea și primele cîenii ale secolului al XVI-lea începe lăcea mai mișcătoare fază din istoria acestui ținut. Răscoalele premergătoare revoluției din octombrie se tîn lanț, cînd de pe la 1490-1492, mai abilit ca în moasele cursuri de istoria partidului bolșevic al U.S. de pe vremea lui Ștefan și consecința firească, izbăvitoare și ricită, nu întîrzie să se arate: „Ca parcursă de Bucovina în cei cincizeci ani de putere sovietică echivalează secole”. Gata și cu tîverții, gata și cu ulici, gata și cu **Povestea anilor de demult** gata și cu **Cîntec pentru oastea lui Igor** gata și cu cnezii de Kiev, de Halici și unde or mai fi fost prin pustirile rîritene (în tot cazul prea puțin pe noi!) : „La 28 iunie 1940, partea de nord a Bucovinei s-a reunit cu patria sovietică și pe pămîntul bucovinean a sosit viață nouă”. Din păcate, pentru țărani bucovineni, această dată a însemnat cum am văzut, moartea, masacrul 1940-1941, deportarea, organizată și meticolos după 1944, moartea în surghi și desnaționalizarea, care continuă, diferite forme, aparent mai umane astăzi.

Ce ne spun cronicarii

CU CÎȚIVA ANI în urmă, mai exact 1985, a apărut la editura „Timpul” Chișinău, un **Poliptic moldav**, cum spun autorii (Pavel Balan și Vlad I. de Artă moldovenească din veacurile XIV-XIX, în care un loc important cum era de așteptat, îl dețin cetații domnitorilor Moldovei de pe Nistru la Hotin și pînă la Cetatea Albă. Istoria lor începe, firește, cu cei care le-au zidit și lărgit cu noi ziduri, bastioane, curți interioare, de la Alexandru cel Bun la Ștefan cel Mare și urmașii mai voievozi. Martorii cei mai de seamă, care au cunoscut cel mai bine istoria acestor pămînturi românești din nord răsăritul țării, sint cronicarii: Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce printre cei dintîi. Cea mai veche și despre cetățile moldovenești se află în textul cronicii lui Grigore Ureche, în interpolare a lui Misail Călugăreanu. „Aflatu-s-au într-această țară și cetați făcute mai de demult de ianovedzi, taata în tirgul Sucevei și cetaatea Hotin și Cetaatea Albă și cetaatea Romanului, ce s-au suprat pămîntul, cădzu cetatea”. Pe lângă moldovenii lucrați la aceste cetați, începute de mușatinii (Cetatea Sucevei), și moldovenii (la Cetatea Albă mai ales), scrie cronică, fără diferențierile de goare). Pentru Hotin, care ne interesează în primul rînd, pot fi luați în seama după autorii de la Chișinău, și moldovenii: „Pe la începutul veacului zidesc la cetate meșterii lui Alexandru cel Bun, împreună cu cei poftiți de tuania de la marea cnez Vitolt”. Cronicarii Hotin, acest fapt este important, începe în vremea lui Alexandru cel Bun și orice alte trimiteri și tîverți pe presupuse întărituri de populațiilor slave în trecere pe noi au nici un temel. Cronicile românești consemnează însă, credem noi, un fapt, mult mai important: legătura năuților cu Hotinul și cu alte cetați moldovenești, într-o unitate etnică, grafică și istorică ce reprezintă, în mîna analiză, întreaga parte nord Moldovei, numită și Țara de Sus.

În capitolul al IV-lea din **Despre Moldova**, despre ținuturile și cetațile de astăzi din Moldova, Dimitrie Cămir, vorbind de Moldova de Sus, în înșirarea celor „sapte ținuturi mai din această parte a țării, cum e mai potrivit, cu „ținutul Hotinului”, care urmează Dorohoiul, Hirăul, Cernăuții, Suceava, Neamț, pînă la Baia Roman. Informația voievozului s-

Duminica la rude

— **A** STĂZI te duc la Valeria și Dumitru! decretase Matei solemn într-o duminică dimineață, în care trezindu-ne fusesem siliți să luăm cunoștință de adevărul sicutiit că rămăsesem fără un ban în casă.

Alții poate s-ar fi gândit la asta din ajun, și-ar fi stricat bunătațe de simbată seară, și-ar fi frământat, n-ar fi dormit... Noi nu! pentru noi pe vremea aceea îngrijorările nu anticipau nici măcar cu o singură clipă momentul în care deveneau actuale. Dacă miine va fi o zi cu probleme, la ce bun să începem să ni le facem de azi? Nu ne ajunge pentru asta ziua de miine? gindeam și pluteam fericiți, surizători pe marea calmă, legănătoare a sans-souei-urilor noastre.

Recursesem ca de obicei la scoateala de rutină: buzunarele paltanelor abandonate de astă iarnă, ale jaçetei pe care nu o mai purtasem de luna trecută, ale costumului milles-poinetes neimbrăcat de la Paști... Se întimpla ca metoda să rodească, asta cu condiția să o practici de două, trei ori pe an. Dar cum noi încercam să stoarcem ceva din ea cam o dată pe săptămână, firește că săpam într-un sol sleit, incanabil să mai producă fle și cea mai înfimă recoltă. Și doar nu ceream mult: patru lei să fi găsit ne-ar fi fost suficient și arhisuficient, ne-ar fi ajuns de miine și de țigări, am fi fierit o oală mare de ceai de zahăr ars, am fi petrecut o duminică la noi acasă mai multumii decât împăratul Chinei! Dar nu! Și atunci Matei luase dramatica decizie a acelei vizite. De altfel era și timpul, adăugase cu hotărâre în voce dar în ochi cu o umbră de indoială, de parcă s-ar fi întrebat dacă nu e pe punctul de a face marea greșeală a vieții lui. Și cum nu îndrăzneam să mă pună așa, dintr-o dată, față în față cu ei fără măcar o minimă pregătire prealabilă, se apucase să-mi povestească istoria lui Dumitru, iar eu, ca de obicei, ascultasem fascinat, căci ce-mi plăcea mai mult pe lume, asta era: să ascult o poveste.

Puțin timp după nașterea mea, tata îl adusesse pe fratele lui cel mic să stea o vreme la noi, pină o mai crește și o putea să-i facă vreun rost la oraș. Dumitru venise asadar, sfios și tăcut, ca un copil de tară ce era, și cuminte ca o fată mare. Cu tata, om aspru și ursuz, băiatul nu îndrăznea nici să ridice ochii din pământ, deși îi era frate. Cu mama însă, cu toate că-i era străină, fiindcă și ea era aproape un copil, abia cu câțiva ani mai mare ca el, lui Dumitru îi fusese la îndemână de la bun început: îi tăia lemne, îi curăța zarzavatul, dură ce terminau treaba jucau un pono prostu, un Omule nu te supăra, ba se întimplase de câteva ori să se aventureze la cinema, în ascuns, când reușise ea să nună deoparte ceva bani de la cossită. De regulă, după masă, mama mă ducea să mă plimb în parc cu cărutu, imbrăcată în rochie de muselină, cu volan mare la poale, în picioare cu ciocani de voal și pantofiori de satin cu pălărie mare de organdi garnisită cu lăcrămoare de ceară, cu mănuși de dantelă pină la cot, cu umbreluță de soare. Dumitru venea în urmă cu picioarele goale, cu pantalonii desirați — pantofii și costumul îl bun, făcut dintr-unul vechi al lui tata, le păstra pentru biserică, duminica dimineață, când ieșeau cu toți în familie, după care, negresit, se abăteau pe la Vasiliu, unde „serveau” doi crenvurști cu bere.

Mă Dumitru mi-a făcut primele păpuși de cîrpă, mi-a cioplit primele jucării din lemn, căluți, o turmă de oițe cu ciobănaș, avea o mină Dumitru! Pe ce o puneu ieșea o minune!

Stătuse vreo trei-patru ani la noi, pină plecase recrut. Și acolo îi fusese lui răscrucă; fusese trimis cu trenu' într-o misiune, adormise și în timp ce dormea i se furase pușca. Se trezise se sperietura și de mare sperietură, ce chibzuise el? Dăduse fuga în Oltenia, în sat la tată-său pe care-l căștise trebăluind pe lină cocă. — Tată, mi-a furat pușca și mă bagă la curtea marțială, îi spusese tot într-un suflot, cu gura strâmbă ne el, de mult ce fugise. Tată-său își văzuse mai departe de treburi, nici cu o privire nu-l încrednicise, ca atunci când se smiorcăie tincu prin oradă, că l-a bătut Azoitei, și i-a luat praștia. — Tată, nu se lăsase Dumitru, am venit să te rog cu ceru și cu pământu să-mi dai doi saci cu porumb, să-i vind, să cumvăr pușcă, să scap de pirnaie! — De ce? întrebasese tată-său. — De ce... ce? — De ce ți-a furat-o? — M-a luat somnul și... — Păi vezi! atita spusese bătrîmul, se spălase pe miini, se asczase la masă, se inchinase, băuse un păhărel de rachiu, mîncase cu cumpătare, puțină mămăliguță cu ceapă, se inchinase din nou, și se dusesse să se culce. — Tată,

și acum eu ce fac? scincise Dumitru. — Acum, băiatule, capul tău de pereți! Se culcase liniștit bătrîmul împăcat în cugetul lui: cu oamenii, de la care multe n-ai ce aștepta; cu Dumnezeu, care le judecă singur pe toate: cu sufletul lui, căci treaba ce-o avusese de mintuit pe ziua aceea o mintuise; și cu dreptatea ce-o cunoștea. Păi vezi, dac-ai dormit, mai băiatule — îi spusese în gînd fiului — căci vorba nu-i plăcuse niciodată s-o întindă cu nimeni, că din vorbă nimica nu iese, numa s'adă — tu te gîndeai că poți să dormi, și pe urmă poți să dai fuga la tată-tău și să-i ceri doi saci cu porumb! Numa că sacii cu porumb nu umblă singuri pe toate drumurile. Sacii cu porumb se fac greu, și nu se dau răsplată pentru isprava că ai dormit, că altfel ne-am imbulzi cu toții la dormit și ce ordine ar mai fi pe lume? Te făcusi tu ditamal lunganul și atita lucru nu învățasi? Că dacă știai asta nu dormeai, așa-i? Sedeai treaz și băgai sama la pușcă, că atita treabă aveai de făcut, nici să ari, nici să seceri, numa să bagi sama și să nu lasi pe nime să-ți fure: pușcă azi ori fie ce-o fi miine. Dacă pentru asta socotese ăia de-acolo că e bine să faci pirnaie, apoi pesemne că așa o fi bine, că ăia nu-s proști degeaba, și nici de ieri, de alaltieri nu se lume, milităria e treabă veche, e treabă cu socoteală, au ei acolo ghinării și căprari, și oameni de seamă, crezusi tu că poți să-i duci cu preșu, cu zăhărelu, să te pui tu cu ei, tu cu ai doi saci de porumb pe care te-ai încrednicit să vii și să-i ceri de la tată-tău? Asta se cheamă fuga de datorie, băiatule, și la militărie una ca asta nu se admite: nici la militărie și nici la civilie. Ai să faci un an, doi, poate ai să faci trei, de pirnaie! nu-i pagubă, dacă nu știusi tu la anii tăi ce se cuvenea să știi. Dar vorba e-ai să te alegi cu ceva, este? Că tot pățitu-i pceptu. Ba încă ai putea să le multumesti că nu te-au lăsat să intri în viață nestiutor și nevolnic, și să crezi că ți se trece azt una, miine alta... I-auzi! doi saci cu porumb! și risese bătrîmul îndușofat, ca atunci cînd îți cere ăi mie un galben din salbă, să-l dea el de-a dura prin curte. El o fi crezut, săracu, că e feciorul lui Marmoros Blanc!

Poate că i s-o fi părut lui prin somn, că aude miscare în pod, că dormea cu grijă de obicei, iepurește, el nu era din ăia de le fură vintul un pai din bățatură cînd dorm. Ori poate că și fără să i se fi părut, să nu fi exclus bătrîmul, asa teoretic, posibilitatea ca lui fiu-său ăi mic o să-i dea prin minte să urce pe innoptate și să-i ia singur ăi doi saci cu porumb. Dar ce putea să mai facă? dacă atita era mintea lui, nu mai avea el nimic de făcut. Gîndea poate bătrîmul că fiecare e liber să aleagă calca pe care îl tin puterile și chemarea să meargă. Gîndea că pe om nu-l poti întoarce din drumul lui: gîndea poate că dacă l-o pîndi și l-o prinde el azi, și l-o da peste mină, miine, cînd el o fi pebere, cine o sta să-l pîndească, și să-l păzească, și să-i dea peste mină? Nimeni! Așa că i-o da sau nu i-o da el azi peste mină, băiatul tot

ce va ști va face, tot pe drumul pentru care simte chemare va merge.

... **A** SA sau altfel, cine poate ști ce gîndise bătrîmul, ce fusese în sufletul lui. Ceca ce e cert e că Dumitru așteptase să innopteze, se furisase în pod, furase cei doi saci cu porumb, îl vinduse la țirg și cînd se văzuse el cu atita bănet nu-i mai stătuse mintea la pușcă! Se urcase în tren, la clasa I și tocmai la București se oprise. Aici intrase în cel mai mare magazin de confecții și se imbrăcase de nou: costum alb, pantofi de năbuc cu găurele, pălărie de panama, batiștă la buzunar, garoafă la butonieră... Din ziua aia... avusese ambiție și numai cu clasa I călătorese, numai în birjă umblase prin oraș, îl cunoștea muscalii și-l salutau cu „săru' mina boierule! să trăiești domnisorule!”, chelnerii îi făceau temenele de la ușă, țigăncile cu flori de prin birturi cînd îl vedeau, parcă vedeau pe beizadeaua!

Nu că banii de pe ăi doi saci cu porumb ar fi fost vesnici, nu! Aceia se duseseră cît ai bate din palme. Cînd ieșise de la Vulturul de mare cu peștele în ghiare, dacă mai avea de-o bragă în buzunar. Așa că dormise vreo două nopți prin gară, pe vreo bancă în parcuri, că era vară și cald, și abia pe urmă se gîndise la ziua de miine și cum auzise el că era unul dintr-un sat vecin cu al lor, de ajunsese mare la minister, unu Obreja, se dusesse să-i ceară ajutor, se prezentase adică la audiență, consăteni, de! Era lume multă în anticameră, persoane importante care-i trecuseră înainte și el așteptase și tot așteptase piră și se urise, se făcuse seară, boieru plecase, rămăsese singur și atunci scotocise și el într-o cutie pe o măsută, găsise o carte de vizită a numitului Obreja, cu semnătura pe ea și o luase așa într-o doară, ca să nu plece cu mina goală, după atita așteptare degeaba.

Asa devenise el în lumca clandestină, a Bucureștiului, vestitul și mult respectatul nea Mitu Obreja! Căci avea o mină! aur, nu altceva! Un model, să-i fi nus dinainte și nu-l mai deosebeai de cel pe care-l făcea nea Mitu. Se spunea despre el că de cînd intră poliția pe ușă, pină ajunge la masa lui nea Mitu Obreja, acesta își fabrică un act în regulă, cu stampilă cu tot, și-i ajunge timpul să mai fumeze și o țigară!

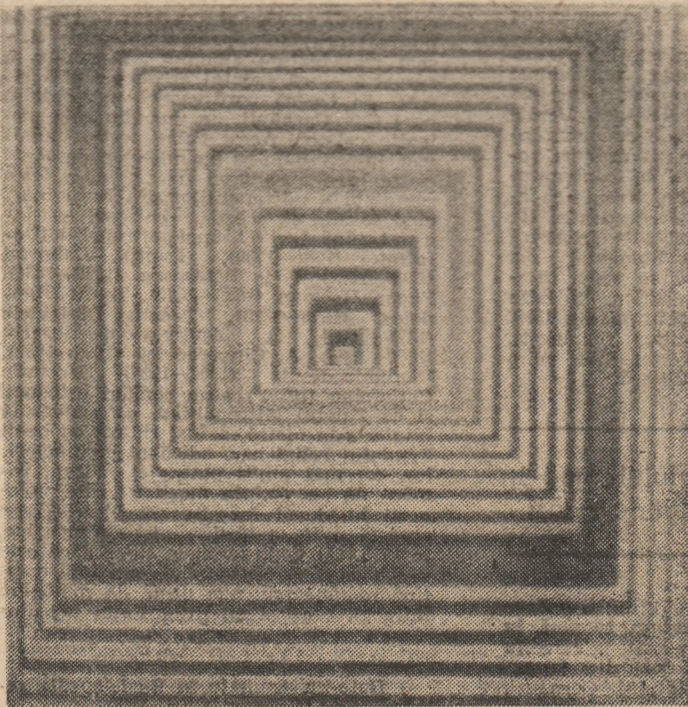
— Ce făcea? — Ce cerea clientul: legitimitate, diplome, certificate de naștere, de stare civilă, de... de toate, ce mai!

— Există așa ceva? — Ce? — O... lume interlopă. Vreau să soun, există și în realitate, nu numai în romanele lui Carco?

— Vezi bine că există, asa cum există de toate pe lume, chiar dacă asta nu încape în filozofia ta prea îngustă, cum ar spune unul al căru nume îmi scapă, îmi răspunsese Matei cu aplomb. — Ei și pe urmă? În povestea asta trebuie să existe și o morală, nu? — Morala s-o lăsam pe mai tîrziu, să ne ocupăm deocamdată de „pe urmă”. Pe urmă decl cum îți souneam: hoteluri, birie, grădini, de vară cu miștii și cu fete din coroul de balet de la „Tănase”, cite o absentă din cînd

în cînd, la „pension” pentru „studii”, riscurile meseriei, nu? și iar hoteluri, și iar birje și iar fete, i se urăște de la o vreme omului și cu binele! A propos, pe Valeria tot de acolo a luat-o, era și ea debutantă la „Cărăbuș”, dar asta o să ți-o povestească ea, nu-mi fac griji! Cred că trebuie să fi fost prin perioada aceea cînd ne-am pomenit odată cu el. Era în duminica Paștelui. Numai ce auzim că se oprește un automobil la poartă și cine crezi că... — Dumitru! strigă mama și sare de la masă drept de gîtul lui. Tata nici n-a mișcat, nici capul nu l-a întors, să-l privească, parcă se deschisese ușa de vînt. Si-a mai tăiat liniștit o porție de drob, pe urmă a trecut tacticos la sarmale, cît a durat vizita el și-a luat liniștit masa, de parcă pentru el Dumitru era invizibil, era o halucinație de-a noastră. Mama era confuză, nu știa cum ar fi corect să se poarte, se zbătea între o mie de gesturi, de impulsuri, terorizată de liniștea tatei, cucerită de infățisarea, de „manierele” lui Dumitru, care plecase de la noi ca un țărănuș sărman și se întorcea acum în chip de... print venețian: costum de stofă fină, ac de cravată cu perlă, în degetul mic chevalieră de aur... Dar pachetele pe care le purta clădite pe brațe! Venise și soferul să-l ajute, nu le putea duce singur. Era în special o cutie care ne lua ochii, îngustă și lungă, așa ca la un metru și jumătate, învelită în foită de mătase și legată cu o panglică înfoiată cît o varză. Ce crezi că era în ea? Un fir detrandafir roz! Ete, na! cum ar spune Valeria. Dar asta fusese doar așa de sanchi, ca s-o citez tot pe ea, grosul venise pe urmă: mamei îi adusesse o rochie „charleston”, plisată de sus pină jos și bătută cu paiete de toate culorile — cînd o încercase, mai tîrziu, tata se întorsese pudic cu snotele și-i aruncase peste umăr, printră dinții — Scoate dracului bilciul ăla de pe tine că te vede copilul! Lui îi adusesse o pereche de butoni de aur, care dacă ar fi fost după tata, ar mai sta și acum pe colțul mesei pe care-l așezase Dumitru; noroc cu mama care i-a adunat, i-a pus bine, și i-a vindut mai tîrziu, ca să-mi plătească mie taxa la Sfîntul Andrei. Cît despre subsemnatul... știi ce i-a dat prin minte să-mi aducă? N-ai să crezi! Un automobil: cu pedale pe dedesupt, rosu lac, cu alămuri strălucitoare, cu lumini care se aprindeau, cu claxon! Era prea de tot! Am făcut febră, m-a ținut vreo trei zile la pat, noaptea aiuram, vorbam tare, mă zbuciumam în somn, mă trezeam mama cu cite o compresă pe frunte, numai așa mă lin' steam. Ei bine, află că n-am putut ieși o dată cu automobilul ăsta pe stradă, prea făcea a fiu de maharajah, mă inhiba, puneu o barieră între mine și băietii cu care golăneam mîncînd semințe, dintre care cel mai important, de care-mi era cea mai mare rusine să mă afisez cu asemenea semne exterioare de bogăție, era Puiu, nepotul lui nea Mișu, starostele birjarilor, o namilă de om, a cărui nevastă pitică și peltică răsundea invariabil la orice întrebare „Nu știu, bălbatu! meu stie”.

Mama, dacă a văzut, a încercat să-l vindă, dar n-a găsit pe nimeni care să se bage la asa ceva, se uitau toți cu gura căscată, îi încercau luminile, claxonul, „Iote, ai naibii ce le dă prin minte”, ziceau și plecau. Toată minunătia aceea de daruri fusese cum spusese mama: „Chel-tuală degeaba! Cu atita amar de bănet am fi luat o căsută la mahala, n-am fi plătit chirie toată viața ca amăritii”. După vreo lună am primit o ilustrată semnată „Valeria și Dumitru”. Era modul lui de a ne anunța că se însurasc. Parcă-l văd pe tata: contemplă bănuitor imaginea (Vedere din Cismigiu), o întoarce pe verso, își așează pe nas ochelarii aceia ai lui de aur cu lăntisor — care-i dădeau un aer pedant de profesor de fizică de băgau groaza în om —, parcurge textul — anodîn de altfel: „Salutări din...” cu o grimasă de om îngreșofat ca după o lingură de ulei de ricin, pe urmă, ținînd-o cu două degete, ca pe un lucru impur, o departează de el și o lasă să cadă de sus în găleata de gunoi din bucătărie. Avea

LINIE 4

PERECHE DE ZEBRE

taică-meu o morgă pe atunci, de mă treceau apele numai ce se uita odată atent la mine. De acolo, din găleata de gunoi, a cules-o mama după plecarea lui, a șters-o cu o cîrpă, a citit-o și iar a citit-o, silabisind-o cu murmur mărunt din buze și pe urmă m-a făcut și pe mine părtaş la vestea cea mare, cu multă înduioșare: — S-a însurat unchiu-to Dumitru! Ei, să fie într-un ceas bun. Numai de l-ar fi ajutat Dumnezeu să fi găsit o fată bună, să-i țină casa, să-l adune de pe drumuri, să știe să facă om din el, o fată cuminte și mihoasă ca inima lui... Atît numai mă tem, că băieții buni n-au noroc! Doamne, iartă-mă, să nu vorbesc cu păcat!

OVREME n-am mai auzit de el, dar mai tirziu, după plecarea tații, nu știu cum a prins de veste, dar ne-a ajutat mult, fără el cred că n-am fi scos-o la capăt. Mama își luase servicii, dar leașa era mică, își aducea de lucru și acasă, o găsea miezul nopții gheboșată peste registre, și tot nu izbuteam să legăm două-n tel. Cînd sosoa cite un mandat de la Dumitru, îl apucam pe Dumnezeu de un picior, întindeam de banii ăia, mulți, puțini, ciți erau, pînă ce sosoa altul. El mi-a cumpărat primul Jules Verne, el mi-a luat bicicleta la tîrșul de vechituri, cu banii lui m-a îmbrăcat mama din cap pînă-n picioare și m-a trimis să petrec două săptămîni la o prietenă de-a ei, din liceu, o doamnă foarte bine, soție de industriaș, care avea o vilă pe malul mării.

Pe urmă l-am pierdut din vedere, mai corect spus, ne-a pierdut el pe noi. Am înțeles abia cînd, venind, peste ani, la București, am găsit-o pe Valeria singură, așteptîndu-l. Ea deja îmbrăcîntă, urechea lor nebună trecuse, zburase, li se scursesse printre degete, mi-a spus ea cu lacrimi pe obraz, Dumnezeuule, cit de diferită era de bruna subțirică și zulfată, cu ochii ca măslinile alunecoase, care zimbea cu două gropițe în obraji rotunzi, și-i ședea pe genunchi, singura poză cu ei pe care o aveam acasă. A ieșit mur-un tirziu și el, slab, ras în cap, împuținat în mod incredibil. Aha, ai să zici tu, fată și morala fabelei, bunii cu bunii, răii cu răii, nu, n-ai să zici așa, dimpotrivă, ei lasă, nu te rușina că ți-au dat lacrimile, vezi bine că nici eu nu sunt mai viteaz. O morală cam tristă, cum sunt toate moralele pe lumea asta. Acum, că te-am pus la curent, în mare, mi-am luat o piatră de pe inimă. — Bină, dacă ții cu orice preț, o să ne ducem, dar măcar l-ai anunțat sau cădem așa pe capul lor și-i luăm pe nepregătite? — Ei bravo! Nu mai lipsește decît să propui să ne prezentăm cu un buchet de flori! Ce-ar mai ride Valeria, cred că s-ar tăvăli de ris. Uite, vezi, mai este ceva de care trebuie să fii prevenită ca să nu cumva să-ți inchipui că e vorba de o vizită simanucoasă, de genul celei de simbăta trecută de la vară-mea Merly: Ravis să vă avem o seară la noi, ce preferați, Monteverdi... sau... Cheri, oferă tu oaspeților un aperitiv pînă scot eu suflul din cuptor etc., etc... Ca să înțelegi mai bine, mama a fost o singură dată la ei și la plecare a plîns tot drumul pînă la gară. Dacă ar ști că te-am dus acolo, nu mi-ar ierta-o pînă la mormînt. De ce? Ai să vezi tu de ce! Ei trăiesc acolo în două camere în care au dat cu motorină pe jos, și pe unde trage Dumitru cu mătura din cînd în cînd, la vreo lună-două odată, în timp ce Valeria îl contemplă cu o ridicare din umeri și cu un zîmbet înduioșat: „M-a înnebunit, domnule, cu mania asta a lui de curățenie! Eu cred că asta e o boală la el! Eh, vorba ceia: Că nebunu nu-i ca omul și nebunu nu-i de-un fel!”

De cum intri ai să remarci în „salon” lîngă perete, stiva de lemne crăpate, nu-mai bune de pus pe foc. Într-un colț, pe aragaz, ciocotește o oală mare cam cit un cazan, din care aburește o supă, dar știi, o chintesență a supei: vreo 6-7 kilograme de carne cu o multime de zarzavat: lîngă godin, uscîndu-și obielele și disputîndu-și locul cu dulăul Vasile, cine prubeag, cules de pe drumuri și luat de suflul, o să-l găsim așezat, pe un scaunel pe Ilie, o cătană din sat de la Dumitru, care-și petrece permisile la ei: Valeria explicativ: mai mîncă și el o mîncare omenească măcar duminică. Ilie tace ca și cum nu despre el s-ar vorbi: n-are nimic de obiectat. Spre prînz își face apariția cu regularitate un trio bizar: o doamnă slabă, dar știi, cînd zice slabă tu înțelegi scoabă, cu un nas ascuțit și protuberant, cu o pălărie verde, gen vinători de munte, stîrbă total, însoțită de cele două progeneruri ale dumneaei: un tînăr — să aibă 20, să aibă 30 de ani? — cu gura strîmbă și cu un tic care-l face să clipească tot timpul de zici că-ți face cu ochiul și mai multe nu. Pe acesta nu l-a auzit nimeni rostînd o frază întregă, căci la fiecare din tentativele (dese de altfel), pe care le face de a participa la discuție intervine vocea fonfăită dar imperativă a mamei sale: Taci Iuhui! Și o... să-i zic domnișoară? ar fi un eufemism! în fine, o persoană despre care dacă te-ai lua după îmbrăcăminte ai fi înclinat să spui că e de sex feminin; o fostă poliomiclitică, biata, cu ușoare sechele. Nu, nu sunt răutăcios, încerc doar să te familiarizez cu mediul ca să-ți scutesc șocul: firește că au și ei dreptul să mîncă o supă bună, atît numai că în timpul mesei nu e deloc recomandabil să privești înspre ei. Doamna este o rudă de departe a Valeriei, căsătorită cu

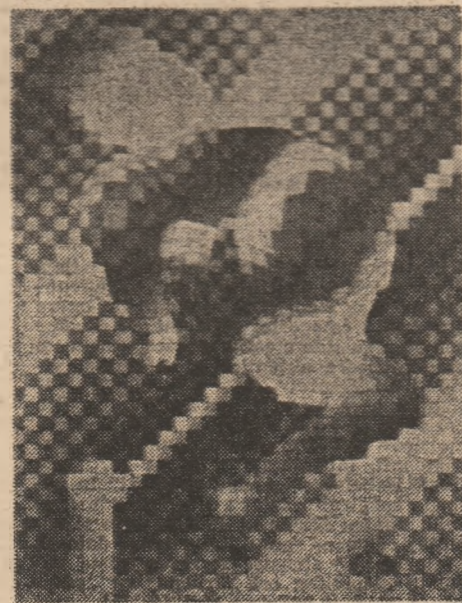
un doctor, un personaj misterios, care nu apare niciodată, care nu iese din casă, — o fi existînd? — pe care se vede că-l lasă singur duminicile la prînz să se descurce cum o putea. Valeria o să-ți vorbească despre ei ca despre oameni „foarte bine”, „de familie mare”, să vezi ce au acolo la ei, numai biedermeier și rosenthal, ce argintărie, ce covoare, incit te întrebi ce-i face atunci să se inghesuie cu Ilie la supă populară — într-adevăr bună, să fim obiectivi — a Valeriei, în sufrageria ei dată cu motorină pe jos, în care miroase a pisici, trei la număr, care ți se urcă fără jenă pe umăr sub privirea încărcată de duioșie a amfitrioanei: „Ja te uită la ele, morțaciunile”, iar dulăul Vasile, imens și lătos, care se tolănește sub masă își imaginezi că nici el nu miroase a liliac.

Cei trei bizari înghit tot cu o conștiințiozitate exemplară, supă, rasol, morcovi, fără nazuri și fără preferințe, într-un fel care te face să te gîndești că asisti nu la o masă de duminică ci la un tratament de nutriție, golesc cu hărnicie paharele ori de cite ori li se umplu, nu riscă nici unul vreun comentariu, singura doamnă încearcă, printr-un gest al miinii, neluat în seamă de alifei!, să refuze amestecul preferat al Valeriei, numit carcalet (un amestec format din o parte sirop și două părți vin cu sifon) pe care ea-l impune cu sollicitudine tuturor, apoi, cînd ceea ce aveau de făcut acolo s-a săvîrșit, se ridică fermi și nu prelungesc inutil ceremoniile de rămas bun. Rîsine Ilie, dar prezența lui nu stînjenește pe nimeni, el face parte din peisaj ca godinul sau ca bufetul cel mare, cu diferența că spre seară Dumitru remarcă: — Dar Ilie? Parcă era pe aici? — O fi pierat, își dă cu părerea Valeria.

★

Duminicile — cite la număr? — pe care le petrecuseră acolo (și aminteau, cei drept, de existența lor indesebi la sfîrșitul cheninei, dar asta nu însemna că nu-i iubeau cu adevărat pe Valeria și pe Dumitru, cum ar fi putut cineva conștințindu-i să nu treacă peste tot și să nu-i iubească? — se desfășuraseră exact conform descrierii lui Matei, Valeria era sufletul acestor duminici: o găseau îmbrăcată într-o pijama veche a lui Dumitru, largă și lungă, care-i dădea o înfățișare de clown, cu două paftale rotunde de ruj pe obraji, cu buzele desenate în formă de inimă, încălțată în niste galoși — cu tot focul care ardea toată ziua „trăgea de la pivniță” — tot ai lui Dumitru și ei. Li purta hainele dintr-un soi de tandrete, o anume tandrete pe care de altfel și-o manifesta tot timpul alternînd însă cu momente de bruffluluiță care de fapt tot o tandrete erau, o admirație nermetată care se ascundea chiar și sub atitudinile de dezaprobare, admirația adultului față de copilul neastîmpărat, care-ți face nechezuri, dar care, minca-l-ar mama ce dat naibii e! Tot timpul mesei ea era cea care „întreținea” asistența: era neobosită, vorbea fără întrerupere: povestea subiectul ultimului roman de dragoste citit, comenta cu țigara într-o mină și cu polonicul în cealaltă o intrigă „mondenă” cu personaje pe care le pretindea notorii dar de care nimeni nu dădea semne că auzise — „Cum dragă, n-o știi pe Lize-ta? Tot Bucureștiul o știe, a fost primă balerină, a făcut un succes enorm atunci, în Egipt, cu Tânase! Avea ceva caricat, de Chirită în provincie, era în ea un exces, care o făcea irezistibilă, o forță care te lua pe sus ca o pală viguroasă de vînt și te ducea încotro vroia ea, oricît te-ai fi împotrivit, te-ai fi cramponat tu, de aceea cel mai bine era să te lasi în voia ei, să stai liniștit, bine instalat ca la teatru — nu tocmai Shakespeare ci mai degrabă o piesă de Shulevard, un spectacol grotesc de Grand Guignol, pe care îl face oricui plăcere să și-o permită din cînd în cînd, la care toți, mic sau mare, rafinat sau mai din topor, se distrează de minune.

(Fragmente)

SĂRITURA ÎN ÎNĂLȚIME

Alexandru DOHI

EXISTĂ printre noi, spre stupefacția noastră, ca niște păsări rare, acei poeți de modă veche, poeți fără premeditare, fără program, fără metode rigurose adaptate la ultimele inovații ale retoricilor poetice — spirite prea libere și orgolioase pe care le recunoaștem tirziu pentru că viața și opera lor se confundă. Ei scriu așa cum trăiesc într-o totală dăruire interioară. Un astfel de poet este Alex Dohi — Prințul d'Alexis cum adolescent fiind și-a citit numele într-un vis. Despre viața lui — un drum cu multe ocoluri, cu decoruri și proiecte schimbate mereu, neluște și scormonire în adînc. A deschis ochii, cînd secolul trecut de jumătate își începea contrapanta, undeva pe meleagurile Maramureșului, uimit de locuri, de oameni, de idei, trăind spre a cuprinde totul, scufundîndu-se în că-și, în vraja culorilor din tablouri, în lumea copiilor și a celor mari, rătăcîți în meserii mărunte și pline de tîlcuri. A fost pe rînd educator, bibliotecar, zăgrat, remizler de lapte, un om care are răbdarea să asculte, un prieten al celor singuri și neajutorati. Din 1948 trăiește în Suedia. Continuă să scrie poezie în limba română. Speră să publice o plachetă bilingvă la Stockholm și o carte de iluminuri în Ungaria, ilustrată de un grafician român de mare înțelegere, Ivan Chelu, stabilit în Austria. În țară a publicat: sporadic prin reviste, în Am-

teatru, Echinox ș.a. În ultima vreme am avut bucuria să-i văd mai des numele în Contrapunct. În anul 1984 a debutat în volumul colectiv editat de editura Albatros. Poezia lui e cea care-l apără... așa cum singur mărturisește.

NORA IUGA

Ilumin de salvare

poezia e un cîine
care păzește o casă

muscă latră se gudură
și uneori chiar își salvează viața.

Ilumin de grajere

ziua era în amurg deja
cînd aș fi vrut s-o încep.

Ilumin dezvăț

Nu cînta adevărul
Așteoptă-l atent.

Ilumin extaz

așa de singur mă simt
cu tine cel care ai venit tîcînd
cu tine cel care ai plecat povestînd
așa de singur mă simt
precum o revoluție din viitor.

Ilumin la a vieții

jumătate cale

Nu, nu mai vreau să aud.
Tînjesc să ascult.
Metalul nu are urechi.
Focul un are gură.
Să mă topec în ascultare,
în ascultare de m-aș topi...

Ilumin conștiință

copii fiind la malul muntelui așteptam
să se innouze creierul
și să plouă cu litere
și literele să spele hirtia albă
pînă la dispariția specifică
scrișorilor oaselor vechilor fotografi.

Ilumin Ilumin

diverși poștași în diverse uniforme
unii amabili alții mîrlani
mi-aduc scrisori de la una și aceeași
iubită

cu același conținut
cele aduse de poștașii amabili
și îmbrăcați în uniforme pe gustul
meu le citesc

celelalte le arunc
azi din întimplare am deschis
o scrisoare
adusă de un poștaș vulgar nespălat
și prost îmbrăcat.

Ilumin răspîntie

În spate aventura ofilită o duc
În mine tabietul rutinei
Sunt de acord
Sunt de pămînt.

Ilumin sper să

nu mă îndoi

Dacă sunt cuiul ezitînd între rugină
și rugă
Dacă spațiul și timpul e scindura ce
mă desparte de Tine
Atunci Doamne lovește-mă cu toată
puterea Ta.

Ilumin sfîrșitul

serbării

Prin tot ce am făcut am promis că
voi muri.
Nu, nu am fost un om de viață.
Am fost un om de cuvînt.
Vin la întîlnire nici mai devreme nici
mai tirziu:

Mă țin cu dinții de cuvînt.
Mă încapăținez să fiu o promisiune.

Ilumin tirîș

prăpastia dintre gînd și faptă...
nu, nu alerg pe această buză
umezită de dorința libertății mele,
nu, nu alerg
mă apropii tirîș...

Ilumin închis

aici în lumea cuvintelor s-a sfîrșit ceva
aici s-a sfîrșit realitatea.

Spectacol și text

Trei gânduri ne-regizorale

1. **PIESA Cabinierul*** nu e doar un elogiul actorului, sau apologia oamenilor din culise, fără apotul, priceperea și abnegația cărora n-ar fi posibil spectacolul teatral, așa cum ar părea la prima vedere. Aceste două aspecte sînt de fapt esența, perceptibile chiar din enunțul titlului. Un mediu cu actori, un cabinier, situații și obiceiuri din culisele teatrului; deci, ceva cunoscut, sau de bănuț, în orice caz prezizibil.

Dacă spectacolul se rezumă la atît ne-am descalifica!

2. **CEL** mai simplu și convingător răspuns la întrebarea de ce au avut nevoie vechii greci de „MIMESIS” — notiune cu care Aristotel a definit esența teatrului — aparține venerabilului cărturar român, distinsului profesor de logică Anton Dumitriu: „Pentru a face vizibil ceea ce e doar inteligibil”.

Piesa **Cabinierul** exemplifică acest concept.

Prea puțini din cei care nu fac parte din teatru acordă creditul seriozității și gravității preocupărilor din acest domeniu.

Cabinierul, ca expresie a unei tradiții a dramaturgiei britanice, poate remonta ceva din condiția atît de depreciață în opinia prea comună a teatrului înțeles doar ca joc frivol.

3. **REVELAREA** raporturilor ascunse dintre lucruri și fenomene prin puterea magică a cuvîntului rostit cum și cînd se cade și mai cu seamă de cine se cade, descătușarea forței și semnificațiilor realității de dincolo de cele cinci simțuri prin puterea acțiunii îndeplinite după legi simple, dar severe, ale unui ritual specific, așază teatrul printre cele câteva străvechi indelețniciri sacre ale omului, cum sînt cele de îngrijire a sănătății și puterii trupului, de perpetuare a vieții, a rodniceii pămîntului și altele ce se străduiesc cu îngrijirea sufletului și a minții, a puterii de a-ndura și pentru a nu se destrăma în fața limitelor și misterului legăturilor cu lumea de dincolo de contingent care ne provoacă, ne nclină și ne înspăimîntă cu mesajele ei încărcate de taine.

Dacă teatrul dublează literatura, epicul, plastica, retorică, se confundă cu ele și își anulează funcția cu care s-a investit pentru a furniza omului acea valoare pe care prin nici o altă indelețnicire nu și-o

* Pusă în scenă la Teatrul Național din București, de Ion Cojar, în iunie 1991.

PLASTICĂ

Expoziția Victor Vasarely

DUPĂ câteva decenii de la marea vogă a op-artei și apoi a artei cinetice, intrate cuminti în rama clasicității modernului, reintîlnirea cu unul din reprezentanții celebri ai acestor curente capătă o tentă nostalgică. Ne aminteste de toate acele nume care au ilustrat utopii artistice jucăușe, iremediabil optimiste, increzătoare în inocența și puritatea limbajului de forme, cu vocația acestora de a sta la îndemna tuturor nevoilor și gesturilor noastre cotidiene. Ne aminteste că de la Bauhaus-ul anilor 20 și gruparea „Abstraction-Création” (sfîrșitul anilor 30), la „Nouvelles Tendances” din anii 60, un lanț de bunăvoință, de fabricanți de jucării, „Logo”-uri artistice pentru adulți, s-au străduit să găsească „tehnică de înfrumusețare a funcționalității pentru a inaugura o eră a neîncetatei nouități”, în care „Cetatea eternă”, cu răniile, ruinele și protezele ei, să fie înlocuită de „Cetatea veșnic tină”. Se succed evocări iluzioniste de băi luxoase și carajele în combinații cromatice aseptice, galerii de artă ca Art-Curial-ul parizian, holuri de hotel în Florida, o lume de vacanță și „loisir”-uri, cu parcuri și instalații vizuale tehnic perfecte, de o fantezie ordonată, cu subtext matematic, „făcute nu spre a fi citite, căci nu e nimic de citit acolo, ci doar spre a fi văzute”. Așa scria Theo van Doesburg în primul număr din 1930 al revistei „Arta concretă”, al cărei colaborator și adept a fost Vasarely.

Poate cel mai consecvent în această formă de misionarism artistic, Vasarely,

poate procura. Dincolo de literar, de plastic, de estetic în ultimă instanță, teatrul e specific prin ceea ce doar el poate produce: fenomenul viu.

Și asta, prin subtile și competente interferențe de convenții și adevăr obiectiv, psihologic și comportamental. Despre acest joc subtil dintre adevăr și ficțiune, dintre autentic și artificial, dintre convențional și natural, în ultimă instanță dintre natură și cultură ca elemente fondatoare ale structurii umane, este vorba în această piesă (cînd în registru grav, cînd în cel ușor, cînd urcînd în serios, cînd căzînd în dărtărie), piesă bine venită pentru înțelegerea și cunoașterea ceva mai adecvată a realității dure precum și a prețului pe care ființa actorului și a oricărui reprezentant al familiei teatrale îl are de plătit în schimbul dreptului de a păși pe scenă și a ne bucura de investitura de artist.

Cine s-ar fi putut aștepta ca într-o piesă în care evoluează un actor ce joacă toate marile roluri shakespeariene și ale dramaturgiei universale să fie depășit în sens creator de către un modest cabinier? Actorul îl creează pe Lear, Norman îl creează pe Sir, despre care știința s-a pronunțat: „e terminat, e în stare de colaps”.

Ideea nu ar fi putut încolți decît în capul unui dramaturg britanic, descendent direct dintr-o sosită de inițiat, și care a cunoscut „dinăuntru” viața de culise și și-a hrănit îndelung spiritul cu esențele paradoxalității, care e adevăratul ingredient al categoriei dramaticului, și care ne facilitează plimbarea pe diversele paliere ale ființării în diverse moduri. — el vorbește despre „pasarele”, și „platforme” de unde se pot zări „cerul” și „iadul”, care zice el, ar fi „în același loc”, pe nivele pe care omul comun, doar în clipele pendulării între viață și moarte are terifiantul prilej să le străbată (dar poate nici atunci!) și să înțeleagă măcar atît cît putem înțelege văzînd această piesă.

Ion Cojar

Tineri dramaturgi (deocamdată) la Radio

IGNORAT de critica de specialitate și păstrat într-un permanent con de umbră ingrat, teatrul radiofonic se prezintă astăzi — spre deosebire de cel de televiziune — ca un avansat al literaturii dramatice contemporane originale, propunînd realizări și proiecte ambițioase parecă pentru a risipi norii ne-

D'ole carnavalului de I. L. Caragiale pe scena Teatrului „Maria Filotti” din Brăila

increderii. Un exemplu este **Festivalul de dramaturgie tină** desfășurat recent, cu destul de puțină publicitate, în regatul undelor. Debuturi și montări în premie — ale unor piese scrise de tineri autori dramatici, interesați dar necunoscuți chiar și pentru cei care și-au arogat rolul de a nega valoarea producției românești, oferindu-le argumente de părăsire a scepticismului în ceea ce privește viitorul acestui gen.

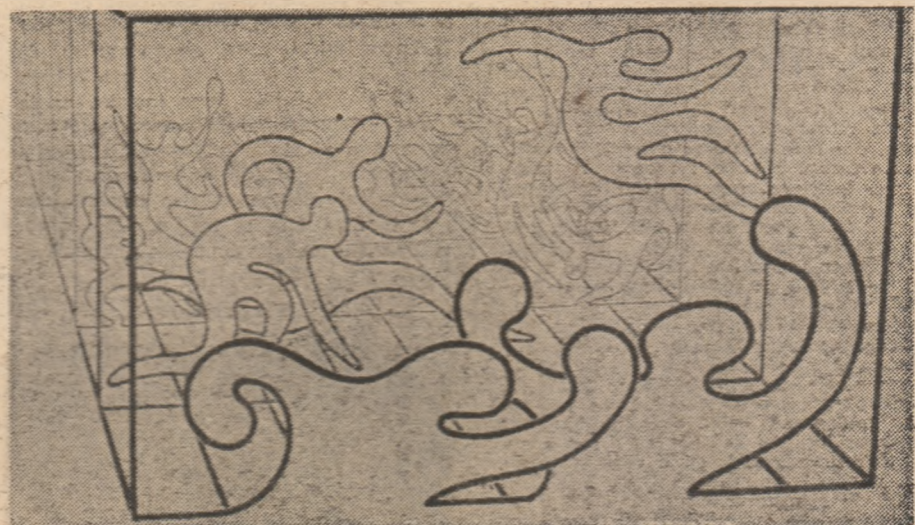
A fost și concluzia celor care s-au înfilit la radio în cele trei zile de audiere la un cenaciu de dramaturgie ad-hoc: Ovid. S. Crohmăniceanu, Ion Bogdan Lefter, Marian Popescu, Cristian Teodorescu, Natalia Stancu, alături de pasionații redactori ai radio-ului Oana Serafim și Marina Spalasi și bineînțelese de autori. Este vorba despre șase texte dramatice transpuse în spectacole radiofonice, ale unui prim „desant” dramaturgic: **Ulmul** as de Horia Girbea, regia Titel Constantinescu; **Matei Vișniec**, regia Dan Puican; **Hanibal Stănculescu**, regia Dinu Tănase; **Anca Delia Comăncănu**, **Dezvelirea**, regia Laurian Oniga; **Emil Paraschivou**, **Cine mă trece strada**, regia Cristian Munteanu; **Valentin Petculescu**, **Cînd vor înflori magnoliile sau Cum să sucești gîtul retoricii**, regia Titel Constantinescu. Necunoscuți sau prea puțin cunoscuți (cu excepția lui Matei Vișniec, ale cărui piese au intrat în circuitul scenic post-revoluționar) ca dramaturgi, autorii s-au îndreptat spre teatru după consacrări în proză sau poezie. Ca o constantă, piesele lor se detașează prin literaturitate fără a fi totuși marcate pregnant de formele specifice de expresie ale liricii sau prozei chiar dacă inserții pot fi deplătate. Neîntînd o simplitate de producție de texte ci, alături de tonalitatea existențialistă și senzația de comprimare a experiențelor artistice anterioare, o necesitate încărcată adesea cu tentația regîndirii teatrului și a modalităților sale de expresie, textele își găsesc o individualitate, chiar dacă aparența construcției drama-

tice trimite cu gîndul la categoria teatrului poetic.

Analiza acestor piese audiate la radio nu poate să ignore contextul dramaturgic actual, dar și cel al circulației scenice, și cu atît mai mult diferența specifică. La nivel tematic există un spectru semantic bogat, presat de teme perene, dar actualizate ca mesaj, de la fenomenologia fricii la claustrarea ideologică în sistemele totalitare și cu repercusiuni asupra diagramei axiologice a individului, de la libertatea generică la legitatea „necesar înțeleasă”. Drama personajului este tipic existențialistă chiar cu reflexe evidente din experiențe moderne de acest fel, cu rămășițe beckettiene sau katkiene, însă ca o particularitate sub semnul unei permanențe glisaj al celor două planuri: fictiv-real, intertextualitatea afișată alături de curajul „la început a fost discursul” și căutarea unor modalități de deconstrucție dramatică sînt elemente ce conferă particularitate unora din piese. Teatralitatea se naște din chiar „drama teatrului discursiv”, din ruinele tehnicilor și motivelor dramatice remodelate și recucite.

Bazîndu-se pe o identitate simbolică, autorii practică un teatru deschis, aspect relevant de altfel și de montările profesionale de acum. Numirea convențională a personajelor, unele doar voci redundante într-un univers redundant și agresiv, prelungeste ideile existențialiste. Cel mai tradiționalist între toți este Horia Girbea, publicist prolific, poet și dramaturg al renașterii și ru al construcției. Prin barocismul șafodajului dramatic, spectaculos, indicînd o bună cunoaștere a convenției scenice, se remarcă Valentin Petculescu. Diegeticul, story-ul, intriga în ultimă instanță sînt nășite în **Migrena** lui Hanibal Stănculescu ca și la **Anca Delia Comăncănu**, **Emil Paraschivou** și **Matei Vișniec** în favoarea unei „flagrante” a intertextului. Prelucrat cu maximă atenție, fiecare text poate fi identificat și remarcat ca aparținînd teatrului și nu doar literaturii.

Ioan Cristescu

JOC DE BALON

În expoziția bucureșteană de la Sala Teatrului Național, oferită de colecționarul maghiar Tibor Csopey, figurează opere din prima categorie, suficiente de diverse pentru a susține o caracterizare exactă și o identificare autentică a stilului și viziunii lui Vasarely, ca și a zonelor de influență care au acționat asupra lui. Din perioada de ecou Bauhaus „Formele geometrice” colorate ca un Baukasten pentru copii, intitulată jucăuș VP-rb, VP-Host, Babel-4 și „Cubul duplicat” în culorile spectrului solar; din perioada gustului pentru design-ul de lux, calm și voluptuos, cum ar spune Baudelaire, datează „Idiomurile” albastre-verzi ca niște carajele răcoroase, ori „Prisma” cu rezonanțe elegant-orfiste; sînt lucrări care au mare succes de public, incîntă și tonifică. Pentru anii op-artei propriu-zise stau mărturie câteva exemplare din faimoasa serie a „Zebrelor”, studii dinamice dominate de ideea unității formă-culoare, ca și foarte cunoscutul „Studiu op în alb-

negru”, prefigurînd neliniștitor arta computerizată. Centrul de interes al expoziției se află în pictura cu titlul „Malevici” (de fapt este o versiune a „Omagiului lui Malevici” din perioada 1948—1955). În variații pe alb-negru-gri, Vasarely a vrut să „dinamizeze” celebrul „Carucel negru” al pictorului rus și să-l propulseze în universul „ideilor cinetice”. Interpretarea aceasta activizantă a unuia din momentele de vîrf contemplativ ale artei moderne ar putea deschide prin ea însăși șirul unor discuții fructuoase. Cîteva mici tablouri noaptea, figurative, aluzii la jugendstilul maghiar, presărat cu elemente folclorice, precum și cîteva „obiecte cinetice”, solemn colorate în negru și aur, invitîndu-l pe vizitator să le inconjore prezența plăcut enigmatică, întregesc această expoziție de tinuță și, în fond, de istorie a aventurii artistice moderne.

Amelia Pavel

Mărturii despre Enescu

SE APROPIE FESTIVALUL „ENESCU” și se cuvine să ne străduim cu toții să-l împrumutăm o semnificație aparte, care să corespundă semnelor îmbucurătoare livite în viața culturală internațională, că maestrul muzicii românești începe să fie considerat la adevărata lui valoare. De aceea, vreau să încep arătând că una din satisfacțiile (nu multe, din păcate) ale ultimelor luni a fost aceea a primirii unei cuprinzătoare monografii engleze — Noel Malcolm, *George Enescu his Life and Music*, adusă de soții Villiers cu prilejul vizitei lor bucureștene. John Villiers a fost atașat cultural al Marii Britanii în țara noastră cu vreo două decenii în urmă și a lăsat amintirea unui diplomat care își înțelegea în adâncime rolul, acela de a crea punți între oameni și conștiințe, de a vedea, pe deasupra circumstanțelor momentane, marile linii de forță în stare să reunească pe cei ce își păstrează mintea proprie, de oriunde ar fi sau ar veni ei. Cât despre Miranda Villiers, soția lui John, este o îndrăgostită de muzică, membră și acum a unor coruri britanice importante și vibrând la orice eveniment sonor adevărat. Ambii au rămas atașați de România și de artiștii și gânditorii ei — imi amintesc că la întâlnire i-am remarcat pe Liviu Ciulei, Gabriel Liceanu și pe mulți alții —, numărându-se fără îndoială printre aceia dispuși să facă ce le stă în putere pentru ca valorile acestei țări să fie cunoscute și recunoscute pretutindeni. Poate și de aceea, Noel Malcolm i-a dăruit și i-a scris o dedicație Mirandei pe cartea despre Enescu, în noiembrie 1990, carte apărută la Toccata Press (320 p.) și înscrisă între manifestările elocvente ale prețurii pentru personalitatea și creația celui mai însemnat muzician român.

Primul merit al autorului este acela de a semna că avem de a face cu una din marile personalități ale artei sunetelor din veacul nostru care, astăzi când se „descoperă” tot felul de opere ale trecutului, unele de o calitate dubioasă și promovate doar din dorința încercării de „senzații noi”, rămâne în continuare insuficient cunoscută. „Iată pe cineva ale cărui compoziții mature — înainte de toate, lucrările de cameră din urmă — înfruntă comparația cu cea mai bună mu-

zică a lui Bartók și Ravel. Și cu toate acestea ele rămân virtual necăutate în Vest. Unele din rațiunile acestei neglijări sînt prea lesne de înțeles. Ineficiența regimului comunist din România în a produce partituri și discuri, de pildă, era flagrantă chiar și după standardele celorlalte state comuniste. Magazinele de discuri din Europa de vest sînt pline de înregistrări cehe, ungare și poloneze; lucrul a ajutat enorm la stabilirea reputației unor compozitori ca Martinů și Szymanowski în anii recentii. Dar nici un importator din Vest n-a fost vreodată în stare să obțină o livrare regulată de discuri din România. Cît despre partituri, experiența mea de la prezența la Conferința centenarului Enescu din 1981 poate servi ca o ilustrare. La principalul magazin de muzică din București singurele partituri cu muzică de Enescu erau cele ale unui cîntec timpuriu și cadenta de Enescu la *Concertul de vioară* de Brahms. Toate celelalte partituri aranjate în zadar în vitrina magazinului erau numai pentru «arătat». (p. 11 — *Introducere*).

Este probabil că muzicienii de la noi sînt convinși în momentul de față de necesitatea propagării operei lui Enescu. În orice caz, președintele Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, Pascal Bentoiu, a cărui carte, *Capodopere enescești*, apare adesea citată în monografia lui Noel Malcolm. Însă fiecare instrumentist de orchestră, fiecare creator de muzică se cuvine să știe că în afară de întipărirea în conștiința mondială a existenței unui asemenea geniu *port-drapel* (precum Chopin în Polonia, Smetana și Dvorák în Cehia, Sibelius în Finlanda, Bartók în Ungaria etc. — nu contează dacă sînt nume din veacurile trecute sau al XX-lea) nu se va putea vorbi de respectul și afecțiunea unanimă pentru realizările compozitice și interpretative românești. Astfel stînd lucrurile, reușita Festivalului, Concursului, Simpozionului „Enescu” reprezintă o cauză comună, a noastră — a tuturor.

Citind cartea lui Noel Malcolm, mi-am notat multe lucruri demne de relevat, de comentat, uneori (în cazuri rare) de amendat. Nu le pot însira aici pe toate; sper că autorul englez va fi prezent la apropiatul Festival și mai ales la întâlnirea muzicologică pe care o va prilejui,

și vom avea prilejul să le discutăm pe viu și pe larg. Lăudabilă este, în primul rînd, seriozitatea documentării întreprinse. Malcolm a zăbovit îndelung între scrierile românești dedicate lui Enescu, dar a avut acces (era și firesc) la o serie de surse externe cu atît mai prețioase cu cît cercetătorilor de la noi ele nu le erau accesibile atîta amar de vreme. În ce privește convorbirile cu Bernard Gavoty, pe care le cunoaștem cu toții, a consultat și versiunea spărută sub titlul *Contrepoints dans le miroir*, ed. Nagard, Paris și Roma 1962, confruntînd-o cu benzile de magnetofon originale existente la „Institut National de l'Audiovisuel” din Paris, pentru a da întotdeauna preferință cuvîntului însuși al marelui muzician.

M-a atras cu deosebire sublinierea competenței a legăturilor lui Enescu cu membrii casei regale, stimularea geniului lui de către Carmen Sylva, citarea inscripției de pe fotografia reginei Maria — *And he awakes the music of our souls* (Și deșteaptă muzica sufletelor noastre) — care arată o schimbare a punctului ei de vedere dat fiind că adesea primea cu rezerve „descoperirile dubioase ale mătușii”, judecînd cîteodată cu asprime entuziasmele romantice ale acestora etc.

Adeseori la știința muzicologică despre Enescu sînt notabile. Astfel, la Stockholm, în colecția *Stiftelse Musikkulturens Främjande*, Noel Malcolm a descoperit și a studiat partitura unei cantate a lui Enescu din 1908, scrisă pentru *Pese de la Premiere pierre du Pont à Transbordeur de Bordeaux*. Putem presupune că valoarea intrinsecă a unei astfel de lucrări ocazionale este relativă; în schimb, discografia internă de comentatorilor englez este importantă și conține referiri la înregistrarea (adesea din execuție publică dirijată de Enescu) a unor capodopere ca *Missa în si minor* de Bach, *Muzica pentru instrumente de coarde, percuție și celestă* de Béla Bartók, *Prelude à l'Après-midi d'un faune* de Debussy, *Les Fileuses* (din suita *Pelleas și Mélisande*) de Fauré, a fragmente din suita *Sătrarii* de Dinu Lipatti etc. Asta, în afară de citarea unor versiuni ale lucrărilor de Enescu (*Rapsodia I și a II-a*, *Sinfonia I* — cu Orchestra din Cleveland, S.U.A. —, *Suita a II-a* etc.) sub conducerea dirijorală a autorului etc. Cred că ar trebui întreprinse de-

mersuri pentru obținerea acestor înregistrări, chiar dacă au adesea un interes documentar, în folosul întregirii surselor de apreciere a fenomenului interpretativ enescian.

Un loc special îl ocupă, în lucrare, relevarea legăturilor de rară intensitate artistică și sufletească ce există între George Enescu și discipolul său cel mai apropiat și mai drag, Sir Yehudi Menuhin. Sursa de informare este, în acest caz, cît se poate de directă, dat fiind că „urmașul spiritual” al maestrului nostru poate oferi direct, în Anglia, toate elementele necesare biografului în cauză. De altfel, citînd cartea lui Malcolm, am fost tentat să reiau și fragmentele ample dedicate lui Enescu în cartea *Unfinished Journey* a lui Menuhin. Împreună cu succinta, dar revelatoare prefață dăruită cărții lui Noel Malcolm de către marele artist, toate acestea contribuie la concluzia fermă că o asemenea credincioasă afecțiune ca cea nutrită de Menuhin pentru Enescu este rară și exemplară. Fie-ne iertă deci, dacă luăm mai mult sub beneficiu de inventar calificarea de pupil sau friend atribuită în paginile cărții multor persoane care au avut, poate, contacte sporadice — mai mult sau mai puțin — cu George Enescu, dar nu pot pretinde că au pătruns în intimitatea (de altfel păzită cu strînicie de marele muzician însuși) a gîndurilor și trăirilor sale esențiale. Acestea fiind spuse, lucrarea lui Noel Malcolm reprezintă o contribuție prețioasă la intrarea mai rapidă în patrimoniul universal a tezaurului creației lui George Enescu.

LA CINEMATECĂ

Pasolini — cititor și regizor

PORNIND de la *Decameronul*, *Povestiri din Canterbury* și *O mie și una de nopți* (a căror singură legătură, ca opere literare, este cea a tehnicii romanului cu serbare), Pasolini creează o trilogie care, menținînd relații minime cu povestirile inițiale, constituie proiecția unui univers extrem de personal. Omogenitatea acestui univers constă în reluarea unor situații erotice similare în forme și din perspective însă diferite. Ceea ce în *Decameronul* era atenuat de inserarea și a unor „povestioare” cu tîlc (înțelegînd, aici, prin tîlc o anumită semnificație morală specifică istoriilor scurte sau fabulelor), în *Povestiri din Canterbury* este accentuat printr-o perspectivă hiperbolică asupra hanului, devenit astfel spațiu al animalității erotice: ceea ce în *Decameronul* este imaturitate morală sau puritate a instinctului, în *Povestiri din Canterbury* se transformă în plăcere a viciului. *O mie și una de nopți* reprezintă în schimb povestea iubirii pure (referindu-ne numai la firul epic principal) a triumfului statorniciei prin renașterea — desigur în final — a celor doi amanți.

La un alt nivel, relația dintre cele trei filme se descriează în evoluția ascendentă a statutului povestitorului. *Decameronul* nu reprezintă numai o etapă a primitivității umane, ci și stadiul primar, inocent al unei narațiuni, aici cinematografice; narațiune construită prin aglutinarea unor episoade dispartate, metodă care indică percepția încă fragmentară asupra lumii și incapacitatea de a-i atribui un sens coerent. *Povestirile din Canterbury*, odată cu introducerea personajului scriitor, care „vede” și apoi „povestește”, dobîndește o perspectivă unică asupra universului, pentru ca mai apoi,

O capodoperă a lui Pasolini: *Evanghelia după Matei* (1964)

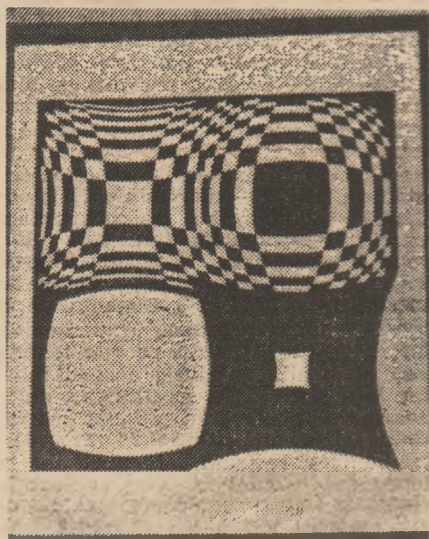
în ultimul film al trilogiei, construcția povestirii să devină infinit mai complexă prin intermediul unei tehnici arborescente. Fiecare poveste implică o alta, fiecare poveste trimite la una similară, obținîndu-se astfel o structură circulară ce nu admite sfîrșitul. Al poveștii și, în egală măsură, al lumii.

Lectura originală a romanului popular — ce devin în ultimă instanță numai pretexte — este dublată de ironia manifestă a regizorului, detectabilă în diferite grade în toate peliculele (v. spre exemplu soția cicilitoare și limitată a personajului-scriitor din *Povestiri din Canterbury*) însă mai cu seamă în *Decameronul*. Apariția personajului-lector (erou care funcționează înspre finalul filmului și ca liant între diversele episoade) conține o ironie implicită, prin disproporționa-

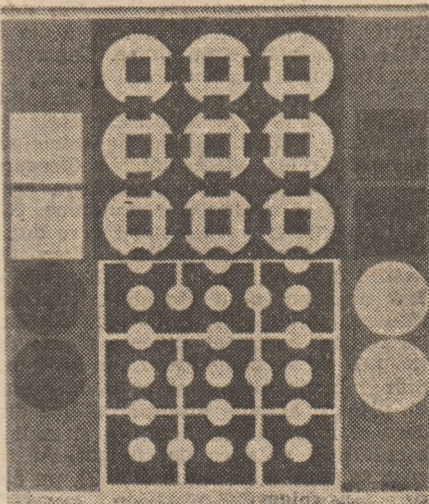
concentrare în timpul lucrului și rezultatul „creației” sale — kitsch-ul perfect, și una explicită, căci momentele de alegere a pozițiilor sfinților pe pereții capelei trimis în modul cel mai evident la scena similară din *Agonie și extaz* (filmul lui Carol Reed, realizat cu numai șase ani înaintea *Decameronului*) — convențională popularizare în stil comercial a picturii lui Michelangelo. Parodierea pasajului amintit conține și o sancționare a non-valorii cinematografice obținute de Carol Reed.

Tipologia umană perfect adaptată situațiilor, eclectismului mediilor și credințelor religioase (existent în *O mie și una de nopți*), ariditatea peisajelor compensează salvator monotonie epică.

Miruna Barbu

BARTOK

AXA NEW YORK — OKTA SERI

Credibilitatea radioului

RECENTA discuție privind audiența și credibilitatea audiovizualului ne stârnete obligatorii amintiri. Una dintre ele datează din ianuarie 1990 când, în primul său număr postdecembrist, „Radio-televiziunea Română Liberă” (titlul de atunci al actualului „Panoramic”) afirma în editorialul **Sintem liberi, sintem ai tuturor**: „Disponem de o asemenea libertate încă singura teamă reală este legată de gândul de a ști să o folosim corect. Nu mai avem nici o cenzură, nici o viză politică, nici o restricție în obținerea de informații, nici o interdicție în inițierea și cultivarea de contacte libere cu toți cei care au și pot spune ceva interesant, util semenilor noștri și lumii întregi. Avem doar obligația majorată de a realiza o informare adevărată, operativă, completă și complexă despre tot ce se întâmplă în țară și în lume, făcută cu mijloacele specifice radioului și televiziunii și în condiții de aleasă expresie publicistică. Iar aici, încep să opereze criteriile profesionale, de valoare și competență, de luciditate și probitate morală”. O minunată declarație de principii, așadar, ce trebuia doar a fi trecută în practică, prin adaptarea, bineînțeles, la condițiile specifice ale acestei practici. În ianuarie '90, prestigiul radiofoniei era destul de stabil. Mai ales în ultimele două decenii, publicul se îndepărtase încet dar irevocabil de televiziune, mai exact de mistificările ei aberante iar cele câteva cotidiene erau de multe ori doar cumpărate, eventual răsfoite și rareori citite. Radioul, în primul rând prin programele lui culturale, muzicale și, fie și selectiv, informative ocupa o poziție onorabilă pe linia orizontului de așteptare a milioane de oameni. E drept, mulți dintre ei urmăreau (într-o proporție și cu o atenție variabile) și emisiunile realizate în studiourile din București dar și pe cele transmise, în limba română, din alte orașe ale lumii, preferându-le nu o dată pe acestea din urmă pentru (printre altele) promptitudinea și corectitudinea redactării știrilor. Mulți au crezut că, sub pecetea unui nou timp istoric și a unei table de principii precum cea invocată mai sus, această febrilă concurență va fi temperată. Nu a fost să fie așa și (aici intervine cea de a doua amintire) după numai 12 luni, adică în decembrie 1990, IRSOP testează cota de audiență a celor trei canale radiofonice bucureștene. Măcar câteva dintre concluziile sondajului de opinie (eșantionul a fost format din 2164 subiecți) merită a fi rememorate. Deși emisiunile în limba română realizate pe alte meridiane au la dispoziție cu mult mai puține ore decât cele transmise din strada General Berthelot, locul lor în clasament este extrem de vizibil. Deci, conform IRSOP — decembrie 1990, opțiunile ascultătorilor se repartizează astfel: **România-actualități 56%, Europa Liberă 23%, România-cultural 20%, România-tineret 16%, Vocea Americii 15%, BBC 11%**. Distanța, de această dată vertiginosă, între ascultători și postul București nu este semnificativă de o altă concluzie a sondajului. La întrebarea: „In localitatea dumneavoastră poate fi recepționat programul II, România-cultural?” 17% dintre subiecți răspund „Nu știu” iar în momentul în care referirea se face la **România-tineret** procentul este de 31%. Pentru toți acești subiecți, două programe (din trei) ale postului național nu există. După șase luni și iată-ne, astfel, în actualitate, tentativa de restrângere a ariei de recepție a unui post de radio zonal provoacă, în respectiva regiune, și nu numai acolo o față declarată nemulțumire. Contestarea studioului din București se face cu această ocazie și dintr-o altă direcție. Ce se întâmplă, în fond? Semnale emoționale, fierbinți dar și obiective, incontestabile, deci, analize (precum IRSOP) măsoară cota scăzută a credibilității și audienței radiofonice. Situația poate fi trecută sub tăcere după legea verificată atîta ani: lucrurile despre care nu se vorbește, nu există. Dar acei ani s-au încheiat și, poate, reluarea sondajului IRSOP sau declanșarea unei cercetări aplicative făcută de grupuri de specialiști ar fi, în 1991, nu numai binevenite ci și utile ca punct de plecare al unei discuții publice din care și redacțiile radiofonice și radio-ascultătorii ar avea de câștigat. Ar fi, cum se spunea în ianuarie 1990, un act de „luciditate și probitate morală”. Deci, și profesională.

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

O zi după cinci săptămâni în baloon

IN BUCUREȘTI, seara, la câteva ore după cele cinci săptămâni petrecute la și lângă „Baloon” — restaurant pe malul Mediteranei, într-o țară unde substantivul „apă” nu se folosește decât la plural iar „pîne” numai la singular — am văzut la telecinematecă „Strategia pătânjenului” a lui Bertolucci, după Borges. Eroul e un trădător care cere alor lui să-l execute în așa fel încît să devină un erou necesar cauzei trădate. Tic, în '56, — citind în ascuns Pavel Dan și nu Borges — avusese o idee asemănătoare pe aceeași temă și toți i-au făcut-o praf pentru negativism. Va apărea un Borges și pentru istoria negativismului în România?

Înainte de a adormi, l-am văzut pe Bush la ultimul (sau penultimul?) gorbaciivist și mi-am pus imediat, ca un disc compact, cea mai brandenburgică și bramburistă poemă care circulă acum de la Murskansk la Palermo: „Bush are o sută de consilieri, unul lucrează pentru sovietici, dar nu se știe care. Mitterand are o sută de amante, una are SIDA, dar nu se știe care. Havel are cincizeci de consilieri, unul e inteligent dar nu se știe care. Gorbaciiov are o sută de consilieri în economie, unul are dreptate, dar nu se știe care”. Între vis și viață, am formulat o variantă pentru București: „România are două sute de partide, unul pină la zece — sint ale securității, dar nu se știe care”.

Dimineața, un prieten a urcat pină la mine și, mi-a povestit în direct, cu miinile lui, cum arăta greabănul unui cal după ce a fost îngrijit doar trei săptămâni de proprietarul lui ieșit din colectivă: „Radule, uite așa era cînd am venit din București... uite așa era cînd am plecat din 2 Mai”. Și citi era o cameră? 250.

După aceea a venit un alt prieten, și mi-a adus catalogul cărților franceze care se vor găsi la librăria „Humanitas”; și mi-a propus să-mi aleg ce mă interesează, el urmînd,

dacă poate, să le obțină. Am ales Georges Perec: „La vie — mode d'emploi” și Yankelevitch: „L'ironie”. Am discutat cît ar putea costa în românește, ținînd seama de numărul respectiv de pagini. Apoi a început să-mi povestească amănunțit „un film formidabil pe care dacă l-ai fi văzut precis ai fi scris o cronică la Telecinema, «Execuția»”. Mi l-a povestit din casă la lift, din lift pină-n stradă, eu fiind interesat și de desfășurarea subiectului, dar și de găsirea unui taxi. Așa se pun bazele leșinismului, spontan, cu plăcere, în proporții de masă.

Pe Calea Victoriei, peste drum de GDS, A.B., un distins traducător pensionar mi-a demonstrat că extrema dreaptă a devenit mult mai periculoasă decât F.S.N.-ul, el înscriindu-se în Partidul Alianței Civice. „Am 75 de ani, domnule Cosașu!” Mă infioară ori de câte ori oamenii îmi încredințează vîrsta lor. În clipa aceea, a trecut pe lângă noi un fost cronicar cinematografic — azi lucrător notoriu al SRI-ului — care mergea cu ochii pe sus, căuțind, desigur, în zonă, firma librăriei: „Humanitas”. M-a săgetat și o a doua convingere: că mergea să-și cumpere „Ironia” lui Yankelevitch și eu voi rămîne fără exemplar.

Atunci, mi-a apărut în față „La Librairie du Foyer”, din Tel-Avivul Baloonului, unde monsieur Robert, văzîndu-mă cum cumpăr zilnic „Libe”, săptămînal „Obs”, îmi făcea reducere din cînd în cînd la cărțile pe care îndrăzneau nu numai să le mîngîie, ci, cu o variantă de instinct sexual, să le și posed. Ultima, „Feu pâle” a lui Nabokov, mi-a vindut-o cu 18 șekel în loc de 25. (Penultima? „Cantos”-urile lui Pound, reducere 3 șekel).

Urcînd în taxiul condus de o femeie, pătânjenul meu mi-a spus, precum corbul: „Baloon, Babiloon, Babi-Yar”.

Pină în Louis Blanck, șoferița mi-a demonstrat că „niciodată sub Ceaușescu, la 31 iulie roșiile n-au fost

50 de lei kilogramul”. Dar cînd ieșea din „Librairie du Foyer”, pe strada principală, la unul din colțurile imensului centru comercial, un flautist și un acordeonist, ruși, cîntau toată ziua „Tiomnaia noci”, tangouri derivate din marșurile și valsurile acelei țări numite de Nabokov „Rodnaia Zembla”. În spațiile lor era o vitrină mare dominată de un panou înalt al lui Chanel, făcînd reclamă pentru cel mai recent parfum parizian: „Egoist”. Cei doi muzicanti, sprijinindu-se oboșiți de vitrină, erau ca machetați pe fondul acestui „Egoiste — pour l'homme”. Există țări unde Dumnezeu atinge geniul obscurilor secretari de redacție.

Cursa a făcut 125 lei. Aveam o sută întreagă și 18 lei mărunți. M-am gîndit că n-o să accepte. I-am prezentat două hirtii de o sută și mi-a dat restul, afit cit avea: 65 de lei. Nu m-a întrebat dacă accept cursa la 135. La prețurile de azi, nu mai știu dacă sint meschin sau generos. Va fi din ce în ce mai nostim și mai grav. Voi suporta! Voi suporta?

Esteticianul nu era acasă, precis plecase la părinții lui, să le ducă mîncare, tocmai în Șulea, m-am gîndit: să-i las un bilet: „Iar Baby?” El nu suportă însă calambururile, oricît îi explic că ele sint ultima libertate adevărată a cuvîntului, aceea de literă și silabă.

Altfel, cred, ca și Borges și Bertolucci, că există indiscutabil o strategie a pătânjenului în viața fiecărui. Am adormit văzînd la TV 5 imagini din Madagascar: lozinci în care opoziția îl trece pe președintele Ratsiraka lingă Ceaușescu. În Madagascar, ca și în Nepal, nea Nicu continuă să fie mult mai celebru decât Dimov.

M-am rugat: „Am o mină stîngă, am o mină dreaptă, am idei de dreapta, am idei de stînga, ține-mă în plasa Ta, normal, sănătos și, de se mai poate, fragic!”

TELEVIZIUNE

De la izolare la insularizare

MI s-a întimplat de multe ori după emisiunile de cultură programate la t.v., să fiu întrebat de vecini **cine e cutare participant**. Nu era vorba de simpli debutanți, ci de reprezentanți de mină întâi ai culturii și artei noastre. Personalități care ar fi trebuit să facă parte din conștiința marelui public constituie descoperiri tîrzii pentru telespectatorul cu pregătire medie. Și asta nu din pricina dezinteresului omului din public, ci în urma politicii culturale a defunctului regim. Efectele izolării se sint nu numai în raporturile culturale pe care le avem cu străinătatea, dar — în primul rînd — în țară la noi: marele public de-abia acum ia cunoștință de multe dintre valorile sale. Săptămîna trecută, la **Simposion**, dl Ion Puiu Stoicescu dialoga, la Cluj, cu gazdele sale despre provincialism în cultură. Mai bine zis despre raportul dintre Capitală și provincie, în artă și în cultură. N-ar fi, de altfel, prima dată cînd acest subiect e abordat la t.v. Nu demult, am auzit opinii potrivit cărora la noi ar fi avut loc o provincializare a culturii din alte centre decât Bucureștiul, ceea ce mi se pare fals. În ultimii ani am avut posibilitatea să discut cu scriitorii din multe părți ale țării, tot atît de izolați ca și cei din București. Asta nu înseamnă că vasele comunicante reprezentate de revistele literare și de cultura n-au funcționat în acest rîstimp. Fără să ne știm la față, ne cunoaștem din scris — vorbesc mai ales de scriitorii din generația mea — și dialogul funcționa perfect. Provincialismul ignorant și adesea agresiv era apanajul activiștilor culturali, incomodați atît de pre-

zența scriitorilor din București cît și de existența scriitorilor localnici, și asta în multe orașe din țară. Independența în gîndire era amendată prin marginalizare, iar în ultimii ani artistul profesionist devenise incomod din simplul motiv că reprezenta un element de contrast față de politica așa-zisei „culturi de masă”.

Complexul validării în Capitală e și el rezultatul aceleiași politici. Vizele pentru spectacole, aprobările pentru apariția cărților au transformat Capitala sau mai bine zis Casa Scînteii în locul unde se făcea și se desfăcea totul în cultura din România. Cum ceea ce conta era nu valoarea, ci aprobarea, dependența de București n-a reprezentat consecința grupării valorilor în Capitală; ea a fost una preocupărilor ideologice și administrative. Edituri, teatre, săli de concert existau nu numai în București; aprobările erau cele care porneau de aici, iar interdicțiile vizau, în egală măsură, personalitățile incommode din Capitală și din provincie. Dacă a existat un avantaj al Bucureștiului, acesta a constă în posibilitatea întîlnirilor de la om la om, dar nu în raporturi privilegiate cu marele public. Paradoxal, dar în ultimii ani, publicul din orașele de provincie a avut de mai multe ori posibilitatea unor întîlniri directe cu personalitățile trecute pe lista neagră în Capitală. Publicul de la Onești, de pildă, purta dialoguri în priză directă cu reprezentanții ai culturii noastre, pe care în nici un caz nu i-ar fi putut întîlni publicul bucureștean. Politica restrîngerii audienței personalităților care ar fi putut deveni lideri de opinie își dovedește acum efectele.

În perioada anterioară, Televiziunea a contractat o imensă datorie față de cultura românească. Ea nu poate fi plătită într-un an, doi, prin asaltare, ci în timp, cu răbdare și inteligență.

Telespectatorul are dreptul de a fi informat, constant, despre evenimentele vieții culturale și despre protagoniștii acesteia, deocamdată măcar pentru a fi familiarizat cu valorile noastre naționale.

Observ însă că, treptat, T.V.R. tinde să restrîngă timpul de emisie atribuit culturii. Sint de acord că mijloacele tehnice nu îngăduie Televiziunii să fie prezentă peste tot unde au loc evenimente culturale, dar asta nu înseamnă că nu se pot face invitații în studiourile din strada Dorobanți sau că redactorii departamentului de cultură nu se pot deplasa în provincie. Ceea ce s-a început imediat după 22 decembrie '89 trebuie continuat, și asta nu de o manieră publicitară, ci prin emisiuni interesante prin ele însele.

Ce rost are să spui că arta, la Cluj, nu e provincială, cînd mai profitabil e să prezinți telespectatorului ceea ce fac artiștii de acolo! Asta însă nu se poate face din an în paște, bifînd apoi Clujul sau Iașul sau Timișoara pe lista emisiunilor culturale. E nevoie de o strategie culturală suficient de elastică, astfel încît centrele de cultură din provincie să nu se mai simtă defavorizate. Emisiunile gen „Azi, Clujul” sint, e drept, mai comode pentru realizatori, ele însă contribuie la insularizarea culturii în România.

Anchetă, Starea cărții

1. Cite manuscrise existau la începutul anului 1990 ?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului ?
3. La cite v-ați oprit ?
4. Cite s-au publicat ? (Vă rugăm să exemplificați prin cîteva titluri)
5. Există cenzură ? Cauzele nepublicării ?
6. Au existat „cărți de sertar” ? Le-ați publicat ?
7. Acest an editorial este mai bun ?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte ?

FORUM

EDITURA FORUM
Director : M. CRISTACHE
Redactor șef : PETRE ISPAS

1-4. Înființată în 1990, Editura Forum și-a propus să se concentreze cu prioritate asupra literaturii originale. Am pornit la drum cu zece manuscrise și am încheiat anul cu peste 40. Din acestea au apărut patru, sint/la tipar încă 5, tehnoredactate cu conținutul gata, doar să fie date la tipar încă 5 și mai sînt cel puțin 10 care înfrunesc toate condițiile pentru a putea apărea. Doar cîteva exemple : **Piramida**, despre care Dan Grigorescu scrie „romaneleul dă la iveală o carte uluitoare, dominată de un puternic simț pictural, de un grav înțeles și avertisment totodată, constituindu-se în subtext, subtil, prin multiplicitatea planurilor narative și a zonelor de simboluri pe care le pune în mișcare, într-un veritabil poem de inițiere sub semnul magic al rostirii prin cuvînt și al trăirii imposibile a conviețuirii extazului mistic”. „Este — spune Alecu Ivan Ghilia — tot ce am scris mai bun” (1971—1987). O vom edita ! Asa cum îi vom edita pe Felicia Marinca, **Versuri**, Ion Hânculeșteanu, **Pe umerii tatii**, Ion Marinca, **Marele stăpin**, Constantin Crișan, **Jurnal de sănătate** etc.

Publicăm cărți de aventuri. Două au apărut. Altele urmează. Dar și aici vrem să ne menținem în sfera literaturii adevărate. Vom publica în primul rînd români, dar nu numai. Platon Pardău se înscrie cu romanul **Omul de la Interpol**. Acțiunea se petrece în actualitatea noastră imediată, în babilonia postrevoluționară în care totul a devenit posibil, chiar și ceea ce nu mai e posibil „dincolo”. Henry Meillant ne-a autorizat publicarea romanului său **Enigma perlelor galbene**, distins cu marele premiu al romanului polițist : Editura Gallimard ne-a acordat de curînd dreptul de a publica două romane de Alain Bosquet. Sintem în tratative și cu alți autori și edituri din străinătate.

5. Nu, ar fi absurd să afirmăm că multe manuscrise care astăzi sînt sansa de a fi tipărite au rămas încă în editură din cauza

cenzurii. Sintem o editură nelegată de vreo grupare politică sau apolitică. Nu ne cenzurează nimeni, iar la rîndul nostru nu avem ce cenzura. Se pot manifesta exigențe pentru calitate. Dar asta este altceva. În același timp, nu putem spune cu toată gura că nu există cenzură. Nu în sensul cunoscut pînă nu de mult, nu o cenzură de stat, oficială. Cenzura de acest tip formal a fost desființată încă de pe vremea dictaturii. Ne gîndim la acel tip de cenzură care a existat și după desființarea formală a acesteia : cenzura de partid. Nu stim și nu ne putem pronunța ce se întîmplă astăzi, de nădă într-o editură de partid. Dacă respectă programul aceluia partid, rigorile disciplinei de partid (la care au făcut deseori apel conducătorii unor importante partide), atunci presupunem că se operează o selecție. Să numim asta cenzură ? Ceea ce putem să spunem cu certitudine este că în editura noastră poate publica orice scriitor indiferent de convingeri politice, filosofice, religioase, indiferent cărei etnie îi aparține. Singura condiție este valoarea. Valoarea estetică sau valoarea de document. Evident, nu vom publica scrieri incitatoare la violență, de orice natură, nu vom publica pornografie.

6. Da, au existat. S-a mai întîmplat, uneori, ca din sertar unele manuscrise să sară direct în paginile unor publicații (vezi poeziile Anei Blandiana apărute în **Amfiteatru**). Un astfel de manuscris se află și în posesia noastră. Se numește **Trilogia de gradării**. Trei volume de circa 200 pagini fiecare. Trei romane de dragoste, pagini încărcate de pasiune de nedumeriri și încrețenări de credințe trădate și idealuri deturnate de umilitate și degradare. Treptată, insistentă, sigură. Ciclul a fost scris între anii 1986—1988, autorul anchetat etc., etc. Semnează Ion Țugu.

7-8. An bun editorial ? Greu de răspuns datorită următoarelor cauze : 1. Degringolada pretului la hîrtie (nu intrăm în amănunte, problema este cunoscută și răsunoscută). 2. Spațiul politic obținut anevoios și timpul mult prea îndelungat de tipărire ; 3. Transformarea librăriilor din institutii de cultură în întreprinderi comerciale (sînt tratate de bănci ca orice birt sau butic). De aici rabaturi exorbitante pentru difuzare (28% din preț, de vânzare al cărții), și uite așa se ajunge la sume greu accesibile pentru salariul obișnuit. De aici comenzile de tiraje mici (între 1000 și 7—8000 exemplare) care la rîndul lor nu sînt de natură să scadă prețul cărții.

Există însă și un semn bun : o anumită revenire a cititorului către cartea de referință, o mai insistentă cerere pentru cartea de bibliotecă o mai evidentă respingere a maculaturii care amenința să sufocă piața cărții...

PE SCENA NAȚIONALULUI IEȘEAN : Nebuna din Chailot de Jean Giraudoux

Lansare

● La librăria Sadoveanu a avut loc luni, 5 august, lansarea volumului **Radiografii pentru iubire** de Silvia Cinca apărut la editura Silex. Volumul a fost prezentat de dna Eugenia Tudor Anton.

In librării

● Sorin Titel — **CLIPA CEA REPEDE**. Recitare în colecția „Scriitori români contemporani” (Editura Eminescu, 283 p., 89 lei).

● Sorin Titel — **FEMEIE, IATA FIUL TĂU**. Recitare în colecția „Scriitori români contemporani” (Editura Eminescu, 458 p., 89 lei).

● Teodor Damian — **LITURGHIA CUVINTULUI / THE LITURGY OF THE WORD**. Versuri. Prefață de prof. dr. Leonard Cain. Versiunea engleză revăzută de Paula Hendrich. (Graphic Press, Klamath Falls, Oregon, U.S.A., 104 p.).

● Viorel Mureșan — **BIBLIOTECA DE OS**. Versuri. (Editura Dacia, Cluj, 128 p., 56 lei).

● Mihai Arsene — **CAPUL DE POD**. Roman datat 1958—1964. (Editura Dacia, Cluj, 386 p., 98 lei).

Tabere de creație plastică

● În organizarea Inspectoratelor pentru cultură, a Filialelor județene ale Uniunii Artiștilor Plastici, în luna august și începutul lui septembrie au loc următoarele tabere de creație plastică : **Micula** — Cluj (pictură și grafică, 1—30 VIII), **Lazarea** — Harghita (cu participare internațională, 1—31 VIII), **Galați** (sculptură în metal, 1—31 VIII), **Măgura** — Bacău (ediția a III-a, 1—31 VIII), **Rucăr** — Argeș (pictori amatori, 1—11 VIII), **Amara** — Ialomița (ediția a IV-a, 6—25 VIII), **Băile Herculane**, **Garina**, **Văliug** — Caraș Severin (10 VIII — 10 IX), **Ciucea** — Cluj (15—30 VIII).

TOP: VÎNZAREA CĂRȚII

(Librăria George Cosbuc — șef unitate : Ruxandra Donciu, I.VII—31.VI.1991)

1. Emil Cioran — **Lacrimi și sfinți** (Ed. Humanitas, 60 lei) — 400 ex.
2. Petre Bellu — **Apărarea are cuvîntul** (Ed. Triumph — 59,50 lei) — 200 ex.
3. Regina Maria — **Povestea vieții mele** (Ed. Eminescu, 146 lei) — 150 ex.
4. Ion Grecea — **Talida** (Ed. Porto-Franco, 46 lei) — 130 ex.
5. Nae Ionescu — **Curs de metafizică** (Ed. Humanitas, 90 lei) — 100 ex.
6. George Cosbuc — **Versuri și proză** (Ed. Dacia, 96 lei) — 80 ex.
7. Liviu Rebreanu — **Nuvele** (Ed. Minerva, 49 lei) — 50 ex.
8. Nicolae Stoile — **Nostradamus și sfîrșitul lumii** (Ed. Bractours, 40 lei) — 50 ex.
9. Mihai Eminescu — **Poezii** (Ed. Facla, 78 lei) — 30 ex.
10. Lucian Blaga — **Opere (Vol. 4)** (Ed. Minerva, 110 lei) — 10 ex.

Calendar

● 12 AUGUST. S-au născut : Ion Ghica (1816), V. Spiridonici (1909), Ion Olteanu (1912), Nicuță Tănase (1924). A murit Al. Sahia (1937).

● 13 AUGUST. S-au născut Spiridon Popescu (1864), Ovidiu Bărlea (1917), Ion Lăncrăjan (1928), Florin Muscalu (1943). A murit : Victor Papilian (1956).

● 14 AUGUST. S-au născut : I. Al. Rădulescu-Pogoneanu (1870), Barbu Theodorescu (1870), Ștefan Tita (1905), Victor Hilmu (1907), Mihai Novicov (1914), Ion Manițiu (1921), Cezar Drăgoi (1925).

● 15 AUGUST. S-au născut : Neculai Schelliti (1837), Ion Chinezu (1894), Constantin Miulea (1908), Adrian Munteanu (1936), Marcel Mihalăș (1937), Horst Fassel (1942), Lucian Avramescu (1948). A murit : A. Toma (1954).

● 16 AUGUST. S-au născut : Pan Vizirescu (1903), Ov. S. Crohmălniceanu (1921), Ileana Berlogea (1931), Natalia Cantemir (1931), Ion Gheorghe (1935), Constantin Ionică (1936), Gavril Ședran (1941), Ioan Adam (1964).

● 17 AUGUST. S-a născut : Ion Păun-Pinclo (1868). Au murit : Mihai Lupescu (1922), Ion Slavici (1925), George Magheru (1952), Mihai Ralea (1964).

● 18 AUGUST. S-au născut : Mihail Serban (1911), Paul Anghel (1931). Au murit : G. Tutoveanu (1937), Virgil Mazilescu (1984).

● 19 AUGUST. S-au născut : Ion Vițner (1914), Oltván László (1935), Dumitru Radu Popescu (1935).

● 20 AUGUST. S-au născut : Raicu Ionescu-Rion (1872), Al. Gheorghiu-Pogonești (1906), Zoe Dumitrescu Busulenga (1920), Ion Ochinciu (1927), Alexandru Niculescu (1928), Ștefan Dînică (1940). Au murit Dimitrie Bolintineanu (1872), Al. I. Ștefănescu (1984).

● 21 AUGUST. S-au născut : Constantin Mohanu (1933), Anton Grecu (1941). Au murit : Dimitrie Cantemir (1723), Dorina Rădulescu (1982).

● 22 AUGUST. S-au născut : Al. Piru (1917), Alexandru Popescu (1921), Ion Beldeanu (1939). Au murit : Timotei Cipariu (1887), Vasile Alecsandri (1891), D. Iov (1959), Sașa Pană (1981).

● 23 AUGUST. S-au născut : Paul Everac (1924), Corneliu Ștefanache (1933), Dușan Petrovici (1938), Mircea Iorgulescu (1943). A murit George Cuibuș (1973).

O catastrofă care n-a avut loc

«**M**INUNEA de Hoșana-Raba¹⁾, așa i s-a spus în țirgul meu unei întâmplări care s-ar fi putut încheia cu o nenorocire — și asta tocmai de Hoșana-Raba, după ce fusese pecetluită în ceruri soarta tuturor muritorilor în anul abia început. Minunea asta s-a petrecut la noi în Heisin, de fapt nu chiar în Heisin, ci la vreo două stații de el, într-o gărișoară cu numele de Sobolivka...»

Cu aceste cuvinte a început să-mi povestească un negustor din Heisin — se vedea pe el că e un om la locul lui — despre cele întâmplate într-o zi de Hoșana-Raba cu trenul de linie îngustă căruia i se zice Lenevilă (v-am vorbit despre el mai înainte). Ne aflam chiar în acel tren, numai noi doi într-un întreg vagon. Și cum Lenevilă are timp, negustorul din Heisin s-a descheiat la haină, s-a întins pe o bancă, de parc-ar fi fost pe moșia lui taică-său, și s-a pus pe istorisit. Înșira potolit cuvintele și, în timpul asta, își mingia pînțele și zimbea mereu, semn că povestea îi făcea mare plăcere.

«Vasăzică umblați de mai multe zile cu Lenevilă. Asta-nseamnă că știți ce apucătură are: cînd ajunge într-o stație, gata, uită să mai spună „la revedere”. În „Mersul trenurilor” scrie limpede că trebuie să stea pe loc: bunăoară, în stația Zatkveit are o oprire de un ceas și cincizeci și opt de minute, iar la Sobolivka, despre care vă povestesc, de un ceas și treizeci și două de minute, nici o clipă mai mult. Dar, minca-l-ar rugina, atît la Zatkveit, cit și la Sobolivka, rămîne nemîșcat peste două ceasuri, citeodată chiar și peste trei. Atîrnă de cit timp cere „manevra”. Mai e nevoie să vă spun ce e cu „manevra” asta? Se delegează locomotiva, iar conductorul, mecanicul și fochistul, împreună cu șeful gării, cu jandarmul și telegrafistul se aștern pe burtă, stîcî după stîcî. Ce face lumea — călătorii, adică — în timpul „manevrei”? Ați văzut și dumneavoastră: e o plictiseală de moarte. Unul cască, altul se bagă-ntr-un ungher și trage un pui de somn, altul măsoară peronul cu mîinile la spate și fredonează un cîntecel.

Asadar, la Sobolivka, în timpul unei „manevre”, s-a-ntîmplat ce s-a-ntîmplat într-o zi de Hoșana-Raba, înainte de amiază. În fața locomotivei dezlegate de tren se oprișe un ins — nu, nu era dintre călătorii, ci un evreu localnic, un gospodar din Sobolivka. Ce treabă îl adusesse acolo? Nici o treabă. Fuscse la slujba de la sinagogă, apoi se întorsese acasă și luase o gustare. Era pentru el și zi de sîrbătoare și zi obișnuită. Cel-de-sus semănase țidula cu ce-i era hărăzit pe tot anul. Ce să se mai frîmînte? Cum pe acasă n-avea nimic de făcut, își luase bastonul și hai la gară, să-ntîmpine trenul.

Trebuie să știți că, pe la noi, toată lumea obișnuiește să iasă în întîmpinarea trenului. La ora sosirii lui, ceva te cheamă la gară. Mai știi?, poate dai cu ochii de careva. Cine poate fi? Un cunoscut din Teplik? Vreo cumătră din Obodivka? Preotul din Golovonievsk? Cam atîta! Cu toate astea, ne ducem mereu la gară. De altfel, trenul mai era pe atînci o noutate, Lenevilă de-abia se arătase. Oamenii aveau încă ce vedea și auzi.

Cum a fost, cum n-a fost, fapt e că, în gara Sobolivka, în acea zi de Hoșana-Raba, înainte de amiază, un evreu din partea locului, uitînd de orice griji, se oprișe, cu bastonul într-o mînă, în fața locomotivei trase la peron fără vagoane — și o privea cu multă luare aminte.

Ei și? veți spune. Ce dacă un gospodar din Sobolivka stă și se uită la o locomotivă? Să se uite sănătos! Dar ce face întîmplarea? Printre călătorii care așteptau ca Lenevilă s-o ia din loc se afla și un preot, chiar cel din Golovonievsk, un țirgușor de lingă Heisin. Ca să-și omoare timpul, părințele se plimbăse pe peron, ca tot omul, cu mîinile la spate, pînă a dat cu ochii de locomotivă. S-a oprit și, zărîndu-l acolo pe evreu, i-a venit chef să-l urzice:

— Ia ascultă, Iudko! Ce-ai văzut aici? Evreul i-a răspuns îndată, cu oțărîre:

— De unde și pînă unde Iudko? Nu mă cheamă Iudko, mă cheamă Berko.

— Fie și Berko, făcu preotul. La ce te uiți tu, măi Berko?

Fără a-și întoarce privirile de la locomotivă, evreul i-a răspuns:

— Mă uit și eu la minunea asta a lui Dumnezeu. Un fleac de invirtitură, o ro-

¹⁾ Ziua a șaptea a sîrbătorii de Sucot. Potrivit credinței iudaice, de Hoșana-Raba divinitatea decide definitiv soarta fiecărei viețuitoare în anul respectiv. Rigorile de sîrbătoare sînt oarecum relaxate în această zi; sînt permise, de pildă, călătoriile (nu și în ziua următoare, ce încheie Sucotul).

tită încolo, o rotiță încoace — și namila asta de mașină o pornește pe șine.

— De unde știi tu, îi zise preotul, că locomotiva se mișcă îndată ce răsucești niște rotițe?

— Dacă n-aș fi știut, n-aș fi zis, îi răspunse evreul, iarăși oțărît.

Preotul atîta aștepta:

— Tu știi numai să infuleci pîroști!

Evreul s-a-nfuriat de tot (celor din Sobolivka le sare ușor tandăra):

— Ce-ar fi, părințele, să urci o clipă cu mine pe locomotivă, ca să-ți arăt cum pornește și cum se oprește?

Preotul îi pieri pofta de glumă: cum adică? Ovreașul asta să-l învețe pe dînsul cum se mină o locomotivă?

— Suie Herșko, pe locomotivă, spuse el acru.

Evreul nu se lăsă călcat pe coadă:

— Nu mă cheamă Herșko, mă cheamă Berko!

Preotul, ce să mai spună?

— Fie și Berko! Hai, cătără-te!

— Mă suf eu, zise evreul, dar mai întîi fă-o dumneata!

Preotul îi răspunse cu fiere în glas:

— Tu trebuie să urci cel dintîi, spul doar că te pricepi la locomotive.

Că hîr, că mir, vă dați seama că, pînă la urmă, s-au trezit amîndoi pe locomotivă. Evreul s-a și apucat să-l dascălească pe preot în tainele ei. A invîrțit un robinet spre stînga, apoi alt robinet spre dreapta și, înainte de a mai schimba o vorbă, și-au dat îngrozîți seama că locomotiva s-a urnit din loc... și tute-o pe șine!

CHIAR dacă nu-i momentul cel mai nimerit, hai să uităm puțin de locomotiva pornită la drum pe nepusă masă și să ne întrebăm: cine-i evreul acela din Sobolivka și cum de-a-ndrăznit el să se proțapească împreună cu preotul pe locomotiva trasă lingă peron?

I se spune Berko-oțetarul. De ce „oțetarul”? Pentru că trăiește din oțet, face oțetul cel mai bun din colțul nostru de lume. Meseria a moștenit-o de la taică-său, dar el a mers mai departe și a născocit, cum zicea el, o mașină care scoate oțetul asta fără pereche. De-ar fi vrut, zicea tot dînsul, ar fi putut sătura cu oțet trei gubernii. Dar, mai zicea Berko, el nu se dă în vînt după bani, nu vinează averi. Așa soi de om e oțetarul nostru. N-are școală, dar se pricepe la orice treabă, oricît de migăloasă, știe să umble cu tot felul de mașinării. De unde îndeminarca asta a lui? Trebuie ținut seama, zicea el, că între a face oțet și a face rachiu e o legătură, că pentru rachiu e nevoie de o fabrică și că fabricile, zicea el, au aproape aceleași mîruntaie ca un tren: șuiera fabricile, șuiera și trenurile — care-i deosebirea? Ce-i mai de preț — zicea Berko, ridicînd arătătorul de la mîna dreaptă — e puterea, iar puterea o dau cărbunii, zicea el. Cărbunii aprinși infierbîntă cazanul cu apă, iar apa, cînd dă în clocot, împinge, zicea el, o bară de fier, care face ca rotițele să se-nvîrtească, zicea el, în ce parte dorești: vrei la stînga, atînci invîrți regulatorul la stînga; vrei la dreapta, invîrți regulatorul la dreapta... Simplu, mai simplu nici că se poate!

Acum, după ce v-am făcut cit de cit cunoștință cu oțetarul din Sobolivka și v-am răspuns, așa crede, la multe nedumeriri, ne putem întoarce la istoria cu locomotiva.

Mai e nevoie să vă descriu zarva și spaima care s-au iscat în stația Sobolivka atînci cînd locomotiva a întîns-o „de una singură”? D-apoi groaza care i-a cuprîns pe conductor și pe mecanic! La început, au luat-o la fugă după locomotivă, cu nădejdea c-o vor ajunge din urmă. S-au lămurit însă repede că degeaba gonesc. Locomotiva luase viteză, parcă pentru a le face în ciudă. Ai fi zis că zboară, nu alta. De cînd umblăm cu Lenevilă, nu s-a-ntîmplat niciodată ca locomotiva lui să alerge atît de iute. Conductorul și mecanicul s-au întors cu buzele umflate și, împreună cu jandarmul și șeful stației, au întocmit un proces-verbal și au bătut depeșă pe toată linia: „O locomotivă a fugit de una singură. Luați măsuri. Telegrafiți!”

Vă închipuiți ce panică a dezlîntit depeșă asta! Mai întîi, nici n-a fost înțeleasă. Ce să-nsemne „o locomotivă a fugit de una singură”? Cum s-ar putea mișca o locomotivă „de una singură”?

Apoi, ce noimă au cuvintele „luați măsuri”? Ce măsuri poți lua în afară de a bate depeșe? Și a început hora telegramelor. Telegraful lucra îndrăcît. Stațiile își puneau întrebări una alteia, dar nimeni nu găsea vreun răspuns. Înfricoșătoare știre, vă dați seama, s-a răspîndit în toate orașele din jur. Ai fi zis că iadul a coborît pe pămînt. La noi în Heisin, bunăoară, unii știau și ciți oameni au fost omorîți. Cumpănită moarte le fusese

hărăzită! Și cînd? Chiar în ziua cînd fusese hotărît, sub semnătură cerească, drumul fiecăruia în noul an...

Mi-e peste putință să vă înfățișez în-crințenirea din inimile noastre. Să nu-i uităm nici pe bieții călători rămași în stație la Sobolivka, la mijlocul drumului, ca niște oi fără păstor. Tocmai acum, de Hoșana-Raba! Pe seară, se intra în plină sîrbătoare. Să rămînă în Heisin? Ce sîrbătoare o să mai fie și asta?... Călătorii s-au strîns cu toții în gară, să caute împreună o ieșire din impas și să blesteme „năluca” (așa i-au spus locomotivei îndată ce spălase putina). La cite nu le mai puteai aștepta din partea ei! Nu era greu de prevăzut o ciocnire cu celălalt Lenevilă, care venea dinspre Heisin, prin Zatkveit spre Sobolivka, o ciocnire infiorătoare, cu tot ce înseamnă o catastrofă de cale ferată: vagoane răsturnate, roți strivite, capete sparte, picioare rupte, miini smulse și geamantane făcute ferfeniță — și singe, peste tot singe!...

Deodată — o depeșă! Sosise o depeșă de la Zatkveit. Ce spunea? „Adineaori a trecut prin Zatkveit, într-o viteză ne-bună, o locomotivă cu doi pasageri. Par să fie un evreu și un preot. Amîndoi au făcut semne, dar nu s-a înțeles ce. Locomotiva a luat-o spre Heisin!”

De-abia s-a stîrnit tîmbălău. Cum vine asta: un evreu și un preot pe locomotiva năvălășă? Unde vor să fugă? Și pentru ce? Și cine-o fi evreul? Dar preotul?... O vorbă, încă o vorbă, din întrebare-n întrebare s-a aflat că evreul e chiar din Sobolivka. Cine-i? Îi cunoașteți? Toată lumea îl cunoaște pe Berko-oțetarul din Sobolivka! Dar de unde se știe că el e acela? Niște evrei din Sobolivka se jurau că l-au văzut pe locomotivă împreună cu preotul și că amîndoi le-au făcut semne cu mina... Dar cum de-au ajuns ei pe locomotivă și ce vroiau să arate cînd din miini?

Era atîta fierbere în gară că, vă dați seama, repede s-a auzit în Sobolivka despre amestecul lui Berko în tîrșenia asta. Cu toate că țirgul nu-i departe de stație, istoria, pînă a ajuns acasă la oțetar, s-a umflat intruna, fiecare adăugînd cite ceva. Nevastă-sa, biata, s-a speriat atît de tare, că a leșinat de vreo zece ori și a fost nevoie de doctor... În gară au năvălit îndată puzderie de evrei. Ca să scape de hărmălaie, șeful gării a poruncit jandarmului să-i alunge de acolo.

AȘA stînd lucrurile în stație, să vedem acum ce s-a mai întîmplat cu cei doi călători — Doamne, cit de nepotriviti! — de pe locomotiva-năluca. Ușor de spus „să vedem ce s-a mai întîmplat cu cei doi...”. Cine poate ști ce s-a petrecut cu adevărat? N-avem încotro, trebuie să-i dăm crezare lui Berko-oțetarul. El povestește atîtea năzdrăvănii, că, de-ar fi numai pe jumătate adevărate, tot ar fi deajuns. Îi cunoaștem bine și mai înainte, dar niciodată nu l-am auzit înșirînd la gogoși.

Cele întîmplate în primele clipe, povestea el, i s-au șters din amintire. Și nu pentru că s-ar fi speriat, ci fiindcă nu putea pricepe, zicea dînsul, de ce locomotiva nu a mai vrut să-l asculte. Era de așteptat ca, la a doua invîrtire a regulatorului, locomotiva să se oprească. Cînd colo, și-a dat drumul mai repede ca înainte. Parcă zece mii de draci s-ar fi împins-o din spate. Alerga, zicea Berko, cu așa o iuțeală, că stîlpil de telegraf îi fugeau prin fața ochilor ca muștele. Capul a început să i se invîrte și picioarele i s-au tăiat!...

Ceva mai țirziu, zicea el, cînd și-a mai revenit din zăpăceală, și-a amintit că locomotiva are și o piedică pentru a o ține în loc, o frînă, zicea el, de fapt două, o frînă de mînă și una cu aer — o rotiță, care, de-o întorci cit trebuie, face ca mașina să se oprească ascultătoare. S-a repezit atînci spre rotiță, dar un braț i s-a pus în cale: „Stai!” Brațul preotului, vă dați seama. Alb ca varul, părințele abia putea vorbi.

— Ce vrei să faci? l-a întrebat pe Berko, cu tremur în glas.

— Să opresc locomotiva, i-a răspuns oțetarul.

Fercască Dumnezeu să te mai atîngi de mașină! strigă preotul cit putu. Dacă nu te astîmperi, te lau de guler și te arunc din locomotivă. Ai să uiți că te-a chemat odată Moșko!

— Mă cheamă Berko, nu Moșko! făcu Berko și încercă să-l deslușească rostul roților de frînă.

Preotul, om aprig, nu se lăsă înduplecat:

— Deajuns ai invîrțit mașinăriile astea, invîrți-te-ar și pe tine, ovrî afurisit ce ești! Mai bine țî-ai fi rupt gitul înainte de a te juca cu viața mea!

²⁾ Finalul sîrbătorii de Sucot.

— Crezi, părințele, îi spuse Berko, că eu țin la viața mea mai puțin decît ții dumneoastră la viața dumitale?

— Viața ta? izbucni preotul. Ce preț poate avea o viață de ciine?

Asta l-a supărat tare pe Berko. De aceea, zicea el, i-a dat preotului o porție, să n-o uite toată viața.

Mai întîi, îi spuse Berko, și de un ciine și se face milă. După legea noastră, nici de un ciine n-ai voie să te atîngi. E și el o făptură a Domnului... Apoi, de ce ar pune Dumnezeu viața unuia mai prejos de viața altuia? Nu ne tragem cu toții din aceeași spiță nobilă, din tata Adam? Și nu mergem cu toții în același pămînt? Vezi, părințele, care-i deosebirea dintre noi? Eu fac ce pot să opresc locomotiva, vasăzică am grijă de amîndoi, iar dumneata ai fi în stare să mă azvirli de pe locomotivă, adică să omori un om...

Și i-a turnat multe asemenea cuvinte frumoașe, l-a muștrat cu atîtea pilde dulci, că mai-mai să-l lovească damblaua pe preot.

În timp ce vorbeau, zicea Berko, au zărit stația Zatkveit, cu șeful gării și jandarmul uitîndu-se înspăimîntați la ei. Au început amîndoi să le facă semn cu mina, dar aceia n-or fi înțeles nimic. Neavînd încotro, s-au lăsat purtați de locomotivă mai departe, spre Heisin adică. Atînci, povestea Berko, preotul s-a mai muțat. Dar tot nu l-a lăsat să se apropie de mașinării. Pe neașteptate, îl auzi spunînd:

— Măi Leibko, vreau să te întreb ceva...

— Mă cheamă Berko, nu Leibko!

— Fie și Berko! Ia zi-mi, Berko, ai fi în stare să te arunci o dată cu mine de pe locomotivă?

— Pentru ce? făcu Berko. Să ne căutăm inadins moartea? Doamne ferește!

— Oricum zilele noastre s-au sfîrșit, spuse preotul.

— Cine zice asta? Îi răspunse Berko. De unde și pînă unde? Dacă vrea Domnul, oho, multe mai poate el!...

— Ce vrei să spui? întrebă preotul.

Berko avea răspunsul pregătît:

— Părințele, noi, evreii, avem azi o zi mare, Hoșana-Raba îi zice. În ziua asta, cerurile sortesc, cu iscălitură în regulă, fiecărui om, fiecărui viețîi, viața sau moartea — chiar și ce fel de moarte.

Și-atînci, dacă Dumnezeu a hotărît să mor, nu mai pot face nimic. C-o-i muri sîrînd din locomotivă sau sub ea ori de de trîsnet — nu-i nici o deosebire. Chiar și pe drumul drept, dacă asta-i voia Domnului, poți aluneca și muri. Dar dacă Atotputernicul a hotărît să rămîn în viață? De-abia n-ar avea rost să sar de pe locomotivă!

Povestînd astea, Berko-oțetarul din Sobolivka se jură că spune adevărul — și erau atît de fierbinți jurămîntele lui că, necredincios dac-ar fi fost, tot l-ai fi crezut.

Și-a venit minunea. Cînd s-au apropiat de Heisin și au zărit coșul fabricii din oraș, locomotiva a început să gîfîie oboșita și să-și încetinească mersul puțin cite puțin, pînă cînd, cu un oftat de ușurare, s-a oprit. Berko a înțeles de ce: cazanul rămăsese fără cărbuni, apa se răcise și nu mai avea ce să pună roțile în mișcare. Cum i se-ntîmplă omului cînd nu mai pune nimic în gură, zicea el...

— Ce țî-am zis, părințele? făcu Berko. Dacă Dumnezeu n-ar fi scris în catastrifal lui că trebuie să ne mai bucurăm de viață, cine știe cit ar mai fi alergat locomotiva și ce s-ar fi ales din noi pe cele meleaguri?

Preotul, povestea Berko, lăsase ochii în jos și țîcea. Ce-ar mai fi putut spune? Abia mai țirziu, cînd s-au despărțit, s-a apropiat de dînsul și i-a întîns o mînă:

— Iartă-mă, Ițko!...

Berko n-a înghițit-o nici de data asta:

— Mă cheamă Berko, nu Ițko!

— Fie și Berko, îi spuse preotul. Știi ce, Berko? Nu m-am așteptat să fii așa un...

Ultimul cuvînt nu s-a mai auzit, pentru că preotul își suflecuse poalele anterioarei și o luase la sănătoasa, pesemne spre casa lui din Golovonievsk. Dînsul, Berko vreau să spun, s-a îndreptat spre Heisin, că îi era mai aproape orașul nostru.

Și-a petrecut aici sîrbătoarea, a mulțumit Domnului că a scăpat numai eu o spaimă și a povestit de o mie de ori, de la cap la coadă, ceea ce i s-a întîmplat, adăugînd de fiecare dată noi amănunte uluitoare. Toți localnicii din Heisin s-au ținut de capul lui, rugîndu-l să le fie oaspete, bineînțeles, din dorința de a auzi chiar din gura lui povestea minunii de Hoșana-Raba...

În românește de
Anton Celaru

Businessmanul

■ VARLAM ȘALAMOV (1907—1982), pe care Soljenin și I-ar fi dorit colaborator la Arhipelagul Gulag, a lăsat în urma lui o operă puternică, ieșită din clandestinitate abia la sfârșitul deceniului încheiat. Față de monograficul și vastul Arhipelag, schițele și povestirile lui Șalamov reprezintă o forare în adâncime, într-un singur punct al sistemului, dar în cel mai dureros: Kolima.

Șalamov a ajuns în Kolima în 1937, condamnat la cinci ani de muncă forțată, după ce își făcuse ucenicia de deținut politic între 1929—1932, în lagărele din Urali. Acum venea însă în cea mai temută colonie a imensului organism, în Extremul Nord al Extremului Orient al Siberiei. După expirarea termenului de detenție, e condamnat la alți zece ani de muncă forțată, pentru „agitatie antisovietică”, mai exact pentru exprimarea unor opinii despre literatura emigrației, altele decât cele oficiale. Ajutat de noroc, urmează în 1946 cursurile unei școli de infirmieri și scapă în acest fel de munca ucigătoare în exploatarea auriferă. E eliberat în 1953. Reabilitarea din 1956 îi dă posibilitatea să revină la Moscova, unde își continuă opera începută,

consacrată în întregime condiției omului în universal concentraționar. „De ce tema lagărului?” se întreabă Șalamov. Pentru că ea reprezintă „problema principală a vremii noastre, a moralei noastre, intrată fiind în psihologia fiecărei familii” și reducându-se în fond la „exterminarea omului cu ajutorul statului”. E de la sine înțeles că o asemenea proză, lipsită de „entuziasm muncitoresc” și pătrunsă de un pericol „umanism abstract”, nu putea apărea într-o țară unde un sistem de lagăre bine organizat a făcut în Est un număr de victime comparabil cu acela al zecilor de milioane de oameni căzuți în Vest, în războiul împotriva Germaniei.

Varlam Șalamov a publicat în timpul vieții câteva plachete de versuri care s-au bucurat de un succes de stimă. Epopeea lui kolimiană, cea care îl situează printre marii prozatori ruși ai secolului, e cuprinsă în volumul Povestea din Kolima, Țărnuț sting. Un artist al lopeții. Eseuri asupra lumii esternele și Mănușa. A rămas de la el și o bogată corespondență, din care cea cu Soljenin prezintă un interes aparte.

Schița alăturată e extrasă din colecția Un artist al lopeții.

Rucikin însă își face planuri: el o să tragă un fum ori două, după care va da fuga cu chiștocul la chirurgicală, la ochelariștii cu spinarea zdrobită. Acolo îl așteaptă o rație de prinz — ce, e glumă? Și dacă Pavel Pavlovici îl lasă ceva mai mare, face din el o țigară nouă, care valorează câteva rații de piine.

— Ei, azi-mine te văd plecat, Rucikin, zice târâgânind cuvintele Pavel Pavlovici. Aici te-ai lăfăit cum ți-a plăcut, ai prins cheag binișor, ce-a fost a fost... Ia spune, cum ai avut tu curaj-ăla? Să am și eu ce să le povestesc copiilor. De-o fi să-i mai văd.

— Spun, Pavel Pavlovici, de ce să nu spun? zice Rucikin, dar cu gândul tot la ale lui. Era clar că Pavel Pavlovici n-a răsuțit-o ca lumea. Și uite cum trage din ea, cu cită sete: pâră așa focul avansează înegal și hirtia se face serum. În loc să moacăască și ea înăbușit, țigara infirmierului arde violent, ca șnurul Bickford. Însemnă că nu trebuie să o întindă cu povestea.

— Ascult.

— Pâră, mă scoi cu dinimăse, primesc rația și-i dau drumul în sân. Era pe toată ziua. Mă dau la Mișka artificierul. „Ei?” se eu. „S-a făcut”, zice. Îi dau restul întreg de opt sute și iau în schimb șapca și o bucată de șnur. Mă întorc în baracă, la consătenii mei. Consătenii — adică vorba vine, că nu mă-s dădea. Fecdea și unu' Petro și mai nu știu cum. „Gata?” îi întreb. „Gata”, zic eu. „Dați-mă-le”, zic eu. Ei îmi dau

rațiile lor de piine, eu le bag pe amindouă în sân și hai la muncă.

La frontul de lucru, în timp ce brigada noastră primea uneltele, noi luăm o fărîmă de jăratec din sobă și ne dăm după halda de steril. Ne strîngem bine unul lângă altul și ținem toți trei de capsă — fiecare cu dreapta. Îi dăm foc șnurului, sfîr, sfîr și bum! și degetele noastre ia-le de unde nu-s. Urlă șeful de brigadă: „Ce faceți acolo?” Comandantul escortei: „Marș în lagăr, la infirmerie!” Ne pansează, pe ăia-i mută după-aceea nu știu unde, dar eu fac febră și mă trezesc în spital.

Țigara lui Pavel Pavlovici e pe terminate. Prins de povestire, Rucikin aproape că a uitat de ea.

— Da' rațiile, rațiile alea două de piine care au rămas la tine, le-ai mincat?

— Și-nă cum! Pe amindouă, imediat ce am ieșit de la pansament. Aia doi, pe lângă mine, ca să le dau și lor un pic. Marș de-aici, le zic, naiba să vă ia! Asta-i profitul meu din afacere.

Prezentare și traducere de Ioanichie Oiteanu

RUCIKIN în spital sînt mulți. Rucikin e o poreclă distinctivă: știi că e vorba de cineva cu mina vătămată și nu de unul cu dinții scoși. Care Rucikin? Grecul? Țăla lung' din salonul șapte? Păi ăla-i Kolea Rucikin, businessmanul.

Kolea n-are o mină, dreapta: i-a fost smulșă de explozie. Kolea e un automutilat. Pe cei cu mina explodată medicii îi trec în rapoartele lor la rubrica automutilaților prin tăiere. Internarea lor în spital e interzisă, afară de cazul cînd fac temperatură mare, „septică”. Kolea Rucikin a făcut-o. Două luni s-a luptat cu rana ca să nu se cicatrizeze, dar anii lui tineri și-au spus cuvîntul și Kolea n-o să mai facă pueri mulți prin spital. Se apropie timpul cînd se va întoarce la mină. Dar Kolea nu-și face griji. Abatajul? Nici că-i pasă, el e ciung. S-a dus vremea aia cînd pe ciungi îi obligau să facă pîrtie pentru oameni și tractoare la exploatarea de pădure, unde-i puneau să bătătorescă ziua întreagă zăpada mare, afinată și cristalină. Făcea și direcția ce putea, ca să prevină automutilările. Ce și-au zis atunci deținuții? Au început să se reprofileze pe cotoanoage: capsă băgată direct în cizmă și șnurul Bickford tras pînă la genunchi, unde i se dădea foc. Era și mai comod. Drept care direcția a renunțat la ideea cu pîrtiile. Că o să-l trimită la spălat de aur cu covata? Mă rog, vara-i vară, mai face omul o mișcare. Dacă nu plouă. Și Kolea își destinde toată fața într-un zîmbet. Are o dantură superbă, neatînsă de scorbut. Kolea a învățat deja să-și răsucescă țigara cu stînga. Aproape sătul, odihnit de statul în spital, Kolea e numai zîmbet și voie bună. El e businessmanul Kolea Rucikin. E veșnic prins în afacere. Unor dizenterici le dă heringul lui în schimbul pîinii. N-au voie, dar trebuie făcut ceva și pentru nenorocii ăia, s-o mai ducă așa, s-o mai trîrască prin spital. Supa și-o dă pe o porție de kașă, pe care o schimbă imediat pe două supe. Mai ciupește ceva și din rația de piine incredințată lui de niște bolnavi la pat, ca să le facă rost de tutun. E vorba de scorbuticii ăia umflați și cu fracturi grave din salonul de traumatici — „de dramatici”, cum spune infirmierul Pavel Pavlovici, fără să-și dea seama de crîncena ironie a pronunției lui speciale. Fericea lui Kolea a început în ziua cînd și-a pus mina „la pușcare”. E aproape sătul, e ținut aproape la căldură. Cit despre injurăturile de mamă ale șefilor și amenințările doctorilor, pentru Kolea toate astea sînt floare la ureche. Și chiar sînt.

În aceste două binecuvîntate luni de cînd e în spital, lui Kolea Rucikin i

s-a întimplat ceva ciudat și teribil și asta nu o dată. Anume, se pomenea că mina zdrobită de explozie, mina aia inexistentă îi doare ca și înainte. Kolea îi simțea fiecare particică, pînă la degetele rămase încovoiate și chibrite în aceeași poziție în care îi degeraseră pe coada lopeții sau a tîrășopului, acolo în abataj. Nu-l durea mai tare, dar nici mai puțin. În mina aia nici lingura nu mai stătea ca lumea, dar la exploatarea auriferă nici nu era nevoie de lingură, tot ce era comestibil putînd fi consumat direct din strachină: zeamă, kașă, fiertură, ceai. Piinea însă putea fi ținută cu degetele acelea încovoiate pe veci. Da, dar Rucikin nu le mai avea, explozia le împărștiasă naiba mai știe pe unde. Și atunci de ce îl dureau pe el aceste degete minerește scilicite, zburate de explozie? Întrebarea era cu atît mai valabilă cu cît cealaltă, stînga, începuse cu vreo lună în urmă să se dezdoie. Să se îndrepte ca o țîșină ruginită după ce i-ai pus un strop de unsoare, ceea ce-l făcea pe Rucikin să-i dea lacrimile de bucurie. El și acum, dacă se trîntește cu burta pe ea, și-o poate dezdoi, și-o dezdoie chiar ușor. Dar dreapta, aia pe care n-o mai are, aia nu i se dezdoie. Chestia asta i se întimpla mai ales noaptea. Rucikin se trezea înghețat de spaimă, simțea că îl înecă plînsul, dar nu îndrăznea să le spună ceva nici măcar vecinilor de pat, de teamă că ar putea să însemne cine știe ce. Poate un început de nebunie.

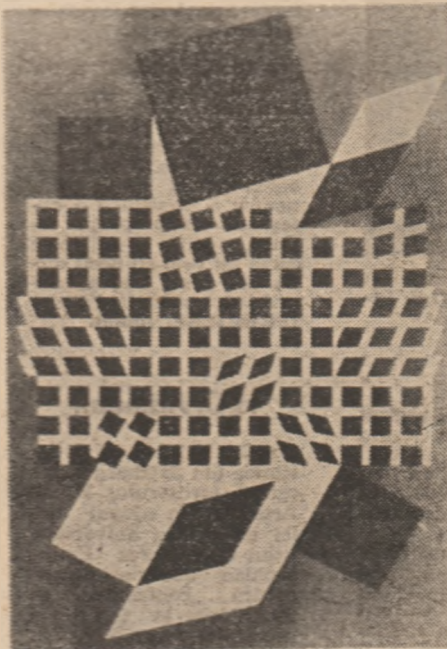
Cu timpul însă accesele de durere la mina lipsă se răriră și lumea deveni normală. Rucikin începu să-și guste din plin norocul ce-a dat peste el. Acum ride în sinea lui cînd își aduce aminte cum i-au mers toate ca unse.

Din cabinet, în mină cu o țigară stînsă, numai pe jumătate fumată, iese infirmierul Pavel Pavlovici. Ia loc lângă Rucikin.

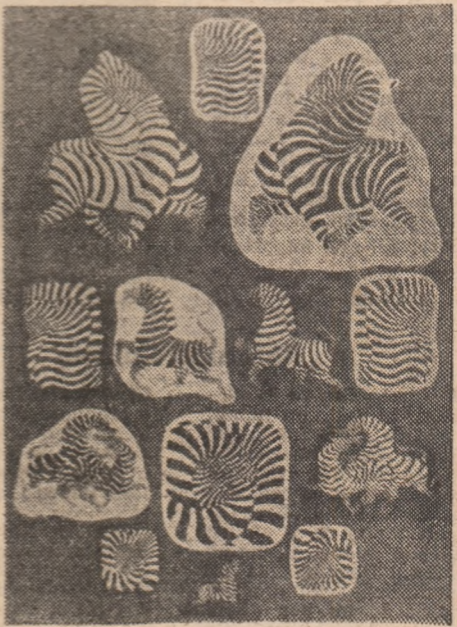
— Doriți un foc, Pavel Pavlovici? Îl întreabă acesta, cu o aplecare ușoară spre el. O clipă!

Rucikin țîșnește spre sobă, deschide ușița și trage cu stînga cîteva țaciuni aprinși care cad pe podea. Ia unul și-l aruncă îndeminatic în sus, îl prinde în palmă și-l joacă — acum e negru, dar mai are un strop de flacără — și suflînd în el din fundul plămînilor, ca să nu se stingă, vine și îl pune infirmierului drept sub nas, cu o mică reverență. Infirmierul trage, trage și țigara se aprinde în sfîrșit. Clăbucul de fum albastru îi plutesc deasupra capului. Nările lui Rucikin se dilată. Prin saloane bolnavii se trezesc de miros și, chiar dacă fără speranță, inhalează fumul, ei nici măcar fumul, ci umbra lui...

Un lucru e limpede pentru toți: cel care s-a năvîrtit de chiștoc e Rucikin.

COMBINAȚIE PE GRI

ZEBRE PE FOND ALBASTRU

Varlam ȘALAMOV

Către poet

(Fragment)

Lui Boris Pasternak

Desculț, pe pietre-nfierbîntate,
Sub soare silnic îndrîjît,
În praț încins sub tălpi crăpate,
Călcăm cu pași de osindit.

Ciinește apa o sorbeam
Udînd mustața inspăcată,
Nu-n ani și-n luni, ci-n ore mici
Țîșam o viață sfîrtecătă.

Gemeam incremenit de geruri,
De parcă oasele-mi frîngeam
Trasnea și lacrima-ntr-o gene,
Mă jughia, căci nu visam!

Cădeam zdrobit seara tîrziu
Și reciteam din al tău stih,
Mirat fiind de mai sint viu,
Te deslușeam în glas șoptit.

Acolo eu cătam dreptatea
Și să-nțeleg de ce tortura,
Ca într-un iad, ziua și noaptea,
Ne-o împărțeam cu-așa ură.

Șopteam smerit, ca la icoană
Suavul vers, adîncu-ți gînd,
Primindu-mi binecuvîntarea,
Ca de la Precista venind.

Eu tîmpla slabă-ncărîntită
Prindeam în miini tremurătoare,
Cămașa ruptă și-năcîrîtă
Rămasă doar o chîtoare.

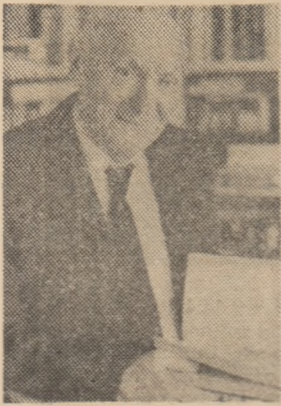
Doar versul tău mă-ndupleca
Să rămîn om și nu momie,
Simțeam, deși nu mă-nfrica,
Cum moartea-mi calcă pe călcîie.

Mincam ca fiara întăritată
Dar peticelul de hirtie
Cădea miracol de lumină
În taiga, din cer solle.

În românește de
Florea Neagu
(Din *Novii Mir*, 1988/6)

* De la ruca, mină (n.t.)

Isaac Bashevis Singer

● La 24 iulie a încetat din viață, la reședința sa din Miami (Florida), scriitorul Isaac Bashevis Singer (în imagine). S-a născut la 14 iulie 1904, în orașul polonez Radzymin, într-o familie de rabini care s-a stabilit într-un ghetou din Varșovia. La scurtă vreme după nașterea sa, Singer se consacră de timpuriu scrisului și se pasionează mai mult după

literatura idiş și ebraică. Astfel, vreme de câțiva ani conduce o revistă literară în limba idiş. În 1935, pleacă în Statele Unite, pentru a se reintili cu fratele său care emigrase la New York. Se stabilește într-un ghetou evreiesco-german din cartierul new-yorkez Upper West Side. În 1940, se căsătorește cu Alma Mann, o emigrantă de origine germană. Devine cetățean american în 1943. În S.U.A., continuă să publice cu regularitate texte în cotidianul idiş din New York intitulat *Jewish Daily Forward*. Familia Meskat va fi primul său roman tradus în engleză, căci Isaac Bashevis Singer n-a scris decât în idiş. A publicat romane, nuvele, povestiri, o colecție de interviuri și nenumărate eseuri pentru copii. În 1970 i-a fost decernat National Book Award, iar în 1978, Premiul Nobel. (LE FIGARO, 26 iulie).

Supraviețuitor Titanicului

● Acest desen în pastel (50 cm/30 cm) făcut de Gainsborough în 1725 a fost vândut cu 615 000 lire sterline la o licitație organizată de galeria Christie's din Londra, înregistrând un record pentru un desen realizat de artistul englez. Desenul făcea parte dintr-o colecție de artă a unui american, Harry Wildener, care a murit în naufragiul Titanicului, după ce își expediase de la Londra, tot pe cale maritimă, operele achiziționate. Desenul, regăsit mai târziu la un moștenitor al colecționarului, este considerat cel mai important desen al lui Gainsborough aflat pe piață

după cel de al doilea război mondial. (LE FIGARO, 12 iulie).

„Războiul” Columb

● Anul viitor se va sărbători cu fast, nu numai în Spania, a 500 aniversare a descoperirii Americii de către Cristofor Columb (care a plecat cu cele trei caravele, Pinta, Nina și Santa-Maria la 3 august 1492 din Spania, ajungând la Saint-Domingo la 12 octombrie). Studiourile americane nu pot lipsi de la eveniment. Se anunță două filme: unul *Cristofor Columb, descoperitorul*, realizat de George P. Cosmatos, pe un scenariu semnat de Mario Puzo. Interpret principal, actorul de teatru shakespearean dar și al lui James Bond, Timothy Dalton. Al doilea film,

Cristofor Columb, regizat de Ridley Scott cu Gérard Depardieu, are următorul slogan: „În 1492 un om a navigat spre Vest. În 1992, lumea îl va descoperi”. Realizatorii superproductiilor sunt optimiști cu toate că un „accident” s-a ivit: Ministerul culturii spaniol și comisia specială Quinto Centenario promiseseră o contribuție pentru filmul semnat de George Pan Cosmatos dar constatând o gravă greșală istorică în scenariu au declarat că subvenția va fi acordată filmului lui Scott. Ce va fi se va vedea la anul. (PREMIERE, iulie).

Premiul Strega

● Scriitorul Paolo Volponi (în imagine) a fost distins cu premiul Strega, pentru romanul *La strada per Roma*. Ajuns anul acesta la cea de-a 45-a ediție, premiul a mai revenit o dată lui Volponi, în 1965, pentru romanul *La machina mondiale*. Scris la sfârșitul anilor '50 și nepublicat până acum, romanul *La strada per Roma* se inspiră din anii de tinerețe ai autorului, născut la Urbino în 1924. (L'UNITÀ, 5 iulie).

Ziarști în filme

● *The Man inside*, un film de Bobby Roth cu Nathalie Baye, Jurgen Prochnow, Peter Coyote... Subiectul: istoria adevărată a unui ziarist hăituit, care își va schimba identitatea și fizionomia... Un thriller ziaristicopolitic... (intimplări: cit se poate de spectaculoase în care eroii sînt bătăi ziaristi, nu se știe din prezentare dacă sînt învinșatori sau victime).

● *Envoyé spécial*, regia Manny Cosso cu Dolf Lundgren, Louis Gosset Jr... Subiectul: un ziarist anchetează un atac terorist misterios... Începe o cursă contra cronometru pentru a împiedica o catastrofă de proporții uriașe... (cum se afirmă cursa nu vom ști decît după ce vom vedea filmul pînă atunci suspans) (PREMIERE, iunie).

H.C. Artmann

● La 11 iunie, Universitatea din Salzburg a decernat scriitorului H. C. Artmann, în ajunul celei de-a 70-a aniversări, titlul de „Doctor Philosophiae honoris causa” pentru „contribuția sa hotărîtoare la inscrierea literaturii austriece în circuitul internațional”. În 1952, H. C. Artmann a fondat, alături de Friedrich Achleitner, Konrad Bayer, Gerhard Rühm și Oswald Wiener legendarul „Grup de la Viena” care profesa surrealismul. (INFORMATION S D'AUTRICHE, iunie).

Logica vampirilor

● Printre scriitorii care ocupă un rol din ce în ce mai bine conturat în literatura spaniolă, Adelaida Garcia Morales deține un loc prioritar. Apreciată ca „revelația literară a anului” de către revista *El País*, ea a obținut în 1985 premiul Herralde (Concours spaniol) pentru primul ei roman, *Liniaștea sirenelor*. Cea mai recentă carte a sa, *Logica vampirilor*, încintă cititorul prin subtila analiză psihologică — după cum estimează critica. Într-un limbaj bogat și nuanțat, ea povestește o aventură în care fantasmale și realitatea se întrepătrund. (LA LIBRE BELGIQUE, 18 iulie).

Reprezentare de adio

● Cunoscutul Teatru praguez „E.F. Buriana” și-a închis porțile odată cu încetarea subvențiilor de stat. Ultima reprezentare, cu o piesă de Karel Capek, s-a bucurat de o mare afinență a publicului. Creat în 1933, Teatrul „Buriana” avea cea mai mare scenă pragueză, cu o capacitate de 600 de locuri. Este prima instituție din capitala cehoslovacă ce își încetează activitatea ca urmare a schimbărilor intervenite în politica oficială din domeniul culturii. Cei 84 de angajați ai teatrului au devenit someri. (DIE WELT, 25 iunie).

Gégé și Balzac

● Revista *Film Français* anunță „oficial” că Gégé (Gérard Depardieu) va intra pe ecranul lui Balzac, *Le Colonel Chabert* în adaptarea semnată de Jean Cosmos și produsă de Jean-Louis Livi. Filmările vor începe la anul. (PREMIERE, iulie).

Mel Gipson în august

● În a doua jumătate a acestei luni, Mel Gipson (în imagine), una din vedetele filmului american contemporan, care a renunțat la rolul din westernul *Renegades* (în care avea ca parteneră pe Julia Roberts), va începe filmările la *Arma fatală* — 3, în regia lui Richard Donner, avîndu-l drept partener fidel pe Danny Glover. (PREMIERE, iulie).

Helmut Heissenbüttel — 70

● Tema centrală a operei scriitorului german Helmut Heissenbüttel (în imagine) este examenul critic al limbajului, al efectelor și semnificațiilor sale, al aptitudinii de a înlesni comunicarea. Im-

portanța pe care o acordă acestui univers dovedește că este un moștenitor al secolului al XVIII-lea și nu intimplător a descoperit în Lichtenberg un precursor al propriilor sale idei. În opera acestui scriitor modern — nota Gert Ueding în cotidianul *Die Welt* — fie că este vorba de eseuri teoretice, sau conferințe despre literatură, teoria și practica poetică se condiționează reciproc. Chiar atunci cînd se apleacă asupra altor scriitori, precum Ernst Jünger sau Gottfried Benn, Adorno sau Wittgenstein se exprimă pe sine și metodele sale. (LA TRIBUNE D'ALLEMAGNE, 7 iulie).

Wolfgang Koeppen

● Scriitorul Wolfgang Koeppen (în imagine), acum în vîrstă de 85 de ani, a marcat profund literatura germană de după război. Perioada de restaurare, miracolul economic, memoria slabă a germanilor și ușurința cu care se puteau îmbogăți în acea epocă nu pot fi înțelese fără lectura trilogiei sale: *Tauben im Gras* (Porumbelii în iarbă, 1951), *Das Treibhaus* (Sera, 1953), *Der Tod in Rom* (Moartea la Roma, 1954). Ar fi însă o greșală identificarea sa cu estetica anilor '50 și '60, acel amestec de reinnoire radicală, de umanism și spirit justițiar, de metaforă și morală. Mușcătoarele sale povestiri despre reconstrucția germană își trag seva din Joyce, Döblin, Dos Passos și Faulkner, tonul este însă mai adinc, crepuscular, captivant și fermecător. Acest timbru entuziast și melancolic în același timp, care își antrenează cititorul într-un vast univers poetic, a putut fi

regăsit și în discursul de mulțumire pronunțat de scriitor cu ocazia atribuirii titlului de Doctor honoris causa de către Universitatea din Greifswald, locul nașterii sale. În primăvara anului 1992, Jüdische Verlag va edita cartea sa publicată în 1948, — *Aufzeichnungen aus einem Erdloch* (Însemnări dintr-o ascunzătoare), un nou prilej de a aprecia timbrul său incomparabil, insolit și singular în literatura de limbă germană de după război. (LA TRIBUNE D'ALLEMAGNE, 7 iulie).

Brassens, o biografie

● Cu cîteva luni înaintea celei de 10-a comemorări a morții lui Georges Brassens (29 octombrie), editura Lieu commun a publicat o biografie de Louis-Jean Calvet, lingvist, semiolog și istoric al cîntecului, care analizează opera literară și muzicală a autorului *Gorilei*. Profesor de lingvistică la Sorbona,

Louis-Jean Calvet a consacrat cîntecului francez mai multe lucrări; el predă istoria acestuia la Studioul de varietăți din Paris. Recentă biografie completează retrospectiva discografică editată cu cîteva timp în urmă de Selection du Reader's Digest. (LE QUOTIDIEN DE PARIS, 15 iulie).

Ochii lui Waiblinger

● Waiblinger a fost un poet și romancier german de la începutul secolului XIX. A murit la 26 de ani, în Italia, după o legătură furtunoasă cu Julie Michaelis. Ei sînt eroii romanului *Ochii lui Waiblinger* în care cunoscutul scriitor ger-

man Peter Härtlin reconstituie Tübingenul literar și filosofic al vremii. Critica este unanimă în a aprecia frumusețea muzicală a dialogurilor, reconstituirea unei Germanii cu hanuri și teologi. (LE POINT, 20-26 iulie).

SCRISOARE DIN PARIS

De Gaulle, erou al lui Malraux

SE VORBESTE și se scrie pe aici, ceva mai mult decît de obicei, pentru că s-au nimerit să fie și niște aniversări, niște comemorări, niște premiere editoriale — despre Malraux, despre Mauriac, despre Camus, despre Sartre — nume de referință, cu precădere pentru intelectualul venit din estul Europei. Invocarea lor îi trezește senzația unui spațiu de cultură familiar, face ca lumea largă să-i pară mai apropiată și intructivă mai „locuibilă”, cel puțin sub aspectul ei spiritual; și nu numai... N-ar fi avut cum să fie ocolit numele lui André Malraux la centenarul, sărbătorit pe măsură, cu fast dar și cu gravitate, al generalului de Gaulle. Acum generalul este plebiscitat de francezi, înaintea chiar a lui Napoleon, îl omagiază cu sinceră emoție și cei care nu l-au urmat și i s-au opus, punîndu-l în minoritate de cîteva ori și anume în momentele hotărîtoare — în 1940, 46, 62, 68, 69... În ceasurile grele — ale solitudinii — generalul s-a simțit legitimat, încurajat, chiar dacă nu era în felul său să o mărturisească, de prezența, alături de el, a unui mare scriitor ca André

Malraux, de devotamentul oarecum necondiționat al acestuia, un devotament „mitic”, evocînd legăturile și prietenile legendare, din vechime — o solidaritate care făcea impropriu — pentru a defini poziția sfidătoare a generalului — cuvîntul „soliditudine”, cuvîntul „izolare”... Cu Malraux alături, situația devenea, dintr-odată, alta, cu totul alta...

La emisiunea *Océaniques* a canalului 3, un coas de neuitat — documentarul *De Gaulle, Malraux, portraits croisés* — realizat de Olivier Germain-Thomas și Jean-Marie Carzou — punînd în lumină incrușișarea a două destine excepționale, o „legătură” providențială, purtînd ea însăși — întipărit cu mitică elocvență — sigiliul destinului. Iată — își spui cu destulă mirare — și epoca noastră poate produce mituri — îngemănînd adevărul istoric ratificat cu legenda și cu un sens zguduitor ca o semnificație a permanențelor, care le include — și le depășește! — pe amîndouă, cu o „transcendență”... Secolul poate încă naște așa ceva — nu e atît de „arid”, atît de supus doar faptelor, conjuncturilor, pe cît se crede, pe cît are aerul — un „aer” cam mohorit — de a fi...

În documentarul amintit, de Gaulle mi-a apărut ca un personaj al lui Malraux; unul din cele ce intrupează — dar sfîdînd-o și întrecînd-o cu mult! — „condiția umană”; unul care acționează „eroic” din orgoliu — dacă vrem să-i spunem așa —, un anumit fel de orgoliu, care nu-i îngăduie să se supună evenimentelor și să se tirască (ca un îns din mulțime, ca un îns „determinat” de împrejurări) în urma lor, avînd ambiția să le creeze el însuși, să le „instituie”

în lume, în istorie și dovedind că „asta” — această „necunție” (revolta împotriva zeilor „necesității” și ai spiritului gregar deopotrivă) este cu puțință... Exact ca în literatura lui Malraux, orgoliul — în loc să pre-dispună, ca de obicei, la răceală și indiferență față de criteriul uman și față de imperativul moral — își propune să dea acestui criteriu și acestui imperativ putere de Lege — în numele căreia acționează, asumîndu-și — cu îndrăzneală, dar și cu inteligență! — toate riscurile. Omul nu poate trăi în afara unei cauze mari, omul este puțin lucru în intimitatea „micilor sale secrete”, redus doar la o biată existență „sufletească” strict individualizată, fără acces la un „cu totul altceva” care să-l legitimeze. Rezultatul paradoxal fiind că abia astfel — prin acceptarea acestei constrîngerii — devine cu adevărat liber, după cum prin acceptarea acestei limitări a „lăuntricului”, a ceea ce „ascunde”, omul capătă cu adevărat un Suflet — bogat, complicat, dramatic... Ca eroii lui Malraux, ca Malraux el însuși, de Gaulle, care ajunge să semene cu un erou al scriitorului francez solidar cu el — acționează, se explică, vorbește în intimitate, vorbește în public — chiar și „scrie” (pregătindu-și discursurile și elaborîndu-și „memoriile”) — ca un personaj din *Condiția umană*, din *Calea regală*, din *Speranța*, din *Anti-memorii* — trăiește și acționează, vorbește și scrie, își amintește și se confesează „în stilul lui Malraux”. Ca o „creație” a acestuia, poate cea mai de seamă „creație” a sa.

Lucian Raicu

● Editura Hachette a publicat recent o voluminoasă biografie (900 pag.), consacrată de Peter Gay vieții și operei lui Sigmund Freud, „lucrare de referință și de respect”, după cum se afirmă în **LE POINT** (20 — 26 iulie). În imagine, Freud, la vârsta de 70 de ani, în 1926.

Callas pe videocasetă

● Casele de discuri EMI l-a incredințat editarea videocasetei Maria Callas, 19 decembrie 1958, debutul la Paris. Filmată de Roger Bernamou, Maria Callas (în imagine) cânta actul I din Norma de Bellini și actul II din Tosca de Puccini. (**LE POINT**, 20—26 iulie).

Nota albastră

● Nota albastră este pe-nultimul film al regizorului Andrei Zulawski — coproducție franco-germană — povestind ultima a unei pastuși, cea care i-a unit opt ani pe George Sand și Frédéric Chopin (în anii patruzeci ai secolului trecut). Marie-France Pisier o interpretează pe George Sand intrând într-o concurență, peste timp, cu Merle Oberon (în Cîntecul amintirii de Charles Vidor, realizat în 1944). Într-înțepretii lui Chopin nu poate exista concurență nici măcar virtuală: vechiul Chopin era actorul Corlen Wilde iar acum este cunoscutul pianist polonez Janusz Olejniczak, în vîrstă de 39 de ani, pentru prima oară în viața sa interpret într-un film. (**PREMIERE**, iulie).

Gustave Moreau și Biblia

● Muzeul național al mesajului biblic „Marc Chagall” de la Nisa, respectînd voința donatorilor săi, Marc și Valentina Chagall, organizează cu regularitate expoziții ilustrînd istoria spirituală a omenirii. Cea mai recentă dintre acestea este consacrată lui Gustave Moreau (1826—1898) și cuprinde 60 de lucrări reflectînd inspirația biblică a artistului. Geneviève Lacambre, directoarea muzeului „Gustave Moreau”, a selecționat în acest scop desene inedite, acuarele fragile și picturi defnitorii pentru acest aspect al operei marelui pictor. (**LE QUOTIDIEN DE PARIS**, 11 iulie).

Doctor în Belle Arte

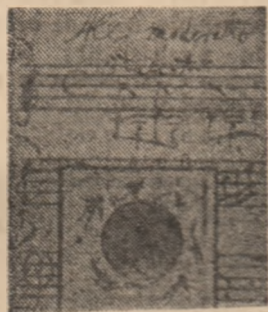
● Ella Fitzgerald (73 de ani) a primit, în sfîrșit, titlul de Doctor în Belle Arte al Universității George Washington din capitala americană, cu prilejul unei ceremonii, aminată din luna februarie, cînd vedeta jazzului era internată la spital. Ea a fost salutată cu ovății din partea celor prezenți în momentul cînd rectorul universității l-a pus pe cap toca academică. La sfîrșitul ceremoniei, celebră cîntăreață a spus: „Mulțumesc, acum trebuie să mă apuc de lucru.” (**CORRIERE DELLA SERA**, 26 iunie).

de la Londra, **Salambô** a putut fi restaurat și redat publicului după mai bine de 65 de ani, timp în care n-au fost prezentate nici filmul, nici muzica lui.

De adăugat că filmul va fi prezentat la 7 octombrie în cadrul manifestării „Cine-Mémoire” la sala Garnier a Operei din Paris. (În imagine, o scenă din filmul **Salambô**). (**LE FIGARO**, 26 iulie).

Bicentenar Mozart

● „Monsieur, mon très cher père”, astfel își începea Mozart scrisoarea pe care i-o adresa din Strasbourg, tatălui său, Leopold, la 15 octombrie 1778. După această formulă de o deferență la modă în vremea aceea, tinărul geniu își continua, în germană, fiecare dintre misivele redactate în diferitele etape ale acelei istovitoare călătorii timp de 18 luni, care l-au dus de la Salzburg la München, Augsburg, Mannheim, apoi la Paris. Această scrisoare din 15 octombrie 1778 este prezentată în cadrul expoziției Mozart pe drumurile poștei, deschisă la Riguevîhr (pe Rhinul Superior) pînă la 11 noiembrie. Cu aceeași ocazie, sînt pre-

zentate numeroase timbre, editate în lumea întreagă, guase reprezentînd vechiul Salzburg, pașapoarte de epocă, bilete de diligență și alte documente care evocă momente din fulguranta cursă a ilustrului călător. (**LE FIGARO**, 26 iulie).

A VII-a artă

● **CinemAction**, revista franceză de film și televiziune, consacră cel mai recent număr al său (61) unei sinteze a principalelor scrieri pe care filmul le-a inspirat criticilor și teoreticienilor notorii, de la originile celei de a șaptea arte și pînă în zilele noastre. Printre semnatari: Louis Delluc, Pier Paolo Pasolini, Henri

Bresson, Riccioto Canudo (considerat primul teoretician al filmului), Bela Balasz, Cesare Zavattini, Christian Metz și alții. Un ansamblu de texte strălucite, cu o înformație amplă și precisă, dezvăluind o incredibilă diversitate de construcții ale spiritului. (**LA LIBRE CULTURE**, 24—30 iulie).

Forumul mondial al artelor

● La finele lunii august, Veneția va găzdui primul Forum mondial al artelor, la care si-au anunțat participarea aproximativ 150 de muzicieni, scriitori, actori, personalități ale artei și oameni de afaceri. Scopul întrunirii: crearea unui Consiliu mondial al artelor. Inițiativa aparține profesorului elvețian Klaus Schwab, președin-

tele lui World Economic Forum, care reunește, de 20 de ani, la Davos, responsabili economici și politici din lumea întreagă. Forumul de la Veneția își propune realizarea unei întâlniri a diferitelor discipline artistice din cele patru colțuri ale planetei pentru ca, prin diversitate, să se ajungă la universalitate. (**LA LIBRE CULTURE**, 17 iulie).

Legenda unui star

● Ce rămîne din mitul Brando după crima săvîrșită de fiul său la Los Angeles? Imaginea unui actor obez, copleșit de tragedia produsă de destrămarea familiei sale. În cartea sa **Brando — destinul** (ed. Lafont), Yves Mourousi a suat cu curaj „fluviul Brando” — după cum se exprima un

critic, — pînă la izvorul său marcat de frumusețe și geniu. Navigație dificilă, plină de triumfuri și eșecuri, de virtejuri și ape liniștite. Bun cunoscător al lumii starurilor, Mourousi prezintă, cu sensibilitate și inteligență, etapele unui destin leșit din comun. (**LE FIGARO**, 1 iulie).

Absența și oboseala lui Peter Handke

● Crescut într-un internat catolic din Austria, Peter Handke (49 de ani) este considerat la ora actuală unul din marii scriitori din țara sa. Autor al mai multor cărți, printre care **Ultragiu publicului** (1966), **Cavalcadă pe lacul Constanț** (1971), **Femele stingace** (1976), **Greutatea lumii** (1977), **Povestea unui copil** (1981), a prac-

ticat o literatură experimentală și contestată. În ultimele sale lucrări, **Absența și Eșeu despre oboseală**, recent apărute în traducere franceză, Handke a trecut la o literatură în care predomină experiența autobiografică, într-un stil sobru și hipersensibil. (**LA LIBRE BELGIQUE**, 11 iulie).

Căutătorii Absolutului

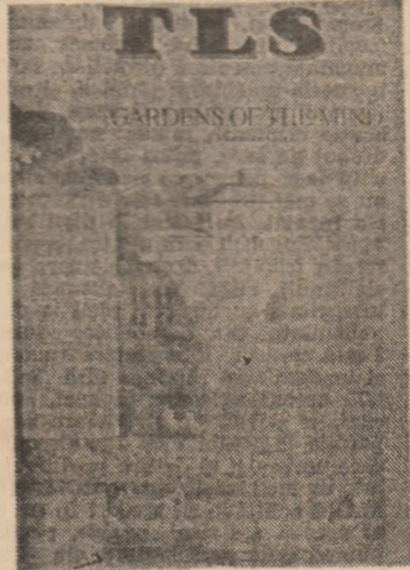
● Rimbaud, Artaud, Cendrars, acești scriitori-călători ilustrează împreună cu Isabelle Eberhardt, Kerouac, Segalen, Vieuchange și Michaux, relația dintre aventură și literatură în

expoziția **Rimbaud et Comp.**, căutătorii Absolutului deschisă la Espace Kronenbourg din Paris, la sfîrșitul lunii iulie. (**LE POINT**, 26—30 iulie).

The Times Literary Supplement

● DIN cele mai recente numere ale revistei britanice **TLS** (iulie, 1991) reținem, de la rubrica de **Commentary**, următoarele articole: 1) **Europe's Past, Europe's Future** semnat de Maya Jaggi, articol ce prezintă câteva din concluziile Conferinței Internaționale a Scriitorilor care a avut loc la Dublin, în luna mai, cu tema **Europa și moștenirea sa**. Deși scopul întrunirii a fost acela de a sărbători faptul că „odată cu dărîmarea zidului de la Berlin, ceea ce a fost sfîrșit timp de 45 de ani s-a reîntregit acum”, mulți scriitori și-au manifestat scepticismul; Daniela Crăsnaru a arătat modul în care „cultura românească s-a îmbogățit pe seama unei moșteniri de suferință”; Dermot Bolger, poet și romancier irlandez, a sugerat că „mai degrabă potențialul Europei ar fi fost un subiect mai modest, dar mai rodnic de investigație decît moștenirea Europei”; 2) **The Most Ambitious of Libraries** semnat de James Bowman — este vorba despre Sala principală de lectură a Bibliotecii Congresului din Washington, sală recent renovată; 3) **Putting Faces to Writers** de Pico Iyer, care susține că în prezent „imaginația este eclipsată de imagini” prin faptul că se creează filme după cărți și, mai mult, că fotografia scriitorilor care apare pe coperta cărților este oăgubitoare, știut fiind că „una din plăcerile cititului a fost în mod tradițional să ne construim propria imagine despre autor”, or, „adesea, realitatea nu poate ține pasul cu imaginația”.

Dintre biografiile prezentate de **TLS** menționăm pe cea a lui Michael Faraday de Geoffrey Cantor, precum și trei biografii ale Primului Ministru britanic, **John Major**. Pe cînd prima biografie a Premierului român?!

Lată și câteva detalii despre unele premii pentru literatură aflate de la rubrica **NB**: astfel, în Anglia, premiile literare sînt scutite de taxe, fapt stabilit în 1979, cînd Andrew Boyle a cîștigat premiul Whitbread; de asemenea, anul acesta, pe 14 mai, Lordul Jenkins de Hillhead a distribuit sub formă de premii literare suma de — nici mai mult nici mai puțin decît — 91.500 lire. Dar această sumă nu pare deloc impresionantă dacă se compară cu ceea ce a acordat recent Ted Turner, proprietarul canalului american de televiziune CNN, Primul premiu Turner Tomorrow Awards, în valoare de 500.000 \$, a fost acordat lui Daniel Quinn din Austin — Texas, pentru manuscrisul intitulat **Ishmael**, republicat încă. Intenția acestor premii este de a inspira lucrări de ficțiune în viitorul apropiat (1991—2021) cu teme care să asigure supraviețuirea și prosperitatea întregii vieți pe planeta noastră”. (**M.G.**).

Detaliu din Cinema Poster, Tokyo 1961 de William Klein (reprodus în **T.L.S.**, nr. 4605, pag. 24)

Koreana

● ÎN CONTEXTUL pregătirii Olimpiadei de vară de la Seul (1988), o reușită superlativă atît sub aspect spectacular cit și artistic sau propagandistic, Societatea culturală pentru relații internaționale a Republicii Korea a pus în circulație, în vara anului 1987, primul număr al trimestrialului de cultură „Koreana”, editat în limba engleză. Scos de sub tipar în condiții grafice de excepție, integral pe hîrtie velină și cu reproduceri fotografice la nivelul celor realizate de „National Geographic Magazine” trimestrialul și-a propus să faciliteze accesul cititorului de pretutindeni la valorile tradiționale și contemporane ale culturii din Korea, fără să insiste pe „ingrediente” ideologice (fastidioasa comparație Sud — Nord) care îngreunau, de pildă, lectura unei alte publicații sud-coreene de mare audiență, „Korea Newsreview”, cu oarecare circulație și în România. Difuzată direct de către Societatea amintită (să sperăm că deschiderea Ambasadei Republicii Korea la București va apropia și sub aspectul informației cele două popoare), „Koreana” aspiră să îmbrățișeze toate domeniile artei (literatură, plastică, muzică, coregrafie), neglijînd manifestările locale de detaliu în favoarea unor perspective integrate. Editorii par interesați cu preponderență de surmontarea unor bariere semantice; astfel revista publică insistenț articole despre limbajul coregrafiei tradiționale coreene, despre semantica lăcașurilor de cult și a spațiilor edilitare. Nu este neglijat nimic din ceea ce este mai specific și comportat, pentru cititorul din America sau Europa, o difuzată suplimentară în înțelegere: tradițiile confucianismului coreean (domeniu de predilecție, cu prezență constantă în fiecare număr), simbolistica grădinilor, figuri mitice și legendare din trecutul îndepărtat al Coreei. Fiecare număr publică portretul unui artist (însoțit, de regulă, de un interviu sau de o scurtă perspectivă asupra operei) și însemnări datorate unor vizitatori din afara Republicii. O notă specială merită „Eseu fotografic”, combinație de text și imagine pe o temă dată (de ex. hornurile din Coreea, în vol. 2 nr. 2 sau „Ferry Boat-ul și pasagerul” de Han Yong-un, din numărul proximo). Accentul pus pe intelectualism și modernitate (v. de pildă eseul despre pictorul Lee Se Duk din vol. 2 nr. 1, semnat de Lee Kyung-sung) înlătură pericolul de folclorizare care învâluie, deobște, acest tip de publicații, destinate cu prioritate informării și doar apoi (dacă mai rămîne spațiu...) unor abordări dilematice.

Din noua serie, inaugurată cu vol. 3 nr. 3 — vara anului 1989 — în condiții grafice ușor depreciate, reținem acest prim număr, dedicat arhitecturii, apoi ultimul din anul trecut (vol. 4 nr. 4), structurat pe un posibil — și dorit — paralelism între soarta celor două Germanii unificate și destinul încă vitreg al Coreei, artificial scindate. Cea mai recent număr pe care l-am primit (vol. 5 nr. 1 — 1991) este dedicat integral capitalei, Seul, despre care se spune „totul” — anunță subtitlul — „într-un studiu al contrastelor”. Reține atenția subtilă alternanță a planurilor de abordare, de la paginile memorialistice ale lui Horace G. Underwood la inserțiile istorice semnate arh și profesorul de Hwang Keewon, cadru didactic specializat în estetică ambientală, sau articolele, prin forța împrejurărilor mai abstracte, pe teme de economie sau urbanism. Numărul, monografic prin aspirație, se încheie cu o proză scurtă scrisă de Yun Heung-gil, autor din opoziție.

În condițiile în care solicitarea Societății culturale pentru relații internaționale a Republicii Korea este, practic, nelimitată, ea făcînd exemplar o muncă pe care ar trebui s-o facă orice stat interesat să se impună în lume prin valorile sale culturale, avem acum, prin deschiderea Ambasadei, destule șanse de a cunoaște istoria reală și universul cultural ale Republicii Korea. Dintre cărțile distribuite ani de-a rîndul de către Societate, una ar merita să fie imediat tradusă: **Unforgettable Things** (Lucruri care nu se uită), tragicele poeme de restriște ale lui So Chongju. (Șt. Borbély).

Uncaptive Minds

● **UNCAPTIVE MINDS** este revista Institutului pentru Democrație în Europa de Est, revistă ce a început să apară din anul 1988, în vederea promovării mișcării de independență socială din Europa de Est. Din nr. 1 (15) primăvara 1991 menționăm interviul luat lui George Șerban, cu titlul **Timișoara is different și Declarația Ablației Civice** (din 15 noiembrie 1990), tradusă în limba engleză. (**M. G.**).

Maiorul și ziariștii

● COTIDIANUL (29 iulie) reia din *Le Monde* răspunsul dat de Milan Kundera apelului adresat Europei de un grup de scriitori sloveni. Exprimându-și solidaritatea cu Slovenia, Kundera se arată mirat de indiferența și ignoranța opiniei publice europene față de o cultură cu bogate tradiții, că și față de o țară a cărei „croială” occidentală nu comportă discuție. Kundera își încheie astfel scrisoarea: „Motivul pentru care patriotismul slovenilor mă atinge în mod personal este faptul că el se bazează nu pe o armată sau pe un partid politic, ci pe o cultură și în special pe o literatură. Cea mai mare personalitate națională slovenă nu este nici un războinic, nici un cleric, ci France Presem, mare poet romantic din prima jumătate a secolului XIX. Dorința de independență a slovenilor provine astăzi nu dintr-un provincialism exacerbă, ci din dorința lor de Occident, din dorința lor de Europa, în care vor să intre ca o națiune adultă între alte națiuni adulte”. Aprecierile marelui romanțier ceh, care trăiește de aproape un sfert de veac în Franța, fac cit o conferință internațională pe tema soartei micii republici din Iugoslavia. ● Foarte interesante, în suplimentul din aceeași zi al *Cotidianului*, interviul și articolul dnei Nadia Anghelescu referitoare la islamism și la raporturile lui cu alte religii. ● Dl. maior Grigore Buciu a publicat în ziarul *CRÎȘANA* din Oradea (26 iulie) un furios articol contra unui ziarist. Articolul e plin de amenințări nici măcar voalate: „Pseudo-ziariștii sînt în permanență în cîmpul nostru tactic”, scrie maiorușul cu simpatii vetriste. „Ai grijă ce faci!” îi mai spune el dlui Sergiu Vaida, red. șef al *Gazetei de Vest*. Bravo, dl. maior, de două ori bravo! O dată pentru militărosul limbaj, a doua pentru curajul de a ataca direct, în baionetă, un civil fără altă apărare decît condeiul său profesional. Pe curînd, alte știri de pe frontul de vest. ● Să adăugăm la asta știrea publicată de *EXPRES* (nr. 30) că dl. E. Popescu, red. șef al *Opinieii Gorjului*, ar fi fost pus în cătușe de poliția din Tg. Jiu pentru o problemă de surplus de tiraj al ziarului său. Chiar așa? ● În *COTIDIANUL* din 30 iulie, dl. Marcel Duță răspunde tuturor celor care îi îndeamnă pe scriitori să nu mai scrie articole politice enumerînd operele... politice ale marilor scriitori români din toate timpurile, de la articolele lui Eminescu la textele lui Iorga, de la „noțițele” lui Caragiale la tabletele argeziene... Lista e bogată și diversă! ● „Domnule, toată lumea manipulează. Toate televiziunile din lume manipulează. Vreți să-mi spuneți că televiziunea americană nu manipulează?” exclamă retoric dl. Cornelius Roșianu în interviul acordat revistei *FRAIERUL ROMÂN* nr. 14. O fi știind dl. C.R. ceva. Noi credem că manipularea este și o problemă de... mină (curată sau murdară). Nu ne este la îndemînă să spunem mai mult.

„Dumnezeu cu harul, Sfinții cu dolarul”

● La „cererea cititorilor”, în revista *TOTUȘI IUBIREA* nr. 29 este publicată pentru a doua oară o parodie după *Mioriții*, aparținînd lui Nicolae Corbu. Ca nivel artistic, parodia nu depășește versificările-kit-sch din spectacolele de revistă:

„Brazi și pâlinași / Ne vor fi nuntași. / Mulți vor fi cu darul / Dumnezeu cu harul / Sfinții cu dolarul” etc. După ce o viață întreagă a parodiat gazetăria, Nicolae Corbu se ocupă acum, ca pensionar, de parodiarea folclorului... În aceeași publicație, Vasile Băran polemizează — așa presupunem — cu Bujor Nedelcovici, care a publicat o confesiune de scriitor în *România literară* nr. 27: „Cum am scris *Al doilea mesager*”. Pentru a-și intimida adversarul (de idei), Vasile Băran citează din Luigi Pirandello, Ryunosuke Akutagawa, Lucian din Samosata și Isaac Asimov. Dar în ce anume constau obiecțiile sale la adresa lui Bujor Nedelcovici nu se înțelege. Lucrurile se clarifică oarecum în numărul 30 al revistei, în care diatriba continuă, fără ca autorul să mai facă apel la nume ilustre. Stilul său se dovedește mult mai clar decît acela al marilor scriitori ai lumii. ● După opinia lui Paul Anghel — făcută publică prin intermediul revistei *NAȚIUNEA* nr. 25 — povestea lui Ion Creangă despre *Prostia omenescă* ar trebui să se numească *Prostia românească*, întrucît rezumă, cu simț profetic, sensul evenimentelor din decembrie 1989: „Partenerii la iminenta catastrofa sînt deocamdată cinci: mama (umanitatea), viitorul umanității (copilul), pericolul iminent care amenință omenirea (drobul de sare), memoria umanității (bunica) și mița (agentul provocator). Oricare dintre aceste elemente, minus copilul și drobul de sare, putea interveni în chip fast, pentru ca nenorocirea să nu se mai producă. Dar nenorocirea s-a repetat. Au intrat în distribuție Marx, Engels, Lenin, Stalin, poporul român (copilul), drobul de sare (socialismul), mița (capitalismul) și lucrurile s-au încurcat pînă la deznădămintul din decembrie, 1989”. Toată această interpretare puerilă și tendențioasă rămîne fără îndoială neconvingătoare. Și apoi, oricum, se dovedește strivitoare comparația inevitabilă cu Ion Creangă, care vorbea și el despre prostie, dar într-un mod inteligent. ● *ROMÂNIA MARE* continuă să apară! În nr. 60 al acestei așa-zise reviste, printre numeroasele personalități ale literaturii române minjite cu noroi, figurează Ion Negoițescu, Paul Cornea, Ovid S. Crohmălniceanu și Mihail Șora. Minjitorii de serviciu sînt Mircea Micu, Mihai Ungheanu și Corneliu Vadim Tudor — trei autori minori care își inchipuie că se salvează de la ratare denigrînd scriitorii prestigioși. ● Revista *TOMIS* din Constanța are o existență discretă, dar cuprinde adeseori texte substanțiale. În nr. 6 se remarcă un interviu cu Andrei Pleșu care, cu binecunoscutul său farmec, face o analiză lucidă a stării culturii românești: „Trebuie să fim realști și să ne dăm seama că setea de cultură care există înainte, funcția culturii, așa cum există înainte, o funcție de supapă, de evaziune, de supraviețuire spirituală n-o să mai fie niciodată aceeași. Va trebui, încet-încet, să ne adaptăm la un sistem cultural care, pentru creatorul propriu-zis, s-ar putea să fie mai puțin stimulator, mai puțin avantajos față de sistemul anterior, oricît ar părea lucrul acesta de ciudat.” În același număr al revistei sînt reproduse răspunsurile unui critic literar, cunoscut pentru seriozitatea și intransigența sa, Ion Simuț, la o anchetă privind „timpul reevaluărilor”. Opinia lui Ion Simuț va provoca, fără îndoială, controverse: „...în vremurile dure ale dictaturii refugiiile în poezie, esteticism, livresc și ironie ludică sînt vinovate în fața unei instanțe morale care judecă în absolut și care condamnă părăsi-

rea omului oprimat și suferind de către confratele care se retrage dezabuzat în visare, plăceri estetice, bibliotecă sau contemplativitate disantantă.” ● Satira politică înregistrează un succes indiscutabil în nr. 4 al revistei *CUVÎNTUL DE AMBE SEXE*. Iată, ca eșantion, cîteva jocuri de cuvinte (deloc inocente) compuse de Ion Stratan: „Numărul *Pi* este egal cu 3, 14, 15 iunie 1990.”; „Petre Roman sau majestatea S.A.”; „Rezolvarea problemei energetice — LENIN a spus că *PUTEREA SOVIETELOR + ELECTRICITATE = COMUNISM*, de unde deducem formula electricității: *ELECTRICITATE = COMUNISM — PUTEREA SOVIETELOR*.”

● Cu autoritatea morală pe care i-o conferă biografia și opera sa, poetul Ștefan Aug. Doinaș se pronunță — într-un eseu din revista 22 nr. 30 — asupra situației politice din România de azi. Eseul, intitulat *Putea și responsabilitate politică*, reprezintă o suită de posibile răspunsuri la întrebări de o tulburătoare gravitate: „Oare există astăzi la noi o etică a puterii? Raportul între politică și morală, care de la Platon pînă la Hegel a marcat, în fel și chip, istoria gîndirii sociale europene, mai poate fi regîndit cu folos în zilele noastre? Nu s-au banalizat și, deci, golit de orice conținut trăit marile concepte etice — libertatea de conștiință, demnitatea umană, fidelitatea principiilor, cinstea, dragostea de adevăr, generozitatea, toleranța față de ceilalți etc.? Nu au devenit ele, între timp, simple vorbe goale, lipsite de percutanță în planul concret al practicii politice?” ● Regretăm dispariția paginii *Dreptatea literară* din ziarul *DREPTATEA*, care reușise să se impună în peisajul publicisticii de azi prin competență și spirit critic, prin performanța reumirii în fiecare număr a unor semănături prestigioase.

Argumente

(dacă mai era nevoie!)

● Infuriat de protestul intelectualilor împotriva sovietismului, xenofobiei și antisemitismului propagate de publicațiile extremiste, Ilie Neașu publică în *EUROPA* nr. 26 un editorial intitulat „Agonia trădătorilor de neam” în care reia, cu același limbaj agramat, ideile puțin dar fixe caracteristice publicațiilor incriminate de Protest: cozi de topor, dereglati sexuali care se ocupă numai de distracții și nebunii, „fii de legionari” și liberali

scăpătați, țărăniști înrăiți și ecologiști mascați” (iată ceva nou!), „patrioții români care putrezesc în boxe”, amenințări, mă rog, tot reparatoriul arhicunoscut: capacitatea de invenție și de expresie a celor pe care-i reprezintă e foarte limitată.

Studiind cu atenție lista semnatarilor Protestului pînă în momentul publicării, Ilie Neașu face și o statistică: „30% sînt evrei, alți 40% sînt înrudiți cu aceștia” (!), iar „90% dintre ei sînt nonvalori, oameni șterși, fără pic de importanță”. Sigur că, activitatea d-lui Ilie Neașu reducîndu-se la redactarea și lectura de note informative și note de plată, numele scriitorilor, editorilor, ziariștilor, profesorilor universitari și medicilor de prestigiu n-aveau cum să-i fie familiare. Complexele culturale ale fostului șef de restaurant, acum client permanent al rubricilor de gogomănie și gogorițe, izbucesc vindictiv și ridicol: „Dar ce veți face voi, oameni de manevră, cozi de topor, indivizi fără demnitate, dacă alegerile viitoare vor fi cîștigate de cei pe care voi fi blamați prin fiecare cuvînt care vă iese din pliscuri?”

Întreg editorialul pune foarte bine în evidență „valoarea” semnatarului și aduce argumente în plus (dacă mai era nevoie!) protestului energetic al conștiinței intelectuale românești. ● Pasiunii cititorilor pentru documentar — jurnale, memorii, corespondență inedită etc. — îi răspunde *VIATA ROMÂNEASCĂ* și în numărul recent apărut (3/1991) publicînd pagini din *Jurnalul* lui Petru Comarnescu. Interesul acestora este cu atît mai mare cu cît au fost selectate (de către Z. Singeorzan) secvențe dintr-o epocă relativ apropiată de noi (lunile aprilie și mai ale anului 1969), cu personaje din lumea literară și artistică a căror amintire este încă vie: Eugen Schileru, Petre Pandrea, Sergiu Dan, jurnalistul mai puțin cunoscut H. Soreanu. Însemnările captivează prin nota febrilă și sinceră, caracteristică lui Petru Comarnescu. În aceeași zonă a restituirilor documentare se înscriu și alte texte: „Povestea unei reviste — Zalmoxis” de Mircea Handoca, corespondență inedită de C. Noica și Mircea Eliade și deosebit de interesanta convorbire a lui E. M. Cioran cu Gerd Bergfleth, cenzurată din V.R. în 1987, după cum ne avertizează în nota introductivă Ileana Mălăncioiu.

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Adriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interior 1001, 1236). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Joiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mares, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)